

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1
ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์
2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์
  - 2.1 มโนภาพแห่งตน
  - 2.2 บุคลิกภาพ
  - 2.3 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
  - 2.4 การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย
  - 2.5 สัมพันธภาพกับเพื่อน
  - 2.6 การรับสารสนเทศ
3. การวิเคราะห์อิทธิพลด้วยลิสเรล (Path Analysis with LISREL)
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 4.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 4.2 งานวิจัยต่างประเทศ
5. กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์

กรมสุขภาพจิต (2543 : 1) ได้กล่าวถึงความฉลาดทางอารมณ์ไว้ว่าอีคิวหรือ EQ มาจาก
คำว่า Emotional quotient ซึ่งหมายถึง ความสามารถของคนด้านอารมณ์ จิตใจ รวมถึงการเข้า
สังคมเป็นความสามารถในการตระหนักความรู้สึกของผู้อื่นรู้จักแยกแยะอารมณ์ เช่น รัก โกรธ
เกลียด ไม่พอใจ เบื่อ เศร้า เสียใจ รวมถึง ความสามารถที่จะควบคุมอารมณ์ให้เข้ากับสังคมได้เป็น
อย่างดีและเป็นประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ อีคิวถือเป็นเรื่องใหม่ในแวดวงการศึกษา

และจิตวิทยา เดิมเคยเชื่อกันว่าความสามารถทางเชาวน์ปัญญา หรือ ไอคิว คือ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์ประสบความสำเร็จ มีชีวิตที่ดีและมีความสุข

นอกจากคำว่า Emotional Quotient ที่เราเรียกว่าอีคิวแล้ว ยังมีคำอื่นๆอีกหลายคำที่นักวิชาการใช้ในความหมายใกล้เคียงกัน เช่น Emotional Intelligence, Emotional Ability, Interpersonal Intelligence

วีระวัฒน์ ปันนิตามัย (2542 ก : 23-28) ศึกษาพบว่า ต่างประเทศได้มีภาษาเรียกที่ใกล้เคียงกับคำว่า ความฉลาดทางอารมณ์ ดังต่อไปนี้

1. Social intelligence โดยคำว่า Thorndike ในช่วงทศวรรษ 192 คือ ความมีไหวพริบในการเกี่ยวข้องกับผู้อื่น Eysenck เน้นทางด้านสรีระพันธุกรรมในการกำหนดความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. Tacit knowledge เป็นการเรียนรู้เงียบ ๆ ไม่เป็นทางราชการ ไม่พูดออกมา และรับรู้ได้โดยพุดินัยที่เกิดจากการปฏิบัติจริง เป็นผลจากการคิดใคร่ครวญ จากสิ่งที่ได้เรียนรู้

3. Personal intelligence โดย Garner เสนอว่าเป็นลักษณะของความเป็น “เก่งคน” มีมนุษย์สัมพันธ์ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ความสามารถเข้าถึงความรู้สึกของภาวะอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น

4. Implicit leaning การเรียนรู้ที่ซับซ้อน โดยที่ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องแสดงออกมาให้ปรากฏโดยทางภาษาถ้อยคำ แต่รับรู้เห็นได้ จดจำได้ดี

5. Meta – mood experience หรือ Meta – experience หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องของภาวะทางอารมณ์ (Moods) ของบุคคลที่แสดงออกผ่านอารมณ์ความรู้สึก ทั้งนี้รวมถึงการรู้เท่าทันในความรู้สึกนึกคิดและภาวะอารมณ์ของตน

6. Emotional literacy หมายถึงความฉลาดรู้ในอารมณ์ตนเอง ซึ่งรวมถึงการบอกเล่าความคิด ความรู้สึกตามจริง ความสามารถหยั่งรู้เท่าทันอารมณ์ตน เล็งเห็นผล มีพลังและรู้ผลได้

7. Practical intelligence เป็น 1 ใน 3 ด้านของไตรลักษณะของจิต (Triarchic Mind) ที่สะท้อนให้เห็นได้จากความสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม

8. Emotional maturity คือ คนที่มีความสุขสบายในอารมณ์ เมื่อมีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตอย่างเป็นอิสระ สนองความต้องการของตนเอง เรียนรู้จากประสบการณ์

และมีการตรวจสอบตนเอง

9. Emotional learning เป็นการเรียนรู้อารมณ์ของตนเองของคุณ

10. Emotional capital มองในด้านการบริหารจัดการในองค์การที่มองบุคคลในฐานะ Human Capital

11. Emotional knowledge แหล่งรวมข้อมูลเกี่ยวกับอารมณ์และเกี่ยวกับประสบการณ์ทางอารมณ์ของคุณ ที่เกิดจากประสบการณ์ของตนเองและผู้อื่น เพื่อใช้ในการทำความเข้าใจและการตีความภาวะแวดล้อม

12. Emotional IQ สติปัญญาเป็นคุณภาพของสมอง ขณะที่อารมณ์เป็นคุณภาพของความรู้สึก อารมณ์ไม่สามารถแยกออกจากสติปัญญาได้

13. Emotional competence ความสามารถทางอารมณ์หมายความรวมถึงคุณลักษณะ 6 ประการของความฉลาดทางอารมณ์ ได้แก่

13.1 ความมั่นใจในตนเอง

13.2 การเอาใจเขามาใส่ใจเรา

13.3 ความมุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์

13.4 การปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ

13.5 การโน้มน้าวผู้อื่น

13.6 การสร้างทีมงาน

ในประเทศไทย ได้มีนักวิชาการ นักการศึกษา ได้บัญญัติคำว่า EQ หรือ Emotional Intelligence เป็นภาษาไทยไว้หลายคำ ดังนี้

1. เซาว์นอารมณ์ (วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. 2542 ข : 19)

2. สติปัญญาทางอารมณ์ (วิลาสลักษณ์ ชวัลลสี. 2542 : 37)

3. เจตโกศล เจตโกวิท เจตวิฑูร ปรัชญาเชิงอารมณ์ หรือความสามารถทางอารมณ์ โดยพระธรรมปิฎก ป.อ ปยุตโต (กรมสุขภาพ. 2543 : 33)

4. ความฉลาดทางอารมณ์ (กรมสุขภาพจิต. 2543 : 55 ; เทอดศักดิ์ เดชคง. 2542 ข : 155 ; อุษณีย์ โพธิสุข. 2542 : 19)

5. ความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ (ทศพร ประเสริฐสุข. 2545 : 19 ; ผ่องพรรณ

เกิดพิทักษ์. 2543 : 15 ; นิตยา คชภักดี. 2542 : 17)

6. วุฒิมภาวะทางอารมณ์ (อาภา ถนัดช่าง. 2543 : 25)

แต่ผู้วิจัยใช้เรียก Emotional Intelligence ในการศึกษาครั้งนี้ว่า “ความฉลาดทางอารมณ์”

ความหมายความฉลาดทางอารมณ์

ความฉลาดทางอารมณ์มาจากคำในภาษาอังกฤษ คือ Emotional Intelligence หรือ Emotional Quotient เรียกย่อว่า EQ ส่วนในภาษาไทยยังไม่มีการบัญญัติศัพท์คำนี้อย่างเป็นทางการมีแต่ที่แปลมาจาก Emotional Intelligence ใช้คำว่า เซาว์นอารมณ์ หรือความฉลาดทางอารมณ์และสมาคมจิตวิทยาแนวแห่งประเทศไทยใช้คำว่า ความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งมีผู้ให้คำนิยามดังต่อไปนี้

สโลเวย์ และเมเยอร์ (Salovey and Mayer. 1990 : 185-211 ; อ้างอิงมาจาก อรพินทร์ ชูชม. 2544 : 222-224) ให้นิยามคำว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถของบุคคล ตระหนักรู้ในความคิด ความรู้สึก และภาวะอารมณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตน และผู้อื่นได้มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์ของตน ทำให้สามารถชี้นำความคิดและการกระทำของตนเองได้อย่างสมเหตุสมผล สอดคล้องกับการทำงานและการดำเนินชีวิต โดยมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่นๆ

โกลแมน (Goleman. 1998 : 317 ; อ้างอิงมาจาก รัตติกรณ์ จงวิศาล. 2543 : 88) ให้นิยามว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถในการตระหนักถึงความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นได้ เพื่อสร้างแรงจูงใจและบริหารจัดการอารมณ์ของตนเองและอารมณ์ที่เกิดจากความสัมพันธ์อื่นได้

สโลเวย์ และเมเยอร์ (Salovey and Mayer. 1997 : 10) ให้คำจำกัดความว่า ความฉลาดทางอารมณ์ คือ ความสามารถในการควบคุมอารมณ์ของตนเองและรู้ถึงความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น มีความตระหนักรู้เท่าทันในอารมณ์เหล่านั้นและสามารถใช้ประโยชน์จากการตระหนักรู้ทางอารมณ์และความรู้สึกเป็นแนวทางในการแสดงออกทางด้านความคิดและพฤติกรรมของบุคคลอย่างเหมาะสม เกี่ยวข้องกับความสามารถในการรับรู้อย่างถูกต้อง ชื่นชม และการแสดงออกอย่างเหมาะสม นอกจากนั้นยังสามารถประเมิน และแยกแยะอารมณ์ส่งผลต่อ

ความคิดความสามารถในการเข้าอารมณ์ และความรู้สึก รวมทั้งความสามารถควบคุมอารมณ์เพื่อพัฒนาสติปัญญาและอารมณ์ให้เจริญสมวัย

บาร์ออน (Bar-On 1997 : 14 ; อ้างอิงมาจาก อรพินทร์ ชูชม. 2542 : 225) กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง สมรรถภาพ (Capabilities) ที่ไม่ใช่การรู้คิด เป็นความสามารถ (Competencies) และทักษะ (Skills) ที่มีอิทธิพลต่อความสามารถของบุคคลที่จะจัดการกับสิ่งแวดล้อมและสภาวะกดดันได้สำเร็จ

ไวส์ซิงเจอร์ (Weisinger. 1998 : 16 ; อ้างอิงมาจาก รัตติภรณ์ จงวิศาล. 2543 : 88) ได้ให้นิยามว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง การใช้อารมณ์อย่างชาญฉลาด โดยความตั้งใจใช้อารมณ์ทำงานให้เรา นั่นคือใช้อารมณ์นำพฤติกรรมและความคิดไปในทิศทางส่งเสริมตัวเอง

คูเปอร์ และซาวาฟ (Cooper and Sawaf. 1997 : 173 ; อ้างอิงมาจาก ทศพร ประเสริฐสุข. 2545 : 21) ได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ ไว้ว่า เป็นความสามารถของบุคคลในการที่จะรับรู้ เข้าใจและประยุกต์ใช้พลังงานของตนเอง การรู้จักอารมณ์เป็นรากฐานของพลังงานข้อมูล การสร้างสายสัมพันธ์เพื่อการโน้มน้าวผู้อื่นได้

นงพงา ลิ้มสุวรรณ (2541 : 198-199) กล่าวว่าความฉลาดทางอารมณ์ คือ ความสามารถด้านต่างๆ ทางจิตใจอารมณ์และสังคมหลายๆ ด้าน ซึ่งที่จริงก็คืออู่อุณหภูมิภาวะทางอารมณ์หรือทักษะชีวิต คนที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงจะมีคุณสมบัติทั่ว ๆ ไปดังนี้

1. มีวุฒิภาวะทางอารมณ์
2. มีการตัดสินใจที่ดี
3. ควบคุมอารมณ์ตัวเองได้
4. มีความอดกลั้น
5. ไม่หุนหันพลันแล่น
6. ทนต่อความผิดหวังได้
7. เข้าใจจิตใจของผู้อื่น
8. เข้าใจสถานการณ์ทางสังคม
9. ไม่ย่อท้อหรือยอมแพ้ง่ายๆ
10. สามารถสู้ปัญหาชีวิตได้

11. ไม่ปล่อยให้ความเครียดท่วมทับความคิดไปหมดจนทำอะไรไม่ถูก

เทอดศักดิ์ เดชคง (2542 ข : 155) กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง บุคคลคนนั้นมีความสามารถทางอารมณ์ มีความมั่นคง อดทนรอคอย เพื่อไปสู่เป้าหมาย มีสติในตนเอง มีความเข้าใจในจิตใจผู้อื่น และสามารถที่จะกำจัดความขัดแย้งในอารมณ์ของตนเองได้

วิระวัฒน์ ปันนิตามัย (2544 : 29) อารมณ์ (Emotion) นั้นหลายคนนึกถึงปรอทที่แปรเปลี่ยนรูปร่างไปได้ง่าย ตามสภาวะของอากาศ และสภาวะแวดล้อมที่อยู่รายรอบ อารมณ์เป็นปฏิกิริยาตอบสนองที่ชี้นำพฤติกรรมของบุคคล และทำหน้าที่เป็นข้อมูลที่ทำให้บุคคลบรรลุเป้าหมายอารมณ์สามารถมองได้หลายแง่มุมใน 4 ด้าน

1. ด้านการแสดงออกหรือด้านมอเตอร์ ได้แก่ การแสดงออกซึ่งอารมณ์ผ่านสีหน้า แววตา น้ำเสียง น้ำคำ และอากัปกิริยา ซึ่งปกติแล้วการรับรู้ การแสดงเหล่านี้ต้องใช้เวลาในการเรียนรู้

2. ด้านของประสบการณ์ ที่เรารับรู้เกี่ยวข้องกับอารมณ์ เป็นความรู้สึกที่เป็นผลมาจากที่เราตระหนักรู้หลังจากที่ได้รับสิ่งบ่งบอก

3. ด้านการควบคุมอารมณ์ เป็นแนวโน้มการแสดงออกของร่างกายบางอย่าง

4. ด้านการยอมรับของผู้อื่น

วิลาสลักษณ์ ชิววลี (2542 : 175) กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถทางอารมณ์ของบุคคล ที่เป็นปัจจัยสำคัญของการทำงานให้ประสบความสำเร็จอย่างมีความสุขและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี ความฉลาดทางอารมณ์เป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาได้ตลอดชีวิต คือการพัฒนาจิตของตนให้มีสติ มีระบบและมีพลังก่อน เมื่อบุคคลสามารถรู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ พัฒนาตนเองอยู่เสมอ บุคคลจะสามารถพัฒนาความสามารถในการทำงาน และสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น

กรมสุขภาพจิต (2543 : 55) ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถทางอารมณ์ในการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์และมีความสุข

นิตยา ศษภักดี (2542 : 4) กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์ คือความรู้จักแยกแยะ ควบคุมความรู้สึก และควบคุมการแสดงออกทางอารมณ์ของตนเองได้ รับรู้เข้าใจตนเอง สามารถแสดงอารมณ์ออกมาอย่างสร้างสรรค์ และยังเข้าใจถึงอารมณ์และความรู้สึกของคนอื่นด้วย

สุรพงษ์ อัมพวันวงศ์ (2542 : 1) กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และพัฒนาอารมณ์ให้เป็นปกติสุขได้ไม่ว่าเหตุการณ์รอบข้างจะเป็นอย่างไรคือ เป็นสิ่งที่เพิ่มพูนได้จากการอบรมเลี้ยงดู การฝึกฝนทุกช่วงชีวิต คนที่มีสติไม่ได้จะไม่เข้าใจตนเอง ไม่เข้าใจคนอื่น ๆ ไม่ยอมรับความจริง เอาแต่ใจตนเอง ไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งในใจตนเองได้

สุรกุล เจนอบรม (2542 : 20) ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ ว่าเป็นระดับความสามารถทางอารมณ์ของบุคคล ซึ่งประกอบด้วย

1. ความสามารถที่จะรับรู้ได้ว่าตัวเองและผู้อื่นมีอารมณ์หรือรู้สึกอย่างไรและจะจัดการเรื่องอารมณ์ความรู้สึกอย่างไร
2. ความสามารถที่จะรู้ถึงความรู้สึกทางอารมณ์ที่ดีกับความรู้สึกทางอารมณ์ที่ไม่ดี รวมถึงวิธีการเปลี่ยนจากอารมณ์ไม่ดีไปสู่อารมณ์ที่ดี
3. ความสามารถที่จะมีความระมัดระวังอารมณ์ของตนเองอยู่เสมอ มีทักษะที่จะรับรู้ถึงอารมณ์และวิธีจัดการกับอารมณ์ ซึ่งจะช่วยให้มีความสุขและดำเนินชีวิตได้อย่างราบรื่น

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2543 : 14) กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์เปรียบเสมือนความสามารถของบุคคลในการรับรู้ และแสดงอารมณ์นั้นออกมา สามารถที่จะแยกแยะประสมประสานความคิดกับอารมณ์ มีความเข้าใจ และสามารถแสดงอารมณ์ได้อย่างมีปัญญาและไหวพริบ ตลอดจนทั้งสามารถที่จะควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ทุกสถานการณ์

กรมสุภาพจิต (2543 : 1) ได้กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์หรือวุฒิภาวะทางอารมณ์ ซึ่งประกอบด้วยความสามารถในด้านการดำเนินชีวิตด้วยการรู้จัก เข้าใจ ยอมรับตนเอง และปรับตัวได้อย่างเหมาะสมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ และมีความสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสุขสงบทางใจ

อาภา ถนัดช่วง (2543 : 25) ได้ให้ความหมาย วุฒิภาวะทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถในการตระหนักถึงความรู้ของตนเองและความรู้สึกของผู้อื่น พร้อมทั้งสามารถบริหารหรือจัดการอารมณ์ของตนเองและสามารถสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นได้อย่างดี

รัตติภรณ์ จงวิศาล (2543 : 88) ได้กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถในการตระหนักรู้และเข้าใจอารมณ์หรือความรู้สึกของตนเอง สามารถจัดการกับ

อารมณ์ของตนเองและสามารถใช้อารมณ์ให้เกิดประโยชน์ และเป็นความสามารถในการตระหนักรู้และเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น และความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น

วีระวัฒน์ บัณฑิตามัย (2544 : 30-33) ได้กล่าวถึงความฉลาดทางอารมณ์ไว้ว่า มีผู้รู้หลายท่านได้พยายามให้ความหมายความสำคัญของคำว่า ความฉลาดทางอารมณ์ซึ่งหากพิจารณาให้ดีแล้ว จะเห็นว่าความฉลาดทางอารมณ์เป็นกระบวนการของจิตในการบริหารจัดการอารมณ์ของตนและของผู้อื่นให้เกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์

เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2544 : 83) ได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ คือ ความสามารถทางจิตใจ (อารมณ์) ที่ทำงานให้คนเรามีความสุขในชีวิตได้ง่าย สามารถอดทนรอคอย มุ่งมั่นในการกระทำจนบรรลุเป้าหมายที่ตนเองตั้งไว้ได้อย่างมีความสุขและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขในทุกสถานการณ์ของชีวิต

เทอดศักดิ์ เดชคง (2542 ข : 15) ความฉลาดทางอารมณ์ คือ ความสามารถทางอารมณ์ในการรู้และเข้าใจตนเอง เข้าใจ เห็นใจผู้อื่น มีความมุ่งมั่น อดทนรอคอยเพื่อไปยังเป้าหมายมองโลกในด้านที่เป็นบวกและรู้จักจัดการกับปัญหาและความขัดแย้งของตนเองได้

ทศพร ประเสริฐสุข (2545 : 94) กล่าวว่า ความสามารถลักษณะหนึ่งของบุคคลที่ตระหนักถึงความรู้ ความคิด และอารมณ์ของตนเอง และของผู้อื่น สามารถควบคุมอารมณ์และแรงกระตุ้นภายในตลอดจนสามารถรอคอยการตอบสนองความต้องการของตนเองได้อย่างเหมาะสม ถูกกาลเทศะ สามารถให้กำลังใจตนเองในการที่เผชิญกับอุปสรรคและข้อขัดแย้งต่างๆ ได้อย่างไม่คับข้องใจ รู้จักขจัดความเครียดที่จะขัดขวางความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อันมีค่าของตนได้ สามารถชี้นำความคิดและการกระทำของตนเองในการทำงานร่วมกับผู้อื่นทั้งในฐานะผู้นำ หรือผู้ตามได้อย่างมีความสุข และประสบความสำเร็จในการเรียน (Study Success) ความสำเร็จในอาชีพ (Career Success) ตลอดจนประสบความสำเร็จในชีวิต (Life Success)

สินีนากู กำเนิดเพชร (2545 : 18) ได้ให้ความหมายว่า ความฉลาดทางอารมณ์ Emotional Intelligence หรือ EQ หมายถึง ความสามารถในการรับและเข้าใจอารมณ์ทั้งของตนเองและผู้อื่น ตลอดจนสามารถปรับหรือควบคุมได้อย่างเหมาะสมกับสภาวะการณ์ และสามารถดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างสร้างสรรค์และเป็นสุข

อัจฉราพรรณ จรัสวัฒน์ (2546 : 78) กล่าวว่าความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ทักษะ

เฉพาะคนที่สามารถสร้างขึ้นและพัฒนาได้ด้วยตนเอง และนำไปสู่การค้นพบอัจฉริยะของตนเองที่
จะส่งเสริมให้ประสบความสำเร็จในด้านการงานและครอบครัว ชีวิตส่วนตัวและชีวิตสังคม

รังสรรค์ โฉมยา (2553 : 51) ให้นิยามว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง
คุณลักษณะทางจิตใจของบุคคลที่มีลักษณะเป็นความสามารถในการตระหนักถึงอารมณ์
ความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น และใช้เป็นแรงจูงใจในการบริหารจัดการ อารมณ์ความรู้สึกของ
ตนเองได้เป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุป ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการ
ตระหนักถึงความรู้สึก ความคิดและอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น สามารถควบคุมและจัดการ
อารมณ์และแรงจูงใจภายในตนเอง สามารถที่จะอดทนรอคอย การตอบสนองความต้องการของ
ตนเองได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนสามารถสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างได้อย่างมี
ประสิทธิภาพ ส่งผลให้บุคคลนั้นดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์และมีความสุข

องค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์

สโลเวย์ และเมเยอร์ (Salovey and Mayer. 1997 : 163 ; อ้างอิงมาจาก ญาดา
หลาวเพชร. 2544 : 21) ได้ปรับปรุงองค์ประกอบของความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ใหม่ เนื่องจาก
จากนิยามขององค์ประกอบเดิม มีขอบเขตจำกัด ไม่สามารถอธิบายในมุมกว้างได้ โดยเฉพาะ
บทบาทของการคิดมีผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของบุคคล จึงได้เสนอโมเดลที่ปรับปรุงใหม่ไว้ เป็น
4 ขั้นตอนตามลำดับดังนี้

1. การรับรู้ การประเมิน หรือการตีความ และการแสดงออกของอารมณ์ได้อย่าง
ถูกต้องและเหมาะสม ประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย
  - 1.1 ความสามารถในการระบุภาวะอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดของตนได้อย่าง
ถูกต้อง
  - 1.2 ความสนใจในการระบุภาวะอารมณ์ของผู้อื่นได้
  - 1.3 ความสามารถในการแสดงออกของอารมณ์ได้อย่างถูกต้องแสดงความต้องการ
ได้ตรงความรู้สึกอย่างเหมาะสม และถูกกาลเทศะ
  - 1.4 ความสามารถในการจำแนกความรู้สึกต่าง ๆ ได้ถูกต้อง
2. การเกื้อหนุนของอารมณ์ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ดังนี้

2.1 ความรู้สึก หรืออารมณ์ สามารถช่วยในการจัดลำดับความสำคัญเพื่อแก้ปัญหาได้

2.2 อารมณ์ที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน จะเกื้อหนุนในการตัดสินใจได้ดียิ่งขึ้นโดยรู้ว่าจะไม่ให้เหตุการณ์นั้น ๆ เกิดขึ้นอีกและจดจำความรู้สึกต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น เช่น ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นทำให้เกิดความรู้สึกเสียใจและมองสถานการณ์หรือปัญหาได้หลายด้านมากยิ่งขึ้น

2.3 อารมณ์หรือความรู้สึกที่เปลี่ยนไป ทำให้ความคิดเปลี่ยนไปด้วยสามารถคิดในทางสร้างสรรค์ ละเอียดรอบคอบ และมองสถานการณ์หรือปัญหาได้หลายด้านมากยิ่งขึ้น

2.4 ภาวะอารมณ์ต่าง ๆ ทำให้บุคคลหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ดีขึ้น ความรู้สึกเป็นสุขช่วยให้จิตใจเปิดกว้าง รับฟังความคิดเห็น มีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

3. การเข้าใจ การวิเคราะห์ และการใช้ความรู้สึกเกี่ยวกับอารมณ์ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ดังนี้

3.1 พฤติกรรมและคำพูดได้ เช่น ความรู้สึกไม่ชอบกับเกลียด ความสมหวังกับการดีใจ ความชอบกับความรัก

3.2 สามารถตีความหมายของอารมณ์ที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากอารมณ์หนึ่งๆ ได้ เช่น พลัดพรากสูญเสีย ทำให้เกิดความเศร้าใจ

3.3 สามารถเข้าใจอารมณ์ซับซ้อนได้ เข้าใจอารมณ์ความรู้สึกอย่างที่เกิดขึ้นใกล้เคียงกันได้ เช่น ความรู้สึกทั้งรัก ทั้งเกลียดเป็นผลจากอารมณ์ร่วมของความโกรธและความกลัว

3.4 สามารถเข้าใจถึงความแปรผันของอารมณ์ หรือความรู้สึกต่างๆ ได้ เช่น การเปลี่ยนจากความโกรธและความละอายใจ

4. อารมณ์ช่วยส่งเสริมพัฒนาความสามารถทางสติปัญญา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ดังนี้

4.1 สามารถรับหรือเปิดรับความรู้สึกหรืออารมณ์ต่างๆ ทั้งในด้านบวกและด้านลบได้ตามความเป็นจริง

4.2 สามารถคิดใคร่ครวญได้ว่าจะยึดหรือปล่อยวางตนออกจากอารมณ์ ความรู้สึกนั้นได้ โดยพิจารณาจากข้อมูลที่ได้รับและคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อตนเองหรือผู้อื่น

4.3 รับรู้และเข้าใจ ความรู้สึกหรืออารมณ์นั้น อย่างชัดเจนและถูกต้องมีเหตุผล รู้ว่า อารมณ์เหล่านั้นจะส่งผลต่อการปฏิบัติของตนเองได้อย่างไร

4.4 สามารถบริหารจัดการภาวะอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นได้ ลดความรุนแรงของ อารมณ์ทางลบได้ รวมทั้งสามารถแสดงอารมณ์ในทางบวก ได้โดยไม่บิดเบือนหรือใช้กลวิธีในการ ป้องกันตนเองมากเกินไป

การ์เดนเนอร์ (Gardner. 1993 : 13-25 ; อ้างอิงมาจาก อังคณา นุ่มท้วม. 2545 : 43) จำแนกความฉลาดทางอารมณ์เป็น 2 ด้าน คือ

1. ด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น (Interpersonal intelligence) เป็นความสามารถ ในการรับรู้อารมณ์และสนองตอบอารมณ์ ความต้องการ ของผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม

2. ด้านการรู้จักตนเอง (Intrapersonal intelligence) เป็นความสามารถในการ รับรู้อารมณ์ของตนเอง แยกแยะอารมณ์และความรู้สึก ตลอดจนจัดการกับอารมณ์ของตนเอง ได้อย่างเหมาะสม

บาร์ออน (Bar-On. 1997 : 167 ; อ้างอิงมาจากญาดา ทลาวเพ็ชร. 2544 : 21) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบ ความฉลาดทางด้านอารมณ์ในทางบวกโดยแบ่งออกเป็น 5 ด้าน 15 คุณลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. ความสามารถในตนเอง ซึ่งเป็นความสามารถที่มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้

1.1 ความสามารถในการเข้าใจภาวะอารมณ์ของตนเอง

1.2 มีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของตนเอง

1.3 มีการตระหนักรู้แห่งตนและความเป็นอิสระเอกเทศ

2. ความสามารถระหว่างบุคคลประกอบด้วย

2.1 การตระหนักรู้เท่ากันในความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น

2.2 มีความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้อื่น

2.3 มีน้ำใจ เอื้ออาทร ห่วงใยผู้อื่น

2.4 มีความรับผิดชอบต่อสังคม

3. ความสามารถในการปรับตัวประกอบด้วย

3.1 มีความยืดหยุ่นในความคิด ความรู้สึก ความรู้สึกของตนได้ดี

3.2 สามารถเข้าใจสถานการณ์ต่างๆ และสามารถตีความได้ถูกต้องตามความเป็นจริง

- 3.3 มีความสามารถในการแก้ปัญหาและสภาวะการณ์เฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี
4. มียุทธวิธีในการจัดการกับความเครียดประกอบด้วย
- 4.1 สามารถจัดการกับความเครียดได้เป็นอย่างดี
- 4.2 สามารถควบคุมอารมณ์แสดงออกได้อย่างเหมาะสม

5. การจูงใจตนเองและสภาวะอารมณ์

คูเปอร์ และซาวาฟ (Cooper and Sawaf, 1997 : 26 ; อ้างอิงมาจาก ทศพร ประเสริฐสุข. 2543 : 105-106) เสนอโมเดลความฉลาดทางอารมณ์ ประกอบด้วย 4 ประการ ซึ่งนำไปสู่การวัดการประเมินที่เรียกว่า EQ Map (Mapping You Emotional Intelligence) ดังนี้

1. ความรอบรู้ในอารมณ์ (Emotional Literacy) คือ รับรู้อารมณ์ตรงตามที่เป็นจริงในขณะนั้น สร้างพลังอารมณ์ คือรวบรวมอารมณ์ให้เกิดพลังสร้างสรรค์ มีความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นตัวที่ทำให้เกิดการรับรู้การควบคุมอารมณ์ของตนเองและมีความเชื่อมั่นในตนเองประกอบด้วย

- 1.1 ความเชื่อสัจย์ในอารมณ์
- 1.2 การสร้างพลังอารมณ์ รวบรวมอารมณ์ให้เกิดพลังสร้างสรรค์
- 1.3 การรับทราบผลย้อนกลับของอารมณ์
- 1.4 ความสามารถหยั่งรู้ตามความจริง

2. ความเหมาะสมทางอารมณ์ (Emotional Fitness) คือ เชื่อในความสามารถของตนว่ามีอยู่จริง มีศรัทธาและไว้วางใจผู้อื่น แสดงความไม่พอใจออกมาในเชิงสร้างสรรค์ เป็นการปรับวางอารมณ์ของตนได้อย่างยืดหยุ่น รู้กาลเทศะ แม้เผชิญความลำบากใจ ประกอบด้วย

- 2.1 สร้างความเชื่อถือได้ให้เกิดแก่ตนเอง
- 2.2 มีความเชื่อ ศรัทธา และมีความยืดหยุ่น
- 2.3 สร้างสรรค์อยู่ตลอดเวลา ไม่พอใจที่จะอยู่กับที่
- 2.4 ความสามารถที่กลับสู่สภาพปกติและเดินหน้า

3. ความซาบซึ้งทางอารมณ์ (Emotional Depth) คือ อูทิสตน ผูกพันในงาน รับผิดชอบ มีสติ มีเป้าหมายและศักยภาพเฉพาะตนที่โดดเด่น ทำงานอย่างซื่อสัตย์ ยอมรับข้อผิดพลาด เป็นการสำรวจแนวทางที่จะปรับชีวิตและหน้าที่การงานให้เข้ากับศักยภาพและเป้าหมายของตัวเอง ประกอบด้วย

3.1 ความผูกพันในงาน รู้รับผิดชอบและมีสติ

3.2 มีเป้าหมายและศักยภาพที่โดดเด่น

3.3 มีความซื่อตรง ทำงานอย่างซื่อสัตย์และยึดหลักจริยธรรมรักษามาตรฐานส่วนบุคคลทำตามทีพูด รักษาคำพูด ยอมรับข้อผิดพลาดที่ตนกระทำอย่างเปิดเผย

3.4 สามารถโน้มน้าวใจผู้อื่นโดยปราศจากอำนาจ

4. ความกลมกลืนและความไปกันได้ทางอารมณ์ (Emotional Alchemy) คือ แสดงออกด้านการหยั่งรู้อย่างต่อเนื่อง เข้าถึงปัญหาที่ซ่อนเร้นได้ คิดไตร่ตรองและตอบสนองได้ตามกาลเวลาที่เปลี่ยนไป เป็นความสามารถในด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และสมรรถภาพที่จะเผชิญปัญหาและความกดดัน ประกอบด้วย

4.1 การแสดงออกด้านการหยั่งรู้

4.2 สามารถคิดใคร่ครวญ

4.3 การเล็งเห็นโอกาส

4.4 การสร้างอนาคต

โกลแมน (Goleman, 1995 : 26-28 ; อ้างอิงมาจาก วีระวัฒน์ ปันนิตามัย, 2542 ก : 44-46) ได้พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะทางอารมณ์ (The Emotional Competence Framework) โดยจัดหมวดหมู่เป็น 2 หมวด 5 มิติ รวม 25 ด้านย่อย ดังนี้

หมวดที่ 1 สมรรถนะส่วนบุคคล (Personal Competence)

1. การตระหนักรู้ตนเอง คือ หยั่งรู้สภาพความเป็นไปได้ และความพร้อมของตน
  - 1.1 รู้เท่าทันอารมณ์ของตน รู้ถึงสาเหตุและผลที่จะตามของการเกิดอารมณ์นั้น
  - 1.2 ประเมินตนเองได้อย่างแม่นยำตามความเป็นจริง รู้จุดเด่น จุดด้อยของตน
  - 1.3 มั่นใจตนเองว่ามีคุณค่า และมีความสามารถ
2. การจัดระเบียบตนเอง คือจัดการกับอารมณ์ แรงกระตุ้นภายในตน

- 2.1 ควบคุมตนเอง ควบคุมอารมณ์ที่แปรปรวนและแรงผลักดันต่าง ได้
  - 2.2 เชื่อถือได้ รักษาความซื่อสัตย์และคุณงามความดีเป็นมาตรฐาน
  - 2.3 ซื่อตรงต่อหน้าที่ รับผิดชอบในการกระทำ มีมโนธรรม
  - 2.4 ปรับตัวได้ มีความยืดหยุ่นในการจัดการกับความเปลี่ยนแปลงได้
  - 2.5 สร้างสรรค์สิ่งใหม่ ใจกว้างกับความคิดใหม่ ๆ เข้าถึงสิ่งใหม่ได้
3. การสร้างแรงจูงใจ คือแนวโน้มของอารมณ์ที่จะเกื้อหนุนการไปสู่จุดมุ่งหมาย
    - 3.1 แรงจูงใจไม่สัมฤทธิ์ พยายามที่จะไปให้ถึงมาตรฐานที่ดีเยี่ยม
    - 3.2 ยึดมั่นในข้อผูกมัด มีเป้าหมายเดียวกันกับกลุ่มหรือกับองค์การ
    - 3.3 มีความคิดริเริ่ม พร้อมทั้งจะปฏิบัติเมื่อมีโอกาส
    - 3.4 มองโลกในแง่ดี พยายามปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายแม้มีอุปสรรค

หมวดที่ 2 สมรรถนะทางสังคม (Social Competence)

4. การเอาใจเราใส่ใจเขา ตระหนักรู้ถึงความรู้สึก ความต้องการความพึงพอใจของผู้อื่น
  - 4.1 เข้าใจผู้อื่น รู้ถึงความรู้สึก และข้อวิตกกังวลของผู้อื่น
  - 4.2 พัฒนาผู้อื่น รู้ถึงความต้องการเพื่อส่งเสริมความสามารถของผู้อื่นได้ถูกทาง
  - 4.3 มีจิตมุ่งบริการ คาดคะเน รับรู้ ตอบสนองความต้องการของผู้อื่น
  - 4.4 สร้างโอกาสในความหลากหลายของบุคคล เล็งเห็นความเป็นไปได้จาก

ความแตกต่างโดยไม่แบ่งแยก

- 4.5 ตระหนักรู้ในทัศนะ ความคิดเห็น ความมีไหวพริบของกลุ่ม อ่านสถานการณ์ของกลุ่มและพลังความสัมพันธ์กลุ่ม

5. ทักษะทางสังคม คือคล่องแคล่วในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์
  - 5.1 จากความร่วมมือของกลุ่มโดยจูงใจผู้อื่นให้ตอบสนองได้
  - 5.2 มีอำนาจโน้มน้าวผู้อื่นโดยใช้เทคนิคที่มีประสิทธิภาพให้ปฏิบัติตามได้
  - 5.3 มีการสื่อสารที่ดี รับฟังอย่างเปิดเผยและสื่อข่าวที่ชัดเจนน่าเชื่อถือ
  - 5.4 มีความเป็นผู้นำ สามารถตัดสินใจและแนะแนวทางบุคคลและกลุ่มได้ดี
  - 5.5 บริหารความขัดแย้ง ประนีประนอมแก้ความเห็นที่ไม่ตรงกันได้
  - 5.6 กระตุ้นให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ริเริ่มและบริหารการเปลี่ยนแปลงได้

5.7 สร้างสรรค์สายสัมพันธ์ รักษาสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสายสัมพันธ์ไว้ เพื่อความร่วมมือในการปฏิบัติงาน

5.8 สร้างความร่วมมือร่วมใจ ทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน สมรรถนะของทีม สร้างพลังของกลุ่มในการปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมาย

ไวส์ซิงเจอร์ (Weisinger, 1998 : 19-22 ; อ้างอิงมาจาก รัตติภรณ์ จงวิศาล, 2543 : 88) เสนอองค์ประกอบความฉลาดทางอารมณ์ไว้ 2 ส่วน ดังนี้

1. ความฉลาดทางอารมณ์เฉพาะบุคคล ได้แก่ การตระหนักรู้จักตนเอง การบริหารอารมณ์ของตนเอง การสร้างแรงจูงใจที่ดีให้แก่ตนเอง
2. ความฉลาดทางอารมณ์ที่เสริมสร้างสายสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้แก่ ทักษะการสื่อสารที่ดี ความมีมนุษยสัมพันธ์ การช่วยเหลือผู้อื่นให้ช่วยตัวเองได้

อูษณีย์ โพธิสุข (2542 : 20) กล่าวถึงลักษณะของคนที่มีอีคิวดี ดังนี้

1. รู้จักแยกแยะเข้าใจอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นว่าคนนี้อารมณ์เป็นอย่างไร การแสดงออกทางอารมณ์เรียนรู้ได้อย่างไร เช่น อารมณ์รัก โกรธ ไม่พอใจ ของคนแต่ละคน แสดงออกไม่เหมือนกัน
2. ควบคุมอารมณ์ตนเองได้ดี ไม่แสดงอารมณ์อย่างยับยั้งไม่ได้ คือ รู้จักพูดแสดงออก ควบคุมสีหน้า แววตา ฯลฯ ให้เหมาะสม
3. สามารถควบคุมแรงผลักดันภายในได้อย่างมีทิศทาง เช่น ในเรื่องของแรงจูงใจภายใน (Motivation) ความมานะพยายามก็อาจจะเกิดจากความสามารถในการควบคุมอารมณ์ไม่ให้ล้าเลิก เบื่อง่าย
4. มีความละเอียดอ่อนและไวต่อความรู้สึกนึกคิด เข้าใจจิตใจของผู้อื่น มีความเห็นอกเห็นใจห่วงใยอาหารผู้อื่น สามารถที่จะตอบสนองต่อความต้องการทางอารมณ์ของคนอื่นและตนเองได้
5. สามารถปรับตัวกับปัญหาต่างๆ หรือไม่พุ่มพวยเกินเหตุ คือเป็นคนที่มีความยืดหยุ่นทางอารมณ์ได้สูงมาก อารมณ์ไม่เปราะบาง
6. มีมนุษยสัมพันธ์ดีมีลักษณะเป็นที่ยอมรับของสังคมเพราะเข้าใจคนอื่นรู้จักความต้องการทางจิตใจของผู้อื่น เป็นที่พึ่งทางใจของคนอื่นได้

แสงอุษา โลจนานนท์ และกฤษณ์ รุยาพร (2543 : 77) เสนอว่า ความฉลาดทางอารมณ์ ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ "SMILE"

1. S คือ การรู้จักอารมณ์ตนเอง
2. M คือ การควบคุมอารมณ์ตนเอง แสดงพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสมกับบุคคล สถานที่ เวลา และเหตุการณ์
3. I คือ การสร้างสรรค์อารมณ์ของตน สามารถรับรู้ ควบคุมอารมณ์ของตนเองและแสดงอารมณ์ของตนออกมาได้อย่างเหมาะสมและถูกกาลเทศะ
4. L คือ ความสามารถในการเข้าใจอารมณ์ ความคิด และความรู้สึกของผู้อื่น
5. E คือ ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับบุคคลในหลายรูปแบบ เพื่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข อ่านสภาพการณ์ทางสังคมและบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ดี และใช้ทักษะเหล่านี้ในการสื่อสาร ชักจูง หรือยุติข้อขัดแย้งเพื่อความสุขของทีมงานและสังคม

ทศพร ประเสริฐสุข (2545 : 107-109) ได้สรุปองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ โดยยึดแนวคิดของเมเยอร์และสโรวีย์ การ์ดเนอร์ และโกลแมน ไว้มี 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1. การตระหนักรู้ในตนเอง (Self Awareness) เป็นความสามารถที่จะรับรู้และเข้าใจความรู้สึก ความคิดและอารมณ์ของตนเองได้ตามความเป็นจริง สามารถประเมินตนเองได้อย่างชัดเจน ตรงไปตรงมา มีความเชื่อมั่น รู้จักจุดเด่นจุดด้อยของตนเอง เป็นคนซื่อตรง พุดแล้วรักษาคำพูด มีจรรยาบรรณ เข้าใจตนเอง
2. การบริหารจัดการอารมณ์ของตนเอง (Management Emotion) เป็นความสามารถที่จะจัดการกับอารมณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วยความสามารถในการควบคุมตนเอง เป็นคนที่น่าไว้วางใจได้ มีคุณธรรม มีความสามารถในการปรับตัว และมีความสามารถในการสร้างแนวคิดใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต
3. การจูงใจตนเอง (Motivation on Self) เป็นความสามารถที่จะจูงใจตนเองที่เรียกว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ แรงจูงใจใฝ่สัมพันธ์ มองโลกในแง่ดี สามารถนำอารมณ์และความรู้สึกของตนเองมาสร้างพลังในการกระทำสิ่งต่างๆ และเป็นพลังในการให้กำลังใจตนเองในการคิดและกระทำอย่างสร้างสรรค์

4. การรู้จักสังเกตความรู้สึกของผู้อื่น (Recognizing Emotion in Other) หรือ โกลแมน เรียกว่า Empathy หมายถึง ความสามารถที่เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น มีความเห็นอกเห็นใจ เอาใจเขามาใส่ใจเรา มีจิตใจให้บริการ สามารถแสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม

5. การดำเนินการด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น (Handling Relationships) ซึ่งเป็นลักษณะที่เป็นทักษะทางสังคม (Social Skill) เป็นความสามารถจะรู้เท่าทันอารมณ์ของผู้อื่นที่เป็นทักษะทางสังคมที่จะมีสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้อื่น อันจะส่งผลให้เกิดความเป็นผู้นำ

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2546 : 23) ได้พัฒนาแนวคิดเรื่องเขาวนอารมณ์ โดยอาศัยแนวคิดจากโกลแมน บาร์ออน เมเยอร์และสโลเวย์ และหลักพุทธศาสนา มาดัดแปลงให้เหมาะสมกับคนไทย ซึ่งแบ่งองค์ประกอบของเขาวนอารมณ์ที่สำคัญออกเป็น 3 องค์ประกอบหลัก คือ ความดี ความเก่ง และความสุข

1. ความดี หมายถึง ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง รู้จัก เห็นใจผู้อื่น และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง

1.1.1 รู้อารมณ์และความต้องการของตนเอง

1.1.2 ควบคุมอารมณ์และความต้องการได้

1.1.3 แสดงออกได้อย่างเหมาะสม

กรมสุขภาพจิตพัฒนาองค์ประกอบด้านความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง จากองค์ประกอบขั้นการรับรู้ การประเมิน และการแสดงออกซึ่งอารมณ์ (Identifying emotions) ของทฤษฎีเมเยอร์และสโลเวย์ จากองค์ประกอบด้านการควบคุมตนเอง สามารถจัดการกับภาวะอารมณ์หรือความฉุนเฉียวได้ (Self- Control) ซึ่งเป็นองค์ประกอบย่อยขององค์ประกอบด้านการกำกับตนเอง (Self- Regulation) ของทฤษฎีโกลแมน องค์ประกอบจากด้านการตระหนักรู้อารมณ์ของตนเอง (Emotional Self- Awareness) ซึ่งเป็นทักษะภายในตัวบุคคล (Interpersonal Skills) ของทฤษฎีบาร์ออน

1.2 ความสามารถในการเห็นใจผู้อื่น

1.2.1 ใส่ใจผู้อื่น

1.2.2 เข้าใจและยอมรับผู้อื่น

1.2.3 แสดงความเห็นใจอย่างเหมาะสม

องค์ประกอบของเขาวนอารมณ์ด้านความสามารถในการเห็นใจผู้อื่น พัฒนาจากองค์ประกอบขั้นการเกื้อหนุนการคิดของอารมณ์ (Using Emotions) ของทฤษฎีเมเยอร์และสโลเวย์จากองค์ประกอบด้านการเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Empathy) ของทฤษฎีโกลแมนจากองค์ประกอบด้านความเข้าใจผู้อื่น (Empathy) ซึ่งเป็นทักษะระหว่างบุคคล (Interpersonal Skills) ของทฤษฎีบาร์ออน

1.3 ความสามารถในการรับผิดชอบ

1.3.1 รู้จักการให้ รู้จักการรับ

1.3.2 รู้จักรับผิด รู้จักให้อภัย

1.3.3 เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

องค์ประกอบของเขาวนอารมณ์ด้านความรับผิดชอบ พัฒนาจากองค์ประกอบขั้นการเกื้อหนุน การคิดอารมณ์ (Using Emotions) ของทฤษฎีเมเยอร์และสโลเวย์ จากองค์ประกอบด้านการแสดงความรับผิดชอบต่อตนเอง (Conscientiousness) ซึ่งเป็นองค์ประกอบย่อยขององค์ประกอบด้านการกำกับตนเอง (Self-Regulation) ของทฤษฎีโกลแมน จากองค์ประกอบด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) ซึ่งเป็นทักษะระหว่างบุคคล (Interpersonal Skills) ของทฤษฎีบาร์ออน

2. ความเก่ง หมายถึง ความสามารถในการรู้จักตนเอง มีแรงจูงใจ สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาและแสดงออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น

2.1 ความสามารถในการรู้จักและสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง

2.1.1 รู้ศักยภาพของตนเอง

2.1.2 สร้างขวัญและกำลังใจให้กับตัวเอง

2.1.3 มีความมุ่งมั่นที่จะไปให้ถึงเป้าหมาย

องค์ประกอบของเขาวนอารมณ์ด้านความสามารถในการรู้จักและสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง พัฒนาจากองค์ประกอบด้านการสร้างแรงจูงใจ (Motivation) ตามแนวคิดของโกลแมน

2.2 ความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา

2.2.1 รับรู้และเข้าใจปัญหา

2.2.2 มีขั้นตอนในการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

2.2.3 มีความยืดหยุ่น

องค์ประกอบของเขาวีอาร์มณด้านความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา พัฒนาจากองค์ประกอบขั้นการคิดใคร่ครวญและการควบคุมอารมณ์ของตนเพื่อพัฒนาความงอกงามด้านเขาวีปัญญาและอารมณ์ (Managing Emotion) ของทฤษฎีเมเยอร์และสโลเวย์ จากองค์ประกอบด้านความสามารถที่จะปรับตัว ยืดหยุ่นในการจัดการกับการเปลี่ยนแปลง (Adaptability) ซึ่งเป็นองค์ประกอบย่อยขององค์ประกอบด้านการกำกับตนเอง (Self-Regulation) ของทฤษฎีไกลแมน จากองค์ประกอบด้านการแก้ปัญหา (Problem Solving) ซึ่งเป็นความสามารถในการปรับตัว (Adaptability) ของทฤษฎีบาร์ออน

2.3 ความสามารถในการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น

2.3.1 รู้จักการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น

2.3.2 กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม

2.3.3 แสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งได้อย่างสร้างสรรค์

องค์ประกอบของเขาวีอาร์มณด้านความสามารถในการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น พัฒนาจากองค์ประกอบขั้นการคิดใคร่ครวญและการควบคุมอารมณ์ของตนเพื่อพัฒนาความงอกงามด้านเขาวีปัญญาและอารมณ์ (Managing Emotions) ของทฤษฎีเมเยอร์และสโลเวย์จากองค์ประกอบด้านทักษะทางสังคม (Social Skills) ของทฤษฎีไกลแมนจากองค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal Relationship) ซึ่งเป็นทักษะระหว่างบุคคล (Interpersonal Skills) ของทฤษฎีบาร์ออน

3. ความสุข หมายถึง ความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข มีความภูมิใจในตนเอง พอใจในชีวิต และมีความสุขสงบทางใจ ความภูมิใจในตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง เชื่อมมั่นในตนเององค์ประกอบของเขาวีอาร์มณด้านความภูมิใจในตนเอง พัฒนาจากองค์ประกอบด้านความมั่นใจในตนเอง มั่นใจในความสามารถและคุณค่าของตน (Self-Confidence) ซึ่งเป็นองค์ประกอบย่อยขององค์ประกอบด้านการตระหนักรู้ตนเอง (Self-Awareness) ของทฤษฎีไกลแมน จากองค์ประกอบด้านการนับถือตนเอง (Self-Regard) และการบรรลุศักยภาพแห่งตน (Self-Actualization) ซึ่งเป็นทักษะระหว่างบุคคล (Interpersonal Skills) ของทฤษฎีบาร์ออน

คือ ความพึงพอใจในชีวิต ได้แก่ รู้จักมองโลกในแง่ดี มีอารมณ์ขัน พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่

องค์ประกอบของเขาวรรณอารมณ์ด้านความพึงพอใจในชีวิต พัฒนาจากองค์ประกอบด้านการมองโลกในแง่ดีตามแนวคิดของโกลแมน บาร์ออน และหลักพุทธศาสนา คือ ความสุขสงบทางใจ ได้แก่ มีกิจกรรมที่เสริมสร้างความสุข รู้จักผ่อนคลาย มีความสงบทางจิตใจ

องค์ประกอบของเขาวรรณอารมณ์ด้านความสงบทางใจพัฒนาจากองค์ประกอบด้านความสุข (Happiness) ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่อยู่ในสภาวะของอารมณ์ทั่วไป (General mood) ตามแนวคิดของบาร์ออน และหลักพุทธศาสนา

ซูวิทย์ รัตนพลแสนย์ (2550 : 61) สรุปรูปจากแนวคิดเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ของกรมสุขภาพจิต ในการที่จะวัดว่าบุคคลใดที่จะมีความฉลาดทางอารมณ์หรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับความสามารถหลัก 3 ด้าน คือ เป็นคนเก่ง เป็นคนดี และมีความสุข ซึ่งแยกออกเป็นด้านย่อยได้ 9 ด้าน คือ

1. การควบคุมตนเอง
2. การเห็นอกเห็นใจ
3. ความรับผิดชอบ
4. การมีแรงจูงใจ
5. การตัดสินใจแก้ปัญหา
6. สัมพันธภาพกับผู้อื่น
7. ความภูมิใจในตนเอง
8. ความพอใจในตนเอง
9. ความสุขสงบทางใจ

จากแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบ ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิด เรื่ององค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ของกรมสุขภาพจิต ที่แบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบ คือ ด้านความดี ความเก่ง ความสุข มาเป็นแนวทางในการวิจัย เพราะกรมสุขภาพจิต ได้นำเอาแนวคิดและทฤษฎีของแต่ละคนที่กล่าวมาข้างต้นนั้นมาหลอมรวมกันจนได้องค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ที่ชัดเจน ครอบคลุม ซึ่งสามารถใช้องค์ประกอบนี้ได้กับบุคคลทุกช่วงอายุ ช่วงวัย เหมาะสมกับคนไทย ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดของกรมสุขภาพจิตมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้

การวัดและประเมินผลความฉลาดทางอารมณ์

สโลเวย์ และเมเยอร์ (Salovey and Mayer. 1990 : 185-211 ; อ้างอิงมาจาก อังคณา นุ่มท้วม. 2545 : 57-58) ได้สร้างข้อคำถามด้านการจัดระบบตนเองทางความฉลาดทางอารมณ์จำนวนข้อ 48 ข้อ 3 องค์ประกอบ ต่อมามีการปรับปรุงให้เหลือ 30 ข้อ โดยให้ผู้ตอบรายงานว่า ตนเห็นด้วยกับแต่ละข้อความในระดับใด ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง(1) ไปจนถึง เห็นด้วยอย่างยิ่ง (5)

1. ด้านใส่ใจในอารมณ์ (13 ข้อ) ตัวอย่างข้อความ : วิธีจัดการกับอารมณ์ของข้าพเจ้าได้ดีที่สุด คือ ให้อารมณ์ที่หลากหลายมากที่สุด
2. ด้านซ่อมแซมอารมณ์ (6 ข้อ) ตัวอย่างข้อความ : เมื่อข้าพเจ้ารู้สึกเสียใจ ข้าพเจ้ามักคิดถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่ให้ความรู้สึกที่เป็นสุข
3. ด้านความชัดเจนในอารมณ์ (11 ข้อ) ตัวอย่างข้อความ : ข้าพเจ้ามักจะรู้สึกอย่างชัดเจนว่า ขณะนั้นตนเองรู้สึกอย่างไร

อรพินทร์ ชูชม (2542 : 37) ได้กล่าวว่า การวัดและการประเมินความฉลาดทางอารมณ์หรือการวัด EQ นั้น มีผู้ที่สร้างแบบวัดต่างๆ ออกมาอย่างมากมาย แต่ก็มีปัญหาในเรื่องดังกล่าวนี้ เพราะการวัดความฉลาดทางอารมณ์นั้น มีความแตกต่างกับการวัดเชาวน์ปัญญาโดยการวัดเชาวน์ปัญญานั้น เป็นการทดสอบระดับสติปัญญาของบุคคลที่คนทั่วไปรู้จักกันอย่างแพร่หลาย ในขณะที่การวัดความฉลาดทางอารมณ์ที่จะได้รับความสนใจ แต่การวัดความฉลาดทางอารมณ์ ไม่เหมือนกับการวัดเชาวน์ปัญญา ที่สามารถวัดได้โดยใช้แบบทดสอบสติปัญญาต่างๆ เช่น Standford Binet แล้วได้ค่าตัวเลขมาตีความหมายเป็นระดับสติปัญญาที่เป็นสากลได้เลย การวัด ความฉลาดทางอารมณ์ ในปัจจุบันยังไม่สามารถกำหนดตัวเลขที่ระบุความสามารถหรือทักษะทางอารมณ์ หรือคุณลักษณะออกมาเป็นมาตรฐานที่แน่นอนได้ ทั้งนี้เนื่องจาก ความฉลาดทางอารมณ์มีโครงสร้างที่ซับซ้อนแสดงคุณลักษณะหลายองค์ประกอบที่เป็นนามธรรม และยังมีแนวคิดที่หลากหลายในเรื่องนี้

นักวิชาการในประเทศไทย ได้สร้างแบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ ดังนี้ กรมสุขภาพจิต (2546 : 3) ใช้แนวคิดของบาร์ฮอน เมเยอร์และสโลเวย์ และ โกลแมน กลุ่มตัวอย่างเป็นวัยรุ่นและผู้ใหญ่ จำนวน 6,812 คน ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .8201

ซอลัดดา ขวัญเมือง (2542 : 6) ใช้แนวคิดของโกลแมน คูเปอร์และสว้าฟ และบาร์
ออน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาคณะครุศาสตร์ จำนวน 1,151 คน ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .8850

วีระวัฒน์ ปันนิตามัย (2542 ข : 15-17) ใช้แนวคิดของเมเยอร์และสโลเวย์ และ
โกลแมน มาสร้างเครื่องมือชื่อ EQ99 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
จำนวน 464 คน หาค่าความเชื่อมั่นได้เท่ากับ .9309 มีความเห็นว่า ในการวัดความฉลาดทาง
อารมณ์น่าจะใช้หลายวิธีประกอบกัน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง ความเชื่อถือได้ของผลการ
ประเมินความฉลาดทางอารมณ์ และได้แบ่งประเภทของแบบวัดความฉลาดทางอารมณ์ ดังนี้

1. การประเมินด้านแรงจูงใจภายในบุคคล (Intrapersonal motivation) เพื่อ
ประเมินแรงจูงใจที่ผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเกิดความรู้สึก หรือภาวะอารมณ์เช่นนั้น แรง
บันดาลใจให้แสดงออกโดยอาจจะมีสิ่งเร้ามากระตุ้นความรู้สึกนึกคิด อาทิ การเขียนความเรียง
(Essay tests) การเติมข้อความให้สมบูรณ์ การเขียนบันทึกประจำวันการให้เล่าเหตุการณ์ที่ฝังใจ
หรือที่เคยประสบมาโดยให้เขียนเล่าถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่ทำให้ตนเกิดความรู้สึก 3 ประการได้แก่
ดีใจ โส่งใจ และเสียใจทั้งนี้ผู้ประเมินต้องระมัดระวังในการกำหนดคำตอบที่ถูกต้อง ให้แก่
ความรู้สึกนึกคิดประสบการณ์ต่างๆ

2. การใช้เทคนิคเหตุการณ์สำคัญ (The critical incident technique) โดยให้ผู้เล่า
บรรยายหรือเขียนเล่าถึงเหตุการณ์ที่บ่งชี้ถึงการคิด รู้สึก และการแสดงออกที่เกี่ยวกับความฉลาด
ทางอารมณ์ระดับต่างๆ แล้วให้เลือกเรียงลำดับพฤติกรรมที่ผู้ตอบเคยปฏิบัติหรือมีความตั้งใจจะ
ปฏิบัติเพื่อจะคะแนนมาประมวลสรุปอ้างอิง (Infer) ถึงระดับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้ตอบ
ข้อดีของวิธีนี้ คือ มุ่งให้กรอบที่เป็นแนวทางเดียวกันกับผู้ตอบทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน บางทีก็จะ
เปิดโอกาสให้เลือกเขียนตอบแต่ละตัวเลือกก็มีความเป็นไปได้ในระดับต่างๆ กัน มากบ้าง น้อย
บ้าง โดยไม่ต้องพะวงถึงความถูก-ผิด ซึ่งแต่ละงานแต่ละองค์กร แต่ละระดับบุคคลหรือแต่ละ
วัฒนธรรมอาจมองเห็นแตกต่างกันไป สามารถใช้ได้หลายเป้าหมาย ไม่ว่าจะเป็นเพื่อการคัดเลือก
การจัดวางบุคคลให้เหมาะสมกับตำแหน่งเพื่อการสอน การพัฒนาบุคคล ข้อเสียคือ ยังเป็นการ
ประเมินจากการรายงานตัวเองว่าตั้งใจจะอย่างไร อาจมีการบิดเบือนสร้างภาพตนเอง ขึ้นมา
ขาดความสมจริงเชิงสถานการณ์ประจำวันที่แสดงออก

3. สถานการณ์จำลอง (Simulation) เป็นการกำหนดเหตุการณ์ขึ้นให้มีความสมจริง

ใกล้เคียงกับเหตุการณ์ที่เป็นสิ่งเร้า เพื่อกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่จะสะท้อนถึงความรู้สึก และภาวะอารมณ์ต่างๆ ของตนออกมา โดยมีอาจเสแสร้งหรือแกล้งปฏิบัติได้ สถานการณ์จำลอง นี้ อาจมีการกำหนดระดับความยาก หรือบทบาทให้แก่ผู้ปฏิบัติด้วยก็ได้ (Assigned roles) ข้อดี ของสถานการณ์จำลอง คือ เป็นการกระตุ้น หรือดึงพฤติกรรม ภาวะอารมณ์ ที่เรามุ่งมองหาจาก ผู้สมัครขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความเป็นตนเองตามธรรมชาติออกมา ข้อเสีย ประการหนึ่งของสถานการณ์จำลองคือ ใช้เวลาในการศึกษานานและมีราคาแพง ต้องอาศัยผู้สร้าง ที่มีความรอบรู้ทางการวัดการประเมินพฤติกรรมในองค์การ งานในหน้าที่ และการตรวจสอบ ความน่าเชื่อถือได้ของเฉลย (Key) และสามารถใช้ทดสอบในกลุ่มเล็กที่ละ 3-5 คน หรือเป็น รายบุคคลเท่านั้น

4. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งเค้าโครงที่ มีความยืดหยุ่นให้อิสระแก่ผู้เข้ารับการสัมภาษณ์เป็นฝ่ายริเริ่มการสนทนาในประเด็นต่างๆ ที่ เกี่ยวกับตนเองทั้งในด้านความสำเร็จและการล้มเหลว ความเสียใจ David McClelland แห่ง มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดได้เสนอขึ้นในปี 1976 โดยเรียกชื่อว่า Behavioral Event Interview (BEI) ซึ่งก็พัฒนาตามแนวทางการวิเคราะห์งานแบบเหตุการณ์สำคัญ (Critical Incident Technique หรือ CIT) ที่ Flanagan เสนอขึ้นไว้ในปี 1954 ปกติแล้วการสัมภาษณ์เชิงลึกจะใช้ เวลานานประมาณ 1.30 - 2 ชั่วโมง และเป็นการสัมภาษณ์แบบหนึ่งต่อหนึ่ง กรรมการหนึ่งคน ต่อผู้สมัครหนึ่งคนเท่านั้น โดยกรรมการจะกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการสัมภาษณ์แสดงความรู้สึกนึกคิด ที่เป็นตัวของตัวเองที่แท้จริงออกมาตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ข้อมูลต่างๆ ที่ได้ กรรมการจะนำมา ประมวลเป็นข้อมูลหรือ ภาพเกี่ยวกับบุคคลนั้น ในการคัดเลือกบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งจะใช้ข้อมูล ดังกล่าวจำแนกผู้สมัครว่า คนไหนที่มีแนวโน้มจะเป็นผู้ปฏิบัติงานที่ดีหรือดีมากกว่ากัน

5. แบบทดสอบที่มีความเป็นปรนัย การให้รายงานตนเอง และแบบวัดเชิงอัตวิสัย (Objective self-report and subjective measures) วิธีการประเมินความฉลาดทางอารมณ์ ด้วยวิธีเหล่านี้จะได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เนื่องจากสร้างง่าย มีฐานของการเปรียบเทียบ การศึกษาพัฒนาในแนวทางที่มีการทำกันอยู่แล้วและใช้ได้กับผู้เข้ารับการทดสอบเป็นจำนวนมาก ไม่แพง ง่ายต่อการดำเนินการและแปลผลอีกด้วย เช่น แบบวัดที่ให้รายงานตนเอง (Self-report EQ measures)

ความฉลาดทางอารมณ์ประเมินได้ 2 นัยใหญ่ๆ (วีรวัดณ์ ปันนิตามัย. 2542 ก : 49-54)
 ดังนี้

1. เครื่องมือที่เป็นปรนัย (Objective measurement) เช่น แบบทดสอบ
 แบบสอบถาม
2. เครื่องมือที่เป็นอัตนัย (Subjective measurement) เช่น การสัมภาษณ์
 การเขียน ผู้วิจัยขอเสนอตัวอย่างแบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์จากตำราและเว็บไซต์ต่างๆ
 (วิลาสลักษณ์ ชั่ววัลลี. 2542 : 57 ; อรพินทร์ ชูชม. 2542 : 112 ; อัจฉรา สุขารมณ. 2538 : 78)

ดังนี้
 ตัวอย่างคำถาม Trait Meta - Mood Scale : TMMS ของสโลเวย์ และคณะ
 (Salovey & others) ดูหน้าคน ระบุว่าคนที่แสดงหน้าเช่นนั้นมีอารมณ์ต่อไปนี้อยู่มากเพียงใด
 (สื่อคือภาพคน)

	ไม่ปรากฏอยู่แน่นอน			ปรากฏอยู่แน่นอน	
โกรธ	1	2	3	4	5

ตัวอย่างคำถาม แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ของไวส์ซิงเจอร์ (Weisinger)
 ฉันทรู้เมื่อตัวเองคิดไม่ดี .....มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

สรุปว่าการทดสอบหรือการวัดความฉลาดทางอารมณ์นั้นมีรูปแบบที่หลากหลาย
 แตกต่างกันซึ่งขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ ความสะดวกเหมาะสมในด้านต่างๆ เช่น จำนวนผู้เข้าสอบ
 เวลา ฯลฯ และความสามารถในการแปลผลของผู้ใช้ในแต่ละครั้ง ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำ
 แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ของกรมสุขภาพจิต (2543 : 39-42) ฉบับเด็กอายุ 12-17 ปี
 มาใช้กับกลุ่มประชากรซึ่งเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งมีอายุ 11-12 ปี ดังนั้น แบบ
 ประเมินดังกล่าวจึงมีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้กับกลุ่มประชากร เนื่องจากเป็นแบบทดสอบ
 มาตรฐานที่กรมสุขภาพจิตสร้างขึ้น และมีความสะดวกต่อการดำเนินการ และการแปลผล

การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์

แนวคิดของบาร์ออน เป็นแนวคิดที่ผสมผสานระหว่างความสามารถทางอารมณ์กับคุณลักษณะที่ไม่ใช่ความสามารถ และบาร์ออน ยังพบว่า ลักษณะบุคลิกภาพมีส่วนเกี่ยวข้องกับความสำเร็จในชีวิต โดยระบุงองค์ประกอบ ที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จดังนี้ อรพินทร์ ชูชม (2542 : 69) ได้ให้ความหมายว่า ทักษะภายในบุคคล (Intrapersonal Skills) ประกอบด้วย การตระหนักรู้ตนเองทางอารมณ์ (Emotional Self-Awareness) การกล้าแสดงออก (Assertiveness) การนับถือตนเอง (Self-Regard) การบรรลุสัจจการแห่งตน (Self Actualization) และความเป็นอิสระ (Independence)

จอม ชุ่มช่วย (2540 : 61) ได้สรุปการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของเด็ก อย่างมีประสิทธิภาพ คือ สอนให้เด็กรับรู้อารมณ์ของตนเอง ไม่เก็บกดจัดการกับอารมณ์ของตนเองและมีทางระบายออกอย่างเหมาะสมรู้จักการรอคอยมีวินัย และรู้จักการควบคุมตนเอง

พระราชวรานูณี (2542 : 10) กล่าวว่า การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของบุคคลนั้นสามารถแบ่งได้เป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 สังวรปธาน คือ ความเพียรที่จะควบคุมตัวเอง ควบคุมพลังฝ่ายไม่ดีทั้งหลายไม่ให้พลังฝ่ายกุศลมีพลังเหนือพฤติกรรมของเรา ไม่ตกเป็นทาสของมัน หรือมี Self control นั้นเอง

ขั้นที่ 2 ปทานปธาน คือ กำจัดชุดรอก ถอนโคนฝ่ายไม่ดีออกไป คือ ติให้อ่อนลง ควบคุมให้อยู่ในเขตที่จัดการได้ เป็นการทำให้ฝ่ายอกุศลหมดพลังไปในที่สุด

ขั้นที่ 3 ภวานาปธาน คือ การพัฒนาฝ่ายที่เป็นกุศลให้แข็งแรงขึ้น ให้มีพลัง ให้มีอำนาจมาก เข้ามาควบคุมฝ่ายอกุศล

ขั้นที่ 4 อนุรักษณาปธาน คือ รักษาความดีที่ได้ทำมา เพิ่มพลังยิ่งขึ้นไป ซึ่งเป็นกระบวนการของการพัฒนาให้เกิดความสมดุล ต้องตรวจสอบตัวเองตลอดเวลา เป็นนายเหนือตัวเอง

วิลาสลักษณ์ ชั่ววัลลี (2542 : 42-50) ได้กล่าวถึงแนวทางในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ โดยประยุกต์มาจากคำสอนของพุทธศาสนา ทฤษฎีทางจิตวิทยา แนวทางของไวซิงเจอร์ แนวทางของโกลแมน และแนวทางของซาโลเวย์ และคณะ ดังนี้

1. การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตน

1.1 การรู้เท่าทันอารมณ์ของตน

1.1.1 บอกตนเองว่ากำลังรู้สึกอย่างไร โดยใช้คำพูดในใจว่า “ฉันกำลังโกรธเขา” หรือ “โกรธหนอ” คนที่ตระหนักถึงอารมณ์ของตนเองจะกลับคืนสู่อารมณ์ในสภาพปกติได้เร็วกว่าคนที่ไม่ตระหนัก

1.1.2 ซื่อสัตย์ต่อความรู้สึกของตนเองไม่บิดเบือน

1.1.3 ตระหนักถึงข้อดีและข้อบกพร่องของตนเอง การยอมรับข้อบกพร่องเป็นการเปิดโอกาสให้ได้ปรับปรุงตนเองหรือเกิดความระมัดระวังในการแสดงอารมณ์มากขึ้น

1.2 การจัดการกับอารมณ์ของตนเองอย่างเหมาะสม

1.2.1 ตระหนักว่าตนคือผู้ที่รับผิดชอบอารมณ์ของตนเอง การตอบสนองทางอารมณ์ของคนเราส่วนมากเกิดจากการตีความของเราที่มีต่อสิ่งแวดล้อม

1.2.2 แยกข้อเท็จจริงออกจากการตีความ เนื่องจากอารมณ์ส่วนมากเกิดจากการคิด การตีความหรือการประเมินสถานการณ์โดยตัวเราเอง

1.2.3 บอกตนเองว่ากำลังรู้สึกอย่างไร จนกว่าความรู้สึกทางลบจะหายไป เช่น การบอกตนเองว่า “โกรธหนอๆๆ” ไปเรื่อยๆ จนกว่าความรู้สึกนั้นจะหายไป

1.2.4 ให้อารมณ์ส่งเสริมการคิดของตน ผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์จะสามารถใช้อารมณ์ให้เป็นประโยชน์ต่อการคิด

1.3 การสร้างเสริมพลังใจให้ตนเอง

1.3.1 มองเห็นความงดงามของโลก เช่น ท้องฟ้าสดใส บุคคลควรจะละจากความหมกมุ่นในกิจกรรมส่วนตัวบ้าง แล้วพิจารณาสิ่งรอบข้างรวมทั้งตนเอง มองและชื่นชมในส่วนตัว

1.3.2 การจัดระบบระเบียบความคิดและจิตใจด้วยการทำสมาธิ

1.3.3 การโปรแกรมจิตและตั้งเป้าหมายชีวิตให้ตนเอง โดยการกำหนดว่าสิ่งใดที่เราต้องปรับปรุง และตั้งเป้าหมายชีวิตหรือการทำงานของตนไว้

1.3.4 การสร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง เพราะบุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตนเองจะประสบผลสำเร็จสูงกว่าคนที่คิดว่าตนเองมีความสามารถต่ำ

1.3.5 ความกล้าที่จะตัดสินใจและกระทำ ผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์ควรเป็นผู้ที่เปิดตัวเองต่อประสบการณ์ใหม่ๆ กล้าทำในสิ่งที่ยังไม่เคยทำเพื่อพัฒนาความสามารถของตนเอง

2. การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ในส่วนความสัมพันธ์กับผู้อื่น

2.1 เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ เพราะเป็นพื้นฐานของความเข้าใจผู้อื่น

2.1.1 เข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น

2.2 มีความสามารถในการสื่อสารและถ่ายทอดความรู้สึก

2.2.1 ต้องเคารพความคิดของผู้อื่น คือ ยอมรับว่าบุคคลมีความแตกต่างกัน

2.2.2 คิดในเชิงว่า ฉันทชนะ-เธอก็ชนะ การทำงานร่วมกับบุคคลอื่น ควรยินดี

หรือยอมรับ ถ้าเพื่อนร่วมงานแสดงความคิดเห็นที่ดีหรือทำกิจกรรมได้สำเร็จ

2.2.3 แสดงความคิดเห็นอย่างซื่อสัตย์ด้วยท่าทีที่เป็นมิตร

2.2.4 สื่อสารในระดับที่เหมาะสม

2.3 ช่วยให้ผู้อื่นช่วยเหลือตนเองได้ คือ การช่วยให้ผู้อื่นช่วยเหลือตนเองได้ในปัญหาทางอารมณ์ มีหลักการที่สำคัญคือ ต้องรู้อารมณ์ผู้อื่นที่กำลังโกรธ หรือหดหู่ ช่วยพูดให้คลายได้

2.4 ความรู้สึกล่วงหน้า แล้วแสดงให้เห็นว่าความรู้สึกของเขามีผู้รับฟังอย่างตั้งใจ แสดงความสนใจโดยไม่แสดงการเห็นด้วย ช่วยผู้มีปัญหาให้เกิดความชัดเจนในความคิด ความรู้สึกของตนเอง เพื่อว่าผู้ที่มีปัญหาจะได้เห็นแนวทางแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

ทศพร ประเสริฐสุข (2543 : 57) กล่าวถึงการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์โดยมีการฝึก ดังนี้

1. ฝึกให้ได้รู้จักคุณค่าของตนเองตามความเป็นจริงให้มองเห็นอย่างตระหนักรู้ มองตัวเองในแง่กับชีวิตสามารถชื่นชมกับตนเองได้

2. รู้จักแยกแยะอารมณ์ว่าชนิดใดดี / ไม่ดี และเลือกแสดงออกทางอารมณ์อย่างเหมาะสม

3. รู้จักปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมด้วยความเต็มใจ

4. รู้จักธรรมชาติอารมณ์ของตนเอง

5. รู้ว่าอารมณ์เกิดได้ทุกอย่าง แต่เราไม่สามารถแสดงอารมณ์ทุกอย่าง ดังคำพูดที่ว่า “เราสามารถรู้สึกได้ทุกอย่าง แต่เราไม่สามารถแสดงออกได้ทุกอย่าง”

6. แสดงออกทางอารมณ์ทั้งสีหน้า ท่าทาง คำพูดได้เหมาะสม

7. รู้จักหยุดแสดงอารมณ์ที่ไม่ดีได้ รู้จักไตร่ตรองก่อนแล้วจึงแสดงออกอย่างเหมาะสม

8. รู้จักอดทน รอคอยที่จะแสดงพฤติกรรมได้

ฉันทนา กล่อมจิต (2542 : 48) กล่าวถึงการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ ดังนี้

1. ความสามารถในการสนใจ เข้าใจ และรู้จักพ่อแม่เพื่อนฝูงหรือบุคคลรอบข้าง ด้วยการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถปรับอารมณ์ตนเองได้ทุกสถานการณ์

2. การรู้จักใช้คนเป็นใช้คนให้เหมาะสมกับบุคคล เวลา และเหตุการณ์ รู้จักกล่าวคำยกย่องชมเชยผู้อื่น

3. รู้จักแสดงอารมณ์ รัก ชอบเกลียด กล้าแสดงออก และกล้าพูด

4. รู้จักรับอารมณ์ รัก ชอบเกลียด กล้าแสดงออก และกล้าพูด

5. ยอมรับสิ่งทดแทน เมื่อไม่มีสิ่งที่เราพอใจก็ให้พอใจในสิ่งที่มีอยู่ และพยายามพัฒนาสิ่งนั้นให้เกิดประโยชน์สูงสุด

6. การได้รับประสบการณ์ที่ทำให้ต้องฉลาดกลัว อับอาย จะต้องกล้าที่จะเผชิญกับประสบการณ์ต่างๆ ด้วยการเตรียมพร้อมที่จะพบกับสิ่งใหม่เพื่อพัฒนาตนเอง

7. รู้จักจับคำพูดและสีหน้าของผู้อื่นเป็น

8. รู้จักแสดงความสามารถทางสังคมในทางสร้างสรรค์ แสดงให้ผู้อื่นเห็นความสามารถของตนเองได้ เช่น การรับอาสาที่จะช่วยผู้อื่นทำงานเมื่องานของตนเสร็จเรียบร้อยแล้ว

อุษณีย์ โพธิ์สุข (2542 : 31) ได้กล่าวถึงแนวทางในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ ดังนี้

1. เมื่อตั้งครรภ์คุณแม่ต้องทำใจให้สบาย ไม่เครียด หาทางสร้างความสุขให้กับตนเอง

2. ฝึกให้เด็กรู้จักแยกแยะอารมณ์ เข้าใจเรื่องอารมณ์

3. ฝึกให้เด็กรู้จักการแสดงออกทางด้านสังคมอย่างเหมาะสม ถูกกาลเทศะ

4. ฝึกเทคนิคผ่อนคลาย ลดความเครียด เช่น ฟังเพลงเบาๆ ทำสมาธิ เป็นต้น

5. ฝึกสร้างมนุษยสัมพันธ์ คือ การเรียนรู้การทำตนให้คนรัก และการรักผู้อื่น

6. ฝึกให้เด็กกดดัน มีมานะ

7. ฝึกให้เด็กรู้จักแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยตนเองมากที่สุดอย่างเหมาะสมกับ

ความสามารถของเด็กแต่ละวัย

8. รับรู้และเข้าใจอารมณ์ เมื่อลูกอยู่ในภาวะอารมณ์รุนแรง เช่น โกรธ เสียใจ ผิดหวัง อิจฉา น้อยใจ ฯลฯ ควรให้ลูกรู้ว่าเราเข้าใจว่าเขารู้สึกอย่างไร เช่น พูดว่า “พ่อเข้าใจนะ ว่าลูกโกรธเพื่อนเพราะเพื่อนแกล้งลูกใช่ไหม”

สุวิทย์ มูลคำ (2547 : 130) ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ โดยสรุปได้ว่า

1. ดูแลสุขภาพและสุขภาพจิตของตนให้ดี
2. ฝึกทักษะการฟังผู้อื่นเพื่อการสื่อสารที่ดี
3. ฝึกบริหารจัดการอารมณ์ตนเองและระมัดระวังการแสดงออกให้เหมาะสม
4. บำเพ็ญตนให้เป็นผู้มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักการให้แบ่งปัน
5. แสดงออกสื่อความหมายด้วยภาษาท่าทางที่เหมาะสมกับสถานการณ์ และผู้ที่

เกี่ยวข้องกับ

6. สนับสนุนให้คนที่เรารัก รู้จุดเด่น จุดด้อยของตนและเรียนรู้ ในการแก้ปัญหาด้วย

ตนเอง

เทอดศักดิ์ เดชคง (2542 ข : 105-106) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาความฉลาดทาง

อารมณ์ คือ

1. การรู้จักอารมณ์ของตนเองในทุกๆสภาวะว่าขณะนั้นอารมณ์เป็นอย่างไร เพื่อจะได้

เกิดการวางตนให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น

2. การเป็นผู้มองโลกและสังคมรอบข้างในด้านดี ถึงแม้จะเป็นเรื่องเล็กน้อยก็ตาม
3. การรู้จักหาความสุขจากงานได้กระทำอยู่ให้มากที่สุด
4. การมองผู้อื่นที่อยู่รอบข้างว่าทุกคนก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำงานต่างๆ ประสบผล

สำเร็จ

5. การรู้จักกาลเทศะรู้ว่าสิ่งใดควรปฏิบัติ หรือไม่ควรปฏิบัติในช่วงเวลาใด

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความฉลาดทางอารมณ์

1. มโนภาพแห่งตน หรือ อัตมโนทัศน์

Rogers (1951 : 136) ได้ให้ความหมายว่า อัตมโนทัศน์ เป็นการรับรู้ของบุคคลที่มีต่อตนเองเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะ ความสามารถ การรับรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตนกับผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม การรับรู้เกี่ยวกับคุณค่าของตนเอง

Hurlock (1974 : 525 – 526) ได้ให้ความหมายของอัตมโนทัศน์ว่า หมายถึง การรับรู้ที่บุคคลมีต่อตนเองทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งการรับรู้เกี่ยวกับตนเองในแต่ละคนนี้อาจจะตรงหรือไม่ตรงกับความเป็นจริงก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของบุคคลกับสิ่งแวดล้อมที่เขาอาศัยอยู่

Good (1973 : 254) ได้ให้ความหมายของอัตมโนทัศน์ไว้ว่า คือการรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับความสามารถ รูปร่างลักษณะ การกระทำกิจวัตรประจำวันของตนในฐานะที่เป็นบุคคลหนึ่ง

ประสาธ อิศรปริดา (2541 : 88-93) ได้ให้ความหมายของภาพที่บุคคลแต่ละบุคคลมองตนเองตรงกับคำว่า อัตมโนทัศน์ จำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ

1. อัตมโนทัศน์ด้านวิชาการ ซึ่งเป็นภาพของบุคคลที่แต่ละคนมองความสามารถในการเรียนวิชาต่างๆ ของตนเอง
2. อัตมโนทัศน์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับวิชาการ ซึ่งเป็นภาพของบุคคลที่แต่ละคนมองตนเองในด้านลักษณะทางกายและการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น จำแนกออกได้กับความสามารถทางกาย รูปร่างหน้าตา ความสัมพันธ์กับเพื่อนและความสัมพันธ์กับพ่อแม่และได้อธิบายอัตมโนทัศน์กับชีวิตในโรงเรียนว่าเด็กที่มีอัตมโนทัศน์ทางบวกหรือมีความภาคภูมิใจในตนเองสูงจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีเจตคติที่ดีต่อโรงเรียน มีพฤติกรรมที่พึงปรารถนาในการเรียนและเป็นที่ยอมรับชมชอบของเพื่อนมากกว่าเด็กที่มีอัตมโนทัศน์ในทางลบ นอกจากนั้นยังสรุปได้ว่าโรงเรียนเป็นสถานที่ที่จะพัฒนาเด็กให้เจริญงอกงามในทุกๆด้าน เด็กๆอาจจะได้รับทั้งผลที่เขาพึงพอใจและไม่พึงพอใจ ประสบการณ์ในโรงเรียนทำให้เด็กรู้ตนเองและเกิดอัตมโนทัศน์ ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งทางบวกและทางลบ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า มโนภาพแห่งตน หรือ อัตมโนทัศน์ หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อตนเองทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ทั้งในส่วนที่ดีและส่วนที่ไม่ดี ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ต่างๆ ทำให้บุคคลเข้าใจตนเอง เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่แสดงออก

องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อมโนภาพแห่งตน มีนักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อมโนภาพแห่งตนซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้

พรรณิ (ชูทัย) เจนจิต (2533 : 502) ได้สรุป องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อมโนภาพแห่งตน ดังนี้

1. สภาพทางด้านร่างกาย
2. สติปัญญา
3. การยอมรับทางสังคม
4. อิทธิพลของครู
5. อิทธิพลทางวัฒนธรรม
6. อิทธิพลทางครอบครัว
7. สัญลักษณ์ของสภาพทางครอบครัว
8. ความสำเร็จและความล้มเหลว
9. ประสบการณ์ในช่วงแรกของชีวิต

ลักษณะ สิรีวัฒน์ (2545 : 35) กล่าวว่า นักพฤติกรรมนิยมสรุปปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการพัฒนาอัตมโนทัศน์ (Self-concept) หรือความคิด ความรู้สึกหรือเจตคติที่บุคคลมีต่อตนเอง ดังนี้

1. ศักยภาพที่มีมาแต่กำเนิด (Inborn Potentialities) เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ซึ่งอาจเป็นผลมาจากพันธุกรรมและอิทธิพลต่างๆ ที่มีต่อทารกก่อนคลอด เหล่านี้ทำให้คนมีรูปร่างหน้าตา ความแข็งแรง สติปัญญาต่างกันไป
2. สิ่งแวดล้อมและการเรียนรู้ ทารกทุกคนมีประสบการณ์ต่างกัน สังคมและสิ่งเร้าที่มากระทบในช่วงพัฒนาการแห่งชีวิต ทำให้เกิดการเรียนรู้บทบาทของตนเองในสังคมที่อยู่ ซึ่งประสบการณ์แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 ประสบการณ์ร่วมวัฒนธรรม ได้แก่ บุคคลในสังคมเดียวกันได้รับประสบการณ์

ในทำนองเดียวกันในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ ทัศนคติ คำสั่งสอนต่างๆ ของสังคม ตลอดเวลาที่เราเจริญเติบโต

2.2 ประสบการณ์เฉพาะ เป็นประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลเผชิญหรือได้รับในช่วงชีวิตของเขา เช่น การเลี้ยงดู พฤติกรรมของพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเด็ก อาจรวมถึงเหตุการณ์ที่ประสบอื่นๆ มา เช่น ความผิดหวังจากการสอบเข้ามหาวิทยาลัย การสูญเสียคนรัก ความเจ็บป่วยหรือการได้รับความอยุติธรรมต่างๆ จากสังคม

สรุปได้ว่า บุคคลทุกคนสามารถรับรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวได้โดยการรับรู้ การเลือกที่จะรับรู้ และการแปลความหมายของข้อมูล โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ ที่ได้มีมาแต่กำเนิดหรือจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตของแต่ละช่วงเวลา การรับรู้มีความหมายกับบุคคลนั้น ถ้าการรับรู้เกี่ยวกับตนเองเป็นไปในทางลบคือ การรับรู้ว่าตนเองต่ำกว่าความเป็นจริงของตนก็จะก่อให้เกิดความขัดแย้งและปัญหาการจัดการเรียนรู้และช่วยเหลือของสังคม ควรจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมการรับรู้และการเรียนรู้ที่ทำให้บุคคลเกิดการรับรู้ที่ตรงกับความเป็นจริงและเป็นไปในทางบวกเพื่อให้เขารู้ถึงคุณค่าแห่งตนเอง มโนภาพแห่งตน เป็นปัจจัยหนึ่งที่สัมพันธ์กับการแสดงออกกับความฉลาดทางอารมณ์

2. บุคลิกภาพ

บุคลิกภาพของแต่ละคนจะเป็นสิ่งประจำตัวของคนคนนั้น ที่ทำให้แตกต่างจากคนอื่น และมีหลายสิ่งหลายอย่างที่จะประกอบกันทำให้คนแต่ละคนมีบุคลิกภาพเป็นของตนเองซึ่งเป็นผลมาจากการทำงานประสานกันของสมองที่ขึ้นอยู่กับพันธุกรรม และประสบการณ์ที่ได้รับจากสิ่งแวดล้อม

บุคลิกภาพมีความสำคัญต่อชีวิตเราอย่างยิ่ง ทำให้เรารู้สึกถึงความสำคัญของตัวเอง เราจะไม่มีความรู้ได้เลยว่า ชีวิตของเราจะเป็นอย่างไร ถ้าเราไม่รู้ว่าขณะนี้ตัวเราเป็นคนอย่างไรและเราจะไม่มีทางเข้าใจว่าขณะนี้เราเป็นคนอย่างไร ถ้าไม่รู้ว่าเราควรจะเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้นสิ่งสำคัญที่สุด เราจะต้องค้นพบตัวเอง และเป็นตัวของตัวเองคำว่า “บุคลิกภาพ” (Personality) ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของบุคคลที่บ่งบอกความแตกต่างระหว่างบุคคล ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ต่างๆ กัน ดังต่อไปนี้

จูกา บุรีภักดิ์ (2523 : 78) ได้ให้ความหมายของบุคลิกภาพ คือ ลักษณะอันเป็นสิ่ง

จำเพาะของแต่ละบุคคลซึ่งแสดงออกทางท่าทาง ความรู้สึกนึกคิด ความเฉลียวฉลาด ตลอดจน กิริยามารยาท การแต่งกาย สุขภาพดูงาม มีอุปนิสัยดี มีความสำรวมอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ทำร้าย จิตใจผู้อื่น มีน้ำใจ มีความเข้าใจผู้อื่น และเป็นผู้วางตนเหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ

จตุพร เพ็งชัย (2533 : 2) ให้นิยามว่า บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะท่าทางที่มองเห็น ภายนอก รวมทั้งการใช้ภาษาคำพูด การเขียนและสื่อที่แสดงออกจากภายในจิตใจ เช่น การ แสดงความคิดเห็น ทัศนคติ เป็นต้น

สุชา จันทร์เอม (2535 : 3) ได้ให้ความหมายของบุคลิกภาพ คือ หมวดหมู่ของลักษณะ ต่างๆ ที่รวมกันและแสดงลักษณะที่เป็นเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2538 : 68-69) ให้นิยามว่า บุคลิกภาพ เป็นลักษณะ โดดเด่นของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งมีการแสดงออกเป็นประจำกับสถานการณ์เฉพาะอย่างเป็น นิสัยถาวร

ศรีเรือน แก้วกังวาน (2539 : 11) ได้ให้ความหมายของบุคลิกภาพ คือ ลักษณะเฉพาะตัว ของมนุษย์ในด้านต่างๆ ทั้งส่วนภายนอกและภายใน ส่วนภายนอก คือ ส่วนที่มองเห็นชัดเจน เช่น รูปร่างหน้าตา กิริยามารยาท การแต่งกาย วิธีการพูด เป็นต้น ส่วนภายใน คือ ส่วนที่มองเห็นยาก แต่อาจทราบได้จากการอนุมานเช่น สติปัญญา ความถนัด ลักษณะอารมณ์ประจำตัว ค่านิยม ความสนใจ

สถิต วงศ์สุวรรณ (2540 : 8) ได้ให้ความหมายของบุคลิกภาพ คือ ลักษณะส่วนร่วมของ พฤติกรรมของบุคคลในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นในด้านชีวิตส่วนตัว ด้านกิจกรรม หรือในด้านสังคม ทั่วๆ ไป

ออลพอร์ต (Allport. 1955 : 212 ; อ้างอิงมาจาก สิริวรรณ สารนาท. 2543 : 65) ให้นิยามว่า บุคลิกภาพ คือ การจัดระบบกลไกของบุคลิกภาพซึ่งเป็นผลของการทำงานทางด้าน ร่างกายและจิตใจ ในการที่จะกำหนดแบบฉบับของพฤติกรรมและความคิดของบุคคล

ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 629) ให้นิยามว่า บุคลิกภาพ หมายถึง สภาพนิสัยจำเพาะ ของคน

สุรางค์ ไคว้ตระกูล (2552 : 31) ให้นิยามว่า บุคลิกภาพ หมายถึง คุณลักษณะที่เป็น เอกลักษณะของแต่ละบุคคลแสดงออกโดยพฤติกรรมที่บุคคลนั้นมีต่อสิ่งแวดล้อมที่ตนกำลังเผชิญ

อยู่ และพฤติกรรมนี้จะคงเส้นคงวาพอสมควร

รังสรรค์ โฉมยา (2553 : 357) ให้นิยาม บุคลิกภาพ (Personality) หมายถึง แบบแผนของพฤติกรรมที่ถือว่าเป็นคุณลักษณะของบุคคล เป็นผลรวมทางกายภาพ ประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อมของบุคคล โดยประกอบด้วยคุณลักษณะทางกายภาพ แบบแผน การรับรู้ ความคิด และพฤติกรรมที่แสดงต่อสังคม จะมีลักษณะคงที่เป็นผลที่มาจากพัฒนาการตามวัย

จากคำจำกัดความและความหมายของ “บุคลิกภาพ” ที่กล่าวมา สรุปได้ว่า บุคลิกภาพ หมายถึง ตัวบุคคลโดยส่วนรวม ทั้งลักษณะทางกาย ความรู้สึกนึกคิด เจตคติ ค่านิยม ความสนใจ ความมุ่งหวัง อุดมคติ เป้าหมาย และความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ลักษณะดังกล่าวมีที่มาจากพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมของแต่ละคน

บุคลิกภาพของบุคคลประกอบขึ้นด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านกายภาพ หมายถึง รูปร่างหน้าตา ทรวดทรง ท่าทาง การแต่งกาย การเดิน เป็นต้น บุคลิกภาพด้านกายภาพ นี้เป็นสิ่งที่ผู้อื่นมองเห็นได้
2. ด้านวาจา หมายถึง การใช้ถ้อยคำ น้ำเสียง ซึ่งผู้อื่นจะรับรู้ได้โดยการฟัง ลักษณะต่างๆ สะท้อน บุคลิกภาพด้านนี้เช่น การพูดไม่เข้าหูคน การพูดจากระโชกโฮกฮาก การพูดจาน่าฟัง บุคลิกภาพทางวาจาที่ดีย่อมหมายถึงการพูดจาด้วยน้ำเสียงนุ่มนวลน่าฟัง เป็นมิตร และได้สาระ
3. ด้านสติปัญญา หมายถึง ความสามารถทางการคิดแก้ปัญหา ไหวพริบความสามารถที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้อย่างเหมาะสม คิดเป็น รู้จักคิด คิดแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดีแสดงออก หรือสนองตอบผู้อื่นได้อย่าง “ทันกัน” และ “ทันกาล”
4. ด้านอารมณ์ หมายถึง การมีอารมณ์ดีคงเส้นคงวาไม่วู่วาม เอาแต่อารมณ์ฉุนเฉียว โกรธง่าย หรือบางคนมีอารมณ์ร้ายแรง มากกว่าอารมณ์อื่นหรือบางคน เครียด เศร้า ชุ่นมัว หม่นหมองอยู่เสมอ
5. ด้านความสนใจและเจตคติ ของแต่ละคนย่อมแตกต่างกันไปบางคนไม่สนใจการเมือง ซึ่งบางคนมีความสนใจ หลากหลายไม่สนใจเพียง เรื่องใดเรื่องหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว
6. ด้านการปรับตัว มีผลต่อลักษณะของบุคลิกภาพ ถ้าใช้แบบที่ดีมีพฤติกรรมที่เหมาะสม สังคม ยอมรับ จะอยู่ในสังคม ได้อย่างมีความสุข ตรงกันข้ามถ้าปรับตัวไม่ดีวางตัวในสังคมไม่

เหมาะสม ย่อมมี ผลเสียต่อบุคลิกภาพด้านอื่น ๆ ไปด้วย

คาร์ล จี จุง (Carl G Jung, 1961 : 25) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีแบ่งประเภท (Type Theory) เรื่องแบบอย่างบุคลิกภาพของบุคคล 2 แบบ คือ

บุคลิกภาพแบบแสดงตัว (Extravert) และบุคลิกภาพแบบเก็บตัว (Introvert) ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

1.1 บุคลิกภาพแบบแสดงตัว (Extravert) เป็นการแสดงออกของบุคคลในการแสดงตัวสู่สังคมภายนอก มีความสนใจในสิ่งต่างๆภายนอก มีปฏิกริยาตอบรับฉับไว พร้อมทั้งจะยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นภายนอกตน มีความต้องการที่จะเข้าสังคม มีนิสัยสนุกสนานร่าเริง มีความตั้งใจอย่างเหนียวแน่นที่จะออกไปเผชิญกับสังคมที่อยู่แวดล้อม ชอบคบหาสมาคมกับเพื่อนๆ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ทางบวก

1.2 บุคลิกภาพแบบเก็บตัว (Introvert) เป็นพฤติกรรมการหันตัวเองออกจากสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปฏิสัมพันธ์ในทางลบของบุคคลจากวัตถุหรือสิ่งแวดล้อมภายนอกหรือต่อประสบการณ์ในชีวิตของบุคคล จุง (Jung) เชื่อว่า ผู้มีบุคลิกภาพแบบเก็บตัว มักมีปัญหาในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมมากกว่าผู้ที่มีบุคลิกภาพแบบแสดงตัว สิ่งสำคัญที่จุง (Jung) ได้กล่าวถึง คือหน้าที่พื้นฐานของจิต 4 ด้าน ได้แก่ การคิด (Thinking) การรู้สึก (Feeling) การรับรู้ทางประสาท (Sensing) และการกำหนดรู้ในใจ (Intuiting) ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ ดังนี้

1.2.1 การคิด (Thinking) คือความสามารถของมนุษย์ในการเข้าใจสิ่งแวดล้อม ทำให้มีความคิดอย่างฉลาดที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น

1.2.2 การรู้สึก (Feeling) คือการที่มนุษย์มีประสบการณ์ชีวิต มีความรู้สึกในคุณค่าของสิ่งต่างๆทำให้เขาเกิดความรู้สึกในทางของ ไม่ชอบ ความสุข หรือความทุกข์ เป็นต้น

1.2.3 การรับรู้ทางประสาท (Sensing) คือการที่มนุษย์ได้รับรู้ในสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัว เป็นการยอมรับรู้สิ่งที่มองเห็นได้ เช่น รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส

1.2.4 การกำหนดรู้ในใจ (Intuiting) เป็นสิ่งที่อยู่ในจิตไร้สำนึก เป็นสิ่งที่บุคคลเข้าใจรับรู้ในสิ่งต่างๆ

รูปแบบการทำงานด้านความคิด และการรู้สึกเป็นการทำงานอย่างมีเหตุผล (Rational) ส่วนรูปแบบการทำงานด้านการรับรู้ทางประสาทและการกำหนดรู้ในใจ เป็นการทำหน้าที่ของบุคลิกภาพที่ไม่มีเหตุผล (Irrational)

ฮาน ไอแซงค์ (Han Eysenck. 1990 ; อ้างอิงมาจาก กัญยา สุวรรณแสง. 2523 : 88-89) ได้ศึกษาแนวคิดของทฤษฎีตามแนวพฤติกรรม (Behavioral Theories Personality) ได้อธิบายว่าบุคคลที่มีบุคลิกภาพแสดงตัว (Extravert) คือ เปิดเผย เมื่อประสบปัญหา มักจะลดความเครียดโดยการคลุกคลีอยู่กับเพื่อนฝูง มีความโน้มเอียงที่จะคบหาเพื่อนฝูงไว้มากๆ ชอบแต่งตัวดีและประพฤติตนอยู่ในกรอบประเพณี ส่วนบุคคลที่มีบุคลิกภาพเก็บตัว (Introvert) มักจะมีอาการหมกมุ่นครุ่นคิดหันเข้าหาตัวเองเมื่อเกิดทุกข์ หรือขัดแย้ง ซ้ำๆ ชอบทำงานคนเดียว นอกจากนี้ไอแซงค์ ได้เสนอทฤษฎีสองมิติ คือ มิติแสดงตัว-เก็บตัว มาผสมกับมิติมั่นคง-หวั่นไหว ซึ่งเพิ่มมิติความไวของอารมณ์เข้ามา เองด้วยเห็นว่าอารมณ์มีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับปฏิกิริยาที่บุคคลแสดงออก พวกที่มั่นคงจะสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี ไม่ตื่นเต้นง่าย สงบ และสม่ำเสมอ ส่วนพวกที่หวั่นไหวอารมณ์จะเปลี่ยนแปลงได้ง่าย หงุดหงิด ใจน้อย กังวล อยู่ไม่เป็นสุข เมื่อนำเอาสองมิติมาวางทับกันเป็นแกนนอนและแกนตั้ง จึงเผยบุคลิกภาพ 4 แบบ ดังตัวอย่าง

1. เก็บตัวอย่างมั่นคง (Stable Introvert) แบบอดได้ร้อได้ (Phlegmatic)
2. เก็บตัวอย่างหวั่นไหว (Unstable Introvert) แบบครองทุกข์ (Melancholic)
3. แสดงตัวอย่างมั่นคง (Stable Extravert) แบบมีชีวิตชีวา (Sanguine)
4. แสดงตัวอย่างหวั่นไหว (Unstable Extravert) แบบเกรี้ยวกราว (Choleric)

ดิคแมน (Digman. 1989 : 198-205 ; อ้างอิงมาจาก ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2542 : 242) ได้ศึกษาจากผลงานด้านบุคลิกภาพของบุคคลที่มีชื่อเสียงจำนวนมาก ในช่วง 40 ปีที่ผ่านมาแล้วนำมาวิเคราะห์หองค์ประกอบ พบว่า โครงสร้างพื้นฐานทางบุคลิกภาพ

ของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่หรือเด็ก ต่างชาติหรือต่างภาษาย่อมมีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ คือ การแสดงตัว (Extraversion) ความสุภาพอ่อนโยน (Agreeableness) ความซื่อตรงต่อหน้าที่ (Conscientiousness) ความมั่นคงทางอารมณ์ (Emotional stability) และสติปัญญา (Intellect) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาและวิเคราะห์ด้วยตัวเองอย่างละเอียดรอบคอบของ Fisk ที่ได้พิสูจน์ความจริงให้เป็นที่ประจักษ์ถึงองค์ประกอบสำคัญห้าองค์ประกอบ (The Big Five) เป็นคนแรกจากการใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่และใช้วิธีการประเมินค่าโดยกลุ่มเพื่อผู้ประเมินอาชีพหรือครูต่างให้ผลที่เชื่อมั่นได้เช่นเดียวกัน

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2542 : 242) สรุปองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบของบุคลิกภาพ มีดังนี้

1. การแสดงออกหรือการแสดงตัว (Extraversion) เป็นบุคลิกชอบการผจญภัย เข้าสังคม เปิดเผย ช่างพูด ตรงไปตรงมา ชอบเด่น ออกหน้าออกตา และอีกด้านหนึ่งบุคลิกจะตรงกันข้าม

2. มโนธรรมหรือความกลัวบาป (Conscientiousness) บุคลิกความซื่อสัตย์ รับผิดชอบ ยุติธรรม ใฝ่หาได้ กลัวต่อการทำบาป อีกด้านหนึ่งบุคลิกตรงกันข้าม

3. ความสุภาพอ่อนโยน (Agreeableness) บุคลิกของความเป็นมิตร ให้ความร่วมมือ สุภาพเรียบร้อย ให้ความอบอุ่น อ่อนโยน อีกด้านหนึ่งบุคลิกตรงกันข้าม

4. อารมณ์แปรปรวน (Neuroticism) บุคลิกภาพกลายเป็นโรคประสาท โมโห ใจร้อน ไม่มั่นคง จิตใจวุ่นวาย อีกด้านหนึ่งบุคลิกจะตรงกันข้าม

5. ด้านปัญญาหรือความคิด (Intellect หรือ Openness) บุคลิกเป็นคนฉลาด คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มองการณ์ไกล อีกด้านหนึ่งบุคลิกจะตรงกันข้าม

อีริกสัน เอช อีริกสัน (Erikson H. Erikson. 1975 ; อ้างอิงมาจาก รังสรรค์ โฉมยา 2553 : 376-377) มีแนวคิดที่พัฒนาการทางบุคลิกภาพเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในทุกช่วงของชีวิต มิใช่สำคัญเฉพาะพฤติกรรมในช่วงแรกของชีวิตที่อยู่ในระยะวิกฤต (Critical Period) เท่านั้น ซึ่งพัฒนาการของมนุษย์มิได้เป็นไปเพื่อตอบสนองความสุขทางสรีระเท่านั้น แต่ขึ้นกับสภาพทางจิตและสังคม ซึ่งเขาหมายถึงลักษณะการอบรมเลี้ยงดู สัมพันธภาพระหว่างพ่อแม่ ตลอดจนอิทธิพลของวัฒนธรรมในสังคมนั้นๆ เด็กแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกนี้เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนา

ทางบุคลิกภาพ ซึ่งจะมีการพัฒนาต่อเนื่องไปตลอดชีวิต

อีริคสัน เสนอแนวคิดพัฒนาการทางบุคลิกภาพ 8 ชั้น ในแต่ละชั้นบุคคลมีโอกาที่จะพัฒนาไปได้ทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งพัฒนาการทางบุคลิกภาพเกิดขึ้นจากการติดต่อสัมพันธ์กับสังคม หากพัฒนาการเป็นไปในทางบวกบุคคลก็จะมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพที่สมบูรณ์ และถ้าหากพัฒนาการเป็นไปในทางลบบุคคลก็จะมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพที่ไม่สมบูรณ์ ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นผู้ที่มีปัญหาในการปรับตัว

บุคลิกภาพของบุคคลประกอบขึ้นด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านกายภาพ หมายถึง รูปร่างหน้าตา ทรวดทรง ท่าทาง การแต่งกาย การเดิน เป็นต้น บุคลิกภาพด้านกายภาพ นี้เป็นสิ่งที่ผู้อื่นมองเห็นได้
2. ด้านวาจา หมายถึง การใช้ถ้อยคำ น้ำเสียง ซึ่งผู้อื่นจะรับรู้ได้โดยการฟัง ลักษณะต่างๆ สะท้อนบุคลิกภาพด้านนี้เช่น การพูดไม่เข้าหูคน การพูดจากระชอกโฮกฮาก การพูดจา น่าฟัง เป็นต้น บุคลิกภาพทางวาจาที่ดีย่อมหมายถึงการพูดจาด้วยน้ำเสียงนุ่มนวลน่าฟังเป็นมิตร และได้สาระ
3. ด้านสติปัญญา หมายถึง ความสามารถทางการคิดแก้ปัญหา ไหวพริบความสามารถที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้อย่างเหมาะสม คิดเป็น รู้จักคิด คิดแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี แสดงออก หรือสนองตอบผู้อื่นได้อย่าง “ทันกัน” และ “ทันกาล”
4. ด้านอารมณ์ หมายถึง การมีอารมณ์ดีคงเส้นคงวาไม่วู่วาม เอาแต่อารมณ์ฉุนเฉียว โกรธง่าย หรือบางคนมีอารมณ์ร้ายแรง มากกว่าอารมณ์อื่นหรือบางคน เครียด เศร้า ขุ่นมัว หม่นหมองอยู่เสมอ
5. ด้านความสนใจและเจตคติ ของแต่ละคนย่อมแตกต่างกันไปบางคนไม่สนใจการเมือง ซึ่งบางคนมีความสนใจ หลากหลายไม่สนใจเพียง เรื่องใดเรื่องหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว
6. ด้านการปรับตัว มีผลต่อลักษณะของบุคลิกภาพ ถ้าใช้แบบที่ตีมีพฤติกรรมที่เหมาะสม สังคม ยอมรับ จะอยู่ในสังคม ได้อย่างมีความสุข ตรงกันข้ามถ้าปรับตัวไม่ได้ วางตัวในสังคมไม่เหมาะสม ย่อมมี ผลเสียต่อบุคลิกภาพด้านอื่นๆ ไปด้วย

สรุปได้ว่า บุคลิกภาพเป็นลักษณะของบุคคลที่แสดงออกในเรื่องความสนใจที่มีต่อโลกภายนอก การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ลักษณะนิสัยเปิดเผยหรือเก็บตัว รู้จักผ่อนปรนหรือยึดมั่น

และความสามารถปรับตัวในสถานการณ์ต่างๆ บุคลิกภาพเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมและอารมณ์ของเด็ก

3. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

แมคเคลแลนด์ (McClelland. 1961 : 36-62) นักจิตวิทยาสังคมแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่อง แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ได้เน้นถึงแรงจูงใจทางสังคม 3 ประเภท คือ

1. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motive) หมายถึง ความปรารถนาที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีโดยพยายามแข่งขันกับมาตรฐานอันดีเลิศมีความสบายใจเมื่อประสบความสำเร็จ และมีความวิตกกังวลเมื่อล้มเหลว

2. แรงจูงใจใฝ่สัมพันธ์ (Affiliation Motive) หมายถึง ความปรารถนาที่จะเป็นที่ยอมรับของคนอื่นๆ ต้องการเป็นที่นิยมชมชอบหรือรักใคร่ชอบพอของคนอื่น จึงเป็นแรงจูงใจที่จะทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับจากบุคคลอื่น

3. แรงจูงใจใฝ่อำนาจ (Power Motive) หมายถึง ความปรารถนาที่จะได้มาซึ่งอิทธิพลที่เหนือกว่าบุคคลอื่นๆ ในสังคม ทำให้บุคคลแสวงหาอำนาจเพราะจะเกิดความภาคภูมิใจ หากทำอะไรได้เหนือกว่าคนอื่น ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่อำนาจสูงเป็นผู้ที่มีความพยายามจะควบคุมสิ่งต่างๆ เพื่อให้ตนเองบรรลุถึงความต้องการที่จะมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น แมคเคลแลนด์ (McClelland) เน้นความสำคัญในเรื่องแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มากกว่าแรงจูงใจด้านอื่นๆ เพราะเห็นว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีความสำคัญมากที่สุดสำหรับความสำเร็จด้านเศรษฐกิจของประเทศ

เมอร์เรย์ (Murry. 1938 ; อ้างอิงมาจาก ทศพร ประเสริฐสุข. 2545 : 94) ได้รวบรวมความต้องการทางจิตของมนุษย์ไว้ 28 ชนิด และในจำนวนนี้มีความต้องการเอาชนะและประสบความสำเร็จ (Need for Achievement) รวมอยู่ด้วยและเป็นบุคคลแรกที่กล่าวถึงความต้องการผลสัมฤทธิ์ (N-Achievement) ว่าเป็นความต้องการทางจิตที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคน เพราะมนุษย์ต้องการเป็นผู้มีความสามารถ มีพลังจิต (Will Power) ที่จะเอาชนะอุปสรรค มุ่งมั่นที่จะทำในสิ่งที่ยอยากให้ประสบความสำเร็จ

แมคเคลแลนด์ (McClelland. 1961 : 104) ได้กล่าวถึงแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ว่าเป็นดัชนีชี้บ่งถึงความมีคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์อย่างหนึ่ง และได้กำหนดลักษณะของผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่

สัมฤทธิ์สูงไว้ ดังนี้

1. ทำกิจกรรมต่างๆ ให้สำเร็จมากกว่าทำเพื่อเลี่ยงความล้มเหลว
2. เลือกทำสิ่งที่เป็นไปได้และเหมาะสมกับความสามารถของตน
3. มีความตั้งใจจริงในการทำงานเพื่อให้สำเร็จอย่างแท้จริง ไม่ใช่เกิดจากโอกาสและความเชื่อในสิ่งมหัศจรรย์

ความเชื่อในสิ่งมหัศจรรย์

4. ทำกิจกรรมเพื่อให้บรรลุมาตรฐานของตนเอง ไม่ใช่มีจุดมุ่งหมายที่รางวัล
- กิลฟอร์ด (Guilford. 1975 : 108) กล่าวถึง ลักษณะของผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ว่า

ประกอบด้วย

1. ความทะเยอทะยานทั่วๆ ไป คือ ความปรารถนาที่จะทำกิจกรรมนั้นให้สำเร็จ
  2. มีความเพียรพยายาม ได้แก่ ทำงานให้เป็นผลสำเร็จ
  3. มีความอดทนเต็มใจที่จะลำบากแม้ยากเพียงใดก็ตาม
- เฮอร์แมน (Herman. 1970 : 36-42) ได้รวบรวมลักษณะของผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

ไว้ 10 ประการ ดังนี้

1. มีระดับความทะเยอทะยานสูง
2. มีความหวังอย่างมากว่าตนจะประสบผลสำเร็จ ถึงแม้การกระทำนั้นจะขึ้นอยู่กับโอกาส (Risk-Talking Behavior)
3. มีความพยายามไปสู่สถานะที่สูงขึ้นไป (Upward Mobility)
4. อดทนทำงานที่ยากได้เป็นเวลานาน (Persistence)
5. เมื่องานที่กำลังทำถูกขัดจังหวะ หรือถูกรบกวนจะพยายามทำต่อไปให้สำเร็จ (Task Tension)
6. รู้สึกว่าเวลาเป็นสิ่งไม่หยุดนิ่งและสิ่งต่างๆ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว (Time Perception)
7. คำนึงถึงเหตุการณ์ในอนาคตมาก (Time Perspective)
8. เลือกเพื่อนร่วมงานที่มีความสามารถเป็นอันดับแรก (Partnerchoice)
9. ต้องการให้เป็นที่รู้จักแก่ผู้อื่นโดยพยายามทำงานของตนเองให้ดีขึ้น (Recognition Behavior)
10. พยายามปฏิบัติสิ่งต่างๆ ของตนให้ดีเสมอ (Achievement Behavior)

ไวเนอร์ (Weiner, 1972 : 203-215) ได้สรุปลักษณะเด่นของผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงเปรียบเทียบกับผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำ ไว้ดังนี้

1. ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง ตั้งใจทำงานดีกว่า อดทนต่อความล้มเหลวชอบเลือกงานสลับซับซ้อนมากกว่าผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำ

2. ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง ชอบริเริ่มกระทำสิ่งต่างๆ ด้วยความคิดของตนเองมากกว่าผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำ

จากแนวความคิดลักษณะของบุคคลที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง สรุปได้ดังนี้

1. ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงเป็นผู้ที่มีความมานะ พยายาม อดทนต่อสิ่งต่างๆ ที่มีความยากลำบาก

2. ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นสูง มีความรับผิดชอบยอมรับความผิดพลาดและพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขตนเอง

3. ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

4. มีเป้าหมายในการทำสิ่งต่างๆ มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และมีความทะเยอทะยานที่เหมาะสมกับสภาพของตน

สรุปได้ว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เป็นแรงที่เป็นพลังขับให้บุคคลพยายามที่จะแสดงพฤติกรรมที่จะประสบความสำเร็จตามมาตรฐานที่เป็นเลิศ ทำให้บุคคลพยายามแสดงพฤติกรรมที่ท้าทายความสามารถ เป็นความปรารถนาที่จะทำบางสิ่งบางอย่างให้ดีขึ้นหรือมีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าที่เคยทำมาก่อน ต้องการประสบผลสำเร็จ ต้องการชนะในการแข่งขันกับผู้อื่น ต้องการเป็นคนเก่ง แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งส่งผลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมและอารมณ์ของเด็ก ซึ่งส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย

พูนสุข ช่วยทอง (2540 : 33) ได้ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูไว้ ดังนี้
การเลี้ยงดู หมายถึง การให้การดูแลเอาใจใส่และจัดสิ่งแวดล้อม เพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของเด็กทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมอย่างเหมาะสมกับวัยการศึกษา

หรือการอบรม (Discipline) หมายถึง การสอน แนะนำ หรือฝึกอบรมเพื่อให้เด็กสามารถควบคุมตนเองได้

จตุพร เฟิงชัย (2533 : 99) ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูว่าเป็นการอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การที่ผู้ใหญ่ในครอบครัวซึ่งประกอบด้วยบิดามารดาและบุคคลอื่นๆ ปฏิบัติต่อเด็ก เพื่อสนองความต้องการที่จำเป็นของเด็กทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพื่อให้เด็กมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี และยังให้การแนะนำสิ่งรอบตัว ฝึกอบรมให้เด็กมีพฤติกรรมที่เหมาะสม

เครก (Craig. 1979 : 91 ; อ้างอิงมาจาก สมคิด อิศระวัฒน์. 2542 : 20) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดู คือ กระบวนการที่บุคคลได้เรียนรู้ในการพัฒนา ทักษะคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ และความหวังของสังคม ตลอดจนการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบทบาทของคนในสังคมนั้นๆ ด้วย

จากความหมายดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การที่บิดามารดา หรือผู้ปกครองปฏิบัติต่อเด็ก โดยให้คำแนะนำสั่งสอน ดูแลให้ความช่วยเหลือ ค้ำครองให้ความรัก ความอบอุ่น และตอบสนองความต้องการทางกายและใจ เพื่อให้เด็กได้มีชีวิตอยู่และเจริญเติบโต เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมตามความมุ่งหวัง นอกจากนี้ การอบรมเลี้ยงดูยังเป็นกระบวนการในการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล เป็นเรื่องของการถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ และวิธีการปฏิบัติของแต่ละครอบครัว

การอบรมเลี้ยงดู สามารถแบ่งออกได้เป็นหลายประเภทตามลักษณะและปริมาณ การปฏิบัติต่อเด็ก ได้มีการแบ่งประเภทของการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกันตามวิธีการและวัตถุประสงค์ของแต่ละบุคคล ดังต่อไปนี้

เฮอร์ลอร์ค (Hurlock. 1974 : 90) แบ่งวิธีการอบรมเลี้ยงดูเป็น 3 แบบ ได้แก่

1. แบบเผด็จการ (Authoritarian method) หมายถึง การที่ผู้เลี้ยงดูใช้กฎหรือระเบียบเข้มงวด เพื่อให้เด็กมีพฤติกรรมที่ต้องการโดยไม่มีการอธิบายเหตุผลใดๆ ทั้งสิ้น ถ้าเด็กไม่สามารถปฏิบัติได้ก็จะถูกลงโทษอย่างรุนแรง แต่ถ้าเด็กปฏิบัติได้ตามที่ต้องการ ก็จะไม่มีการให้คำชมเชยหรือให้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

2. แบบประชาธิปไตย (Democratic method) หมายถึง วิธีที่ผู้เลี้ยงดูให้ความสำคัญกับการอธิบายและให้เหตุผลเพื่อให้เด็กเข้าใจว่า ทำไมเขาจึงถูกคาดหวังให้ทำพฤติกรรมหนึ่งมากกว่าอีกพฤติกรรมหนึ่ง และเมื่อเด็กสามารถทำพฤติกรรมที่ต้องการหรือแสดงว่าพยายามทำ

บิดามารดาจะให้รางวัลด้วยการให้การยอมรับ การลงโทษจะใช้เมื่อเด็กตั้งใจที่จะปฏิเสธ พฤติกรรมที่พึงประสงค์ และจะใช้การลงโทษที่ไม่รุนแรง

3. แบบปล่อยปละละเลย (Permissive method) วิธีนี้อาจจะถือว่าไม่ใช่วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่แท้จริง เพราะเด็กเรียนรู้โดยการลองผิดลองถูกด้วยตนเองมากกว่าจากคำแนะนำของผู้เลี้ยงดู เมื่อเด็กพบว่าพฤติกรรมใดไม่ได้รับการยอมรับ เขาจะเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่หรือคงพฤติกรรมนี้ไว้จนกว่าเขาจะพบพฤติกรรมใหม่ ซึ่งนอกจากจะทำความพึงพอใจให้ตัวเองแล้วยังเป็นที่ยอมรับของกลุ่มด้วย

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง วิธีการเลี้ยงดูและการปฏิบัติตนของผู้ปกครองที่ปฏิบัติต่อเด็กโดยแบ่งวิธีการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 3 แบบ คือ แบบประชาธิปไตย แบบปล่อยปละละเลย และแบบปกป้องคุ้มครองมากเกินไป

1. แบบประชาธิปไตย (Democracy) เป็นการให้การอบรมเลี้ยงดู ซึ่งเด็กมีความรู้สึกที่ตนเองได้รับความยุติธรรม พ่อแม่ที่อบรมเลี้ยงดูแบบนี้ต้องมีความอดทน ไม่ตามใจหรือเข้มงวดมากเกินไป พ่อแม่ยอมรับนับถือความสามารถและความคิดเห็นของเด็กและยังให้ความร่วมมือและโอกาสกับเด็ก

2. แบบปล่อยปละละเลย (Rejection) เป็นการให้การอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ปล่อยให้ทำอะไรต่างๆ ตามใจตนเองโดยพ่อแม่ไม่เอาใจใส่แนะนำช่วยเหลือ ทำให้เด็กมีความรู้สึกที่ตนเองถูกเกลียดชัง

3. แบบปกป้องคุ้มครองมากเกินไป (Over- protection) เป็นการให้การอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่คอยคุ้มครองป้องกันภัย และให้ความช่วยเหลือตลอดเวลา ทำให้บุตรมีความรู้สึกที่ตนเองไม่ได้รับความสะดวกให้กระทำในสิ่งที่ตนต้องการ

กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ (2524 : 45) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อสุขภาพจิตของนักเรียนไว้ดังนี้ คือ การอบรมเลี้ยงดู เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เด็กจะเจริญเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีได้ย่อมเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้อง และเหมาะสม เป็นองค์ประกอบสำคัญ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่ทำให้มีพลเมืองที่ดีได้คือ ผู้อบรมเลี้ยงดู ซึ่งอาจจะเป็นบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือคนอื่นๆ บุคคลดังกล่าว จะต้องมีความสุขทางจิตดีพอที่พร้อมจะถ่ายทอดความรัก ความอบอุ่น ความเอาใจใส่ ดูแล เกื้อหนุน ความอ่อนโยน ความมีเหตุผล ตลอดจนเป็นแบบฉบับอันดีงามที่

สอดคล้องกับค่านิยมของสังคมนั้นๆ ให้แก่บุตรและธิดา การอบรมเลี้ยงดูแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาธิปไตย (Authoritarian) หรือเรียกว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองคอยควบคุมออกคำสั่งให้บุตรปฏิบัติตาม ทำให้เด็กมีความรู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับอิสระเท่าที่ควร ต้องอยู่ในระเบียบวินัยที่พ่อแม่กำหนดไว้ หรือถูกควบคุมไม่ให้ได้รับความสะดวกในการกระทำตามต้องการการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้มีทั้งข้อดีและข้อเสีย คือ

ข้อดี ทำให้เด็กมีความอ่อนน้อมไม่ฝ่าฝืนกฎระเบียบ มีความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่

ข้อเสีย ทำให้เด็กขาดความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพ่อแม่ ขาดความอบอุ่น ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่กล้าตัดสินใจด้วยตนเอง มีลักษณะพึ่งผู้อื่น (Dependency)

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจ (Leisses – faire) แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย หรือทอดทิ้งบุตร ปล่อยให้เด็กทำตามอำเภอใจ ไม่มีคนคอยแนะแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสม ทำให้เด็กเป็นคนก้าวร้าว ชอบทะเลาะเบาะแว้ง ไม่เชื่อฟังผู้ใด มีอารมณ์ไม่มั่นคง เด็กมักแสดงอาการเรียกร้องความสนใจ (Call for attention) จากผู้อื่นอยู่เสมอ เพราะเด็กขาดความรัก ความอบอุ่น ความสนใจจากพ่อแม่

2.2 การอบรมเลี้ยงดูแบบทะนุถนอมมากเกินไป (Over – protection) หมายถึง พ่อแม่จะคอยปกป้องดูแลบุตรคล้ายๆ กับว่าบุตรนั้นเป็นเด็กอยู่ตลอดเวลา จะทะนุถนอมราวไขในหิน จะคอยให้ความช่วยเหลือหรือแนะนำ หรือทำให้เองจนเด็กไม่สามารถแก้ปัญหาด้วยตัวเองได้ เด็กจะมีลักษณะเอาแต่ใจตัว ขัดใจไม่ได้ ไม่มีความคิดริเริ่ม คอยพึ่งผู้อื่นอยู่เสมอ แก้ปัญหา หรือทำอะไรด้วยตนเองไม่ได้

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democracy) หมายถึง การที่พ่อแม่ หรือผู้ปกครอง อบรมเลี้ยงดูบุตรด้วยการใช้เหตุผล ให้บุตรมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่มีส่วนร่วม รับผิดชอบในภารกิจต่างๆ ของครอบครัว สามารถที่จะแสดงความสามารถของตนได้เต็มที่ในทางที่ถูกต้อง และเหมาะสมกับกาลเทศะและเหตุผล ทำให้เด็กมีความคิดริเริ่ม มีความรับผิดชอบ และมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีลักษณะตนเป็นที่พึ่งแห่งตน (Independency) ได้

สุภาพรณ โคตรจรัส (2542 : 36) กล่าวว่า ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กย่อมมีการถ่ายทอด

ลักษณะ และมาตรฐานต่าง ๆ ในสังคมให้แก่เด็ก โดยกระบวนการเสริมแรงและการเรียนรู้โดยการเลียนแบบ เด็กจะเลียนแบบพฤติกรรมการแสดงออกต่าง ๆ ของบิดามารดาหรือผู้ที่เลี้ยงดูมากกว่าที่จะทำตามคำสอน ดังนั้น ทักษะคิดและการเป็นตัวของบิดามารดาตลอดจนการถือตนตามแบบของเด็ก มีผลต่อพัฒนาการทางบุคลิกภาพ ของเด็กเป็นอย่างยิ่ง หากพ่อแม่มีการอบรมสั่งสอนที่ไม่เหมาะสม ก็จะทำให้เด็กมีความสับสน ไม่เข้าใจ และไม่สามารถพัฒนา ตัวแบบ (Image) ให้เกิดขึ้นในใจตนเองได้

อัจฉรา สุขารมณ และอรพินทร์ ชูชม (2538 : 151) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่กระทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงได้จากการที่พ่อแม่อบรมสั่งสอน โดยบอกกันตรงๆ ว่าเด็กต้องทำตัวอย่างไร เพื่อจะได้ทำตัวถูกต้องเหมาะสม บอกความถูกต้องให้แก่เด็ก การอบรมเลี้ยงดูในทางตรงนี้ เป็นการให้ระเบียบวินัยแก่เด็กด้วย พ่อแม่ต้องมีความคงเส้นคงวาในการอบรมเลี้ยงดูเด็กอย่าใช้อารมณ์เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจหรือแก้ไขปัญหาต้องทำโดยใช้ความคิดควบคู่กับอารมณ์เพื่อให้เกิดการกระทำที่ถูกต้องการบอกกันโดยตรงบางครั้งจะมีการให้รางวัลและการลงโทษเห็นเด็กทำดีก็จะได้รับคำชมเชยถ้าทำผิดก็จะมี การลงโทษ ทางอ้อมเป็นการอบรมไม่ได้ทำเป็นทางการ เป็นการอบรมที่เด็กได้จากการเลียนแบบหรือเด็กรับไปโดยไม่รู้ตัวจากสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเด็กนั่นเอง การอบรมเลี้ยงดูเด็กแบบทางอ้อม เด็กได้เห็นตัวแบบจากพ่อแม่และจากสมาชิกในครอบครัวปฏิบัติต่อกัน จะถ่ายทอดลงสู่เด็กซึ่งเป็นผลผลิตของครอบครัว เด็กซึมซับสิ่งต่างๆ นั้นไว้และจะไปแสดงออกเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ สำหรับผู้ที่เป็นพ่อแม่ การช่วยให้ลูกได้พัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ เป็นเรื่องสำคัญมากเท่าๆ กับการที่พ่อแม่ต้องทำตัวเป็นแบบอย่าง ให้เด็กเห็นและปฏิบัติตามโดยการตระหนักรู้อารมณ์ของเด็กสามารถที่จะเห็นใจเขา ช่วยปลอบโยน ระวังอารมณ์และชี้แนะการจัดการอารมณ์เหล่านั้น และสำหรับเด็กๆ จะได้เรียนรู้บทบาทเกี่ยวกับอารมณ์ของพ่อแม่ ครอบครัวถือเป็นโรงเรียนแห่งแรกสำหรับการเรียนรู้ในเรื่องความฉลาดทางอารมณ์ของเด็ก การที่เด็กได้รู้จักเกี่ยวกับตนเองเรียนรู้ที่จะเลือกแสดงอารมณ์ออกมาอย่างไร และเรียนรู้ว่าผู้อื่นจะตอบโต้กับอารมณ์เหล่านั้นของเขาอย่างไร จะแสดงความคาดหวังและความกลัวของเขาออกมาโดยการเรียนรู้นี้ ไม่ได้มาจากการพูดของพ่อแม่เพียงอย่างเดียว แต่มาจากแบบอย่างการปฏิบัติของพ่อแม่ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก และตัวอย่างของพ่อแม่ที่ปฏิบัติต่อกัน

Gottman (1998 : 74) สรุปได้ว่า วิธีการอบรมเลี้ยงดู หมายถึง วิธีการที่บิดามารดา

หรือผู้ปกครองใช้ในการอบรมสั่งสอนบุตร ซึ่งแบ่งรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 3 แบบ ได้แก่

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย หมายถึง วิธีการที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองอบรมเลี้ยงดูบุตรด้วยการใช้เหตุผล ให้บุตรมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ มีส่วนรับผิดชอบในภารกิจต่างๆ ของครอบครัว และสามารถที่จะแสดงความสามารถของตนได้เต็มที่ในทางที่ถูกต้อง

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองคอยควบคุมออกคำสั่งให้บุตรปฏิบัติตาม ทำให้บุตรมีความรู้สึกว่าคุณเองไม่เป็นอิสระเท่าที่ควร ต้องอยู่ในระเบียบวินัยที่พ่อแม่กำหนดไว้ หรือถูกควบคุมไม่ให้ได้รับความสะดวกในการกระทำตามต้องการ

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย หมายถึง การปล่อยให้เด็กทำตามอำเภอใจ ไม่มีคนคอยแนะแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสม ทำให้เด็กเป็นคนก้าวร้าว ชอบทะเลาะเบาะแว้ง ไม่เชื่อฟังผู้ใด มีอารมณ์ไม่มั่นคง เด็กมักแสดงอาการเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่นอยู่เสมอ เพราะเด็กขาดความรัก ความอบอุ่น ความสนใจจากพ่อแม่

สุวดี ศรีเลณวดี (2530 : 31-35) แบ่งการอบรมเลี้ยงดูเป็น 8 ลักษณะ ได้แก่

1. การเลี้ยงดูแบบให้ความรักและการยอมรับ ครอบครัวจะมีบรรยากาศที่แสดงถึงทัศนคติและการกระทำที่เต็มไปด้วยความรักและการยอมรับจะส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็ก

2. การเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย เป็นการเลี้ยงดูแบบให้ความรักมากการเลี้ยงดูแบบควบคุมปานกลางถึงค่อนข้างน้อย และการใช้เหตุผลในการฝึกระเบียบวินัย มักใช้วิธีการชมเชยมากกว่าการลงโทษ และเมื่อจำเป็นต้องลงโทษมักใช้วิธีการลงโทษทางจิตมากกว่าการลงโทษทางกาย ไม่มีอารมณ์ผูกพันกับเด็กจนเกินไป

3. การเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล การใช้เหตุผลประกอบด้วยการอธิบายให้เห็นผลตามมาที่ไม่ฟังปรารถนาของพฤติกรรมที่ผิดพลาดของเด็กมีการอธิบายตัวอย่างพฤติกรรมที่ฟังปรารถนาแนะนำรายละเอียดของการปฏิบัติตนในสภาพการณ์ต่างๆ มีการอธิบายเหตุผลของการจำกัดหรือควบคุมพฤติกรรมให้เด็กทราบ

4. การเลี้ยงดูแบบฝึกให้พึ่งตนเอง เป็นการฝึกให้เด็กสามารถทำสิ่งต่างๆ ได้ด้วยตนเอง เช่น ตักอาหารรับประทานเอง ถอดเสื้อเอง ผูกมิตรกับเพื่อนรุ่นเดียวกันด้วยตนเอง ตลอดจนช่วย

งานบ้านเล็กๆ น้อยๆ ในบ้านตั้งแต่อายุ 2-4 ขวบ จะให้ผลดีที่สุด เพราะจะทำให้เด็กมีลักษณะใฝ่สัมฤทธิ์

5. การเลี้ยงดูแบบลงโทษ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ การลงโทษทางกาย เป็นการลงโทษโดยใช้วาจาว่ากล่าวสั่งสอนน้อยหรือไม่ใช้เลย เด็กจะทราบแต่เพียงว่า ขณะนี้ตนได้ทำในสิ่งที่ผู้เลี้ยงดูไม่พอใจ แต่ไม่ทราบเหตุผลว่าทำไมการกระทำของตนจึงก่อให้เกิดความไม่พอใจ การลงโทษทางจิต ประกอบด้วยการว่ากล่าวอบรมสั่งสอน มีการอธิบายให้เด็กเห็นถึงความเหมาะสมของพฤติกรรม จึงทำให้เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับลักษณะจริยธรรมมากกว่าการลงโทษทางร่างกาย นอกจากนี้จะทำให้เด็กได้หลักในการประพฤติปฏิบัติตนด้วย

6. การเลี้ยงดูแบบประคบประหม่อม เป็นการเลี้ยงดูที่ไม่ยอมรับและไม่เข้าใจธรรมชาติของเด็กบิดามารดารักและห่วงใยบุตรมากเกินไป คอยปกป้องคุ้มครองเด็กทุกฝีก้าว

7. การเลี้ยงดูแบบควบคุมมาก บิดามารดาจะกำหนดกฎเกณฑ์ และมาตรฐานที่เข้มงวดกวดขันและควบคุมอย่างเต็มที่ เด็กมีโอกาสเป็นตัวของตัวเองน้อยมาก มีการลงโทษเมื่อเด็กไม่ปฏิบัติตามกฎ

8. การเลี้ยงดูแบบตามใจมาก บิดามารดาจะให้เวลากับเด็กเป็นอย่างมาก ให้ความสนใจให้ความสนุกสนานกับเด็กในทุกขณะ แต่ไม่ได้สอนหรือเสริมแรงพฤติกรรมที่พึงปรารถนาให้เด็กมีโอกาสแสดงพฤติกรรมได้ตามอำเภอใจ

เฟา และ เบลคิน (Faw & Belkin, 1989 : 384-387 ; อ้างอิงจาก ดุษฎี โยเหลา, 2535 : 18-19) แบ่งแบบแผนการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาเป็น 4 แบบคือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic Pattern) เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาให้ความอบอุ่นและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นกับเด็ก จะทำให้เด็กมีบุคลิกคล่องแคล่วเป็นอิสระและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความอบอุ่นแต่ควบคุมอย่างเข้มงวด (Warmth but Restrictive Pattern) โดยบิดามารดาให้ความรักความอบอุ่นแก่เด็ก แต่มีการควบคุมสูง ลักษณะของเด็กจะช่วยตัวเองได้น้อย มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ต่ำกว่าเด็กอื่น

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปฏิเสธและควบคุม (Rejecting and Controlling Pattern) โดยบิดามารดาให้ความรักความอบอุ่นน้อย แต่มีการควบคุมสูง ลักษณะของเด็กขาดความเชื่อมั่น

ในตนเองลงโทษตนเอง จิตใจไม่มั่นคง และหนีห่างจากสังคม

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบปฏิเสธและปล่อยตามใจ (Rejecting and Autonomous Patterns) โดยบิดามารดาให้ความรักความอบอุ่นน้อย ไม่สนใจจะควบคุมหรือให้การอบรมแก่เด็กลักษณะของเด็กมีความก้าวร้าว ควบคุมตัวเองได้น้อย

โดโรธี (Dorothy, 1968 ; อ้างอิงมาจาก รัตนวดี รอดภิรมย์, 2533 : 29) ได้แบ่งการอบรมเลี้ยงดู เป็น 3 แบบ ได้แก่

1. แบบประชาธิปไตย (Democracy) เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่เด็กมีความรู้สึกว่าตนเองได้รับความยุติธรรม พ่อแม่จะมีความอดทน ไม่ตามใจหรือเข้มงวดจนเกินไป พ่อแม่ยอมรับนับถือความสามารถและความคิดเห็นของเด็ก และยังให้ความร่วมมือในโอกาสอันควรอีกด้วย

2. แบบปล่อยปละละเลย (Rejection) เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ปล่อยให้เด็กทำอะไรๆ ตามใจตนเองโดยพ่อแม่ไม่เอาใจใส่แนะนำช่วยเหลือ และเด็กมีความรู้สึกว่าคุณเกลียดชัง

3. แบบให้ความคุ้มครองมากเกินไป (Over - Protection) เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่คอยคุ้มครองป้องกันภัยและให้ความช่วยเหลือตลอดเวลา ทำให้บุตรมีความรู้สึกว่าคุณไม่ได้รับความสะดวกให้กระทำในสิ่งที่ตนต้องการ

สรุปได้ว่า ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแต่ละแบบมีข้อดีและข้อบกพร่อง การอบรมเลี้ยงดูที่ดุดันขึ้นอยู่กับภาวะที่พิจารณาเลือกวิธีการที่เหมาะสมของพ่อแม่ที่ใช้กับลูกของตน เด็กก็จะมีพฤติกรรมลักษณะนิสัยตามแบบที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูมา การอบรมเลี้ยงดูจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและอารมณ์ของเด็กในทุกๆ ด้าน ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมาใช้ในการวิจัย

5. สัมพันธภาพกับเพื่อน

ลักษณะของสัมพันธภาพกับเพื่อน การคบเพื่อนเป็นเรื่องจำเป็นและเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากสำหรับชีวิตวัยรุ่น เพราะการมีเพื่อนจะช่วยทำให้มีความรู้สึกว่าคุณมีพรรคพวกที่จะเข้ากลุ่มด้วย มีความรู้สึกเป็นที่ยอมรับและมีความเป็นส่วนร่วมของกลุ่ม ทำให้เสริมความเข้มแข็งและมีอำนาจมากขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยให้เด็กลดการเห็นแก่ตัวลง นึกถึงตัวเองน้อยลง หัดรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น หัดคล้ายตามผู้อื่น ที่สำคัญคือ ได้มีโอกาสปรับปรุงนิสัยและบุคลิกของ

ตัวเองให้เป็นที่ยอมรับของเพื่อนๆ เพื่อนจะช่วยเพื่อนทำให้งานบางอย่างที่ตนเองไม่สามารถทำได้สำเร็จด้วยตนเองผ่านพ้นไปได้ บางครั้งการที่ได้เข้าไปช่วยเหลือเพื่อนในส่วนที่ตนเองถนัดจะไปเพิ่มความภาคภูมิใจและมั่นใจให้กับตนเอง

พยอม ธีธูรส (2540 : 8) ได้สรุปว่าสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน หมายถึง พฤติกรรมที่นักเรียนปฏิบัติต่อกันในห้องเรียน ได้แก่ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การให้กำลังใจ การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการร่วมมือกันในด้านวิชาการต่างๆ ไป

ศรีเรือน แก้วกังวาน (2539 : 338) กล่าวว่า ในช่วงวัยรุ่น เด็กจะให้ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมวัยมาก เด็กจะจับกลุ่มกันได้นานแน่นแฟ้นและผูกพันกับเพื่อนกลุ่มโตขึ้น กลุ่มของเด็กไม่ได้มีเฉพาะเพื่อนเพศเดียวกันเท่านั้น แต่มีเพื่อนตรงข้ามเพศเข้ามาสมทบด้วย เด็กเริ่มลดความเอาใจใส่กับบุคคลต่างวัยไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่หรือเด็กกว่า ระยะเวลาจึงเริ่มต้นชีวิตกลุ่มที่แท้จริง การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายอย่างรวดเร็วและมากมายเป็นแรงกระตุ้นให้เด็กรวมกลุ่มเพราะสามารถร่วมทุกข์ร่วมสุขแก้ไขและเข้าใจปัญหาของกันและกันดีกว่าคนต่างวัยซึ่งมีความคับอกคับใจต่างกัน กลุ่มยังสนองความต้องการด้านต่างๆ ที่เด็กต้องการมาในเวลานี้ เช่น การเป็นบุคคลสำคัญ การต่อต้านผู้มีอำนาจ การหนีสภาพน่าเบื่อของบ้าน เมื่อเด็กรวมกลุ่มเด็กจะสร้างกฎระเบียบ ภาษา ประเพณีประจำกลุ่ม เพื่อใช้เฉพาะสมาชิกของกลุ่มเท่านั้นและสมาชิกในกลุ่มจะต้องปฏิบัติตาม มิฉะนั้นจะหมดสภาพการเป็นสมาชิกและต้องหากกลุ่มใหม่ต่อไป การรวมเป็นกลุ่มของเด็กเป็นไปโดยธรรมชาติ เด็กเลือกเป็นสมาชิกกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยไม่มีใครตั้งกฎเกณฑ์ไว้ให้ต้องทำ เช่น เป็นกลุ่มที่เข้าได้กับค่านิยม ความสนใจ สติปัญญา ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวตน ความมุ่งหวังในชีวิตและอื่นๆ บุคคลต่างวัยมีอิทธิพลในการเลือกกลุ่มและการจับกลุ่มของเด็กไม่สู้มากนัก จึงกล่าวได้ว่า กลุ่มมีความสำคัญต่อชีวิตจิตใจและอนาคตของเด็กอย่างมากที่สุด เด็กจะรู้สึกเป็นสุขปลอดภัยและสบายใจในการเล่น เทียว เรียน กิน นอนและทำงานกับเพื่อนร่วมวัยมากกว่าบุคคลต่างวัย ในวัยนี้เด็กจะสนใจบุคคลที่มีชีวิตจิตใจจริงๆ มากกว่าเพื่อนในฝันหรือเพื่อนในหนังสือ สัมพันธภาพกับเพื่อนร่วมวัยถึงความเข้มสูงสุดประมาณระยะตอนกลางของวัยรุ่น

สรุปได้ว่า สัมพันธภาพกับเพื่อน หมายถึง พฤติกรรมที่นักเรียนและเพื่อนปฏิบัติต่อกันทั้ง

ในและนอกห้องเรียน เพื่อให้ได้มาซึ่งความรักใคร่ เข้าใจซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือซึ่งพหุอาศัยซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมมือระหว่างกันทั้งทางด้านวิชาการและด้านอื่นๆ ไปการมีสัมพันธภาพกับเพื่อนมีอิทธิพลต่อความรู้สึก หักศนคติ ส่งผลต่อพฤติกรรมของเด็กวัยรุ่นตลอดจนน่าจะส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กด้วย

6. การรับสารสนเทศ

สารสนเทศ หมายถึง ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ หรือ อาจกล่าวได้ว่า สารสนเทศ เกิดจากการนำข้อมูล ผ่านระบบการประมวลผล คำนวณ วิเคราะห์และแปลความหมายเป็นข้อความที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ เช่น สารสนเทศที่เป็น ความรู้ที่เกิดจากวิทยุ โทรศัพท์มือถือ ข้อมูลข่าวสารต่างๆ รอบตัวเราซึ่งอาจมาจาก วิทยุ โทรศัพท์ เครื่องช่วยคอมพิวเตอร์ดาวเทียม โทรศัพท์ เครื่องจักรที่เกี่ยวข้องกับสารสนเทศได้ เครื่องคอมพิวเตอร์ ระบบสื่อสารโทรคมนาคมสมัยใหม่ เช่น การฝาก ถอนเงินผ่านเครื่อง ATM การจองตั๋วเครื่องบิน การลงทะเบียน ฯลฯ

โจเซฟ ที แคลปเปอร์ (Klapper, J.T. 1960 : 19-25 ; อ้างอิงมาจาก กิตติมา สุรสสนธิ. 2548 : 78-80) ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการเลือกรับข่าวสารหรือเปิดรับข่าวสารเปรียบเสมือนเครื่องกรองข่าวสาร ในการรับรู้ของมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วยการกลั่นกรอง 4 ชั้นตามลำดับดังต่อไปนี้

1. การเลือกเปิดรับ (Selective Exposure) เป็นขั้นแรกในการเลือกช่องทางการสื่อสาร บุคคลจะเลือกเปิดรับสื่อและข่าวสาร จากแหล่งสารที่มีอยู่ด้วยกันหลายแหล่ง เช่นการเลือกซื้อหนังสือพิมพ์ฉบับใดฉบับหนึ่ง เลือกเปิดวิทยุกระจายเสียงสถานีใดสถานีหนึ่งตามความสนใจและความต้องการของตน อีกทั้งทักษะและความชำนาญในการรับรู้ข่าวสารของคนเรานั้นก็ต่างกัน บางคนถนัดที่จะฟังมากกว่าอ่าน ก็จะชอบฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์มากกว่าอ่านหนังสือ เป็นต้น

2. การเลือกให้ความสนใจ (Selective Attention) ผู้เปิดรับข่าวสารมีแนวโน้มที่จะเลือกสนใจข่าวจากแหล่งใดแหล่งหนึ่ง โดยมักเลือกตามความคิดเห็น ความสนใจของตน เพื่อสนับสนุนทัศนคติเดิมที่มีอยู่และหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับความ รู้ความ เข้าใจหรือ ทัศนคติเดิมที่มีอยู่แล้ว เพื่อไม่ให้เกิดภาวะทางจิตใจที่ไม่สมดุลหรือมีความไม่สบายใจ ที่เรียกว่า ความไม่สอดคล้องทางด้านความเข้าใจ (Cognitive Dissonance)

3. การเลือกรับรู้และตีความหมาย (Selective Perception and Interpretation) เมื่อบุคคลเปิดรับข้อมูลข่าวสารแล้ว ก็เชื่อว่ารับรู้ข่าวสารทั้งหมดตามเจตนาของ ผู้ส่งสารเสมอไป เพราะคนเรามักเลือกรับรู้และตีความหมายสารแตกต่างกันไปตาม ความสนใจ ทักษะคติ ประสบการณ์ ความเชื่อ ความต้องการ ความคาดหวัง แรงจูงใจ สภาวะทางร่างกาย หรือสภาวะทางอารมณ์และจิตใจ ฉะนั้นแต่ละคนอาจตีความเฉพาะข่าวสารที่สอดคล้องกับลักษณะส่วนบุคคลดังกล่าว นอกจากจะทำให้ข่าวสารบางส่วนถูกตัดทิ้งไปยังมีการบิดเบือนข่าวสารให้มีทิศทางเป็นที่น่าพอใจของแต่ละบุคคลด้วย

4. การเลือกจดจำ (Selective Retention) บุคคลจะเลือกจดจำข่าวสารในส่วนที่ตรงกับ ความสนใจ ความต้องการ ทักษะคติ ฯลฯ ของตนเอง และมักจะลืมหรือไม่นำไป ถ่ายทอดต่อใน ส่วนที่ตนเองไม่สนใจ ไม่เห็นด้วย หรือเรื่องที่ขัดแย้งค้ำกับความคิดของตนเอง ข่าวสารที่คนเราเลือกจดจำไว้นั้น มักมีเนื้อหาที่จะช่วยส่งเสริมหรือสนับสนุนความรู้สึกนึกคิด ทักษะคติ ค่านิยม หรือความเชื่อของแต่ละคนที่มีอยู่เดิมให้มีความมั่นคงชัดเจนยิ่งขึ้นและ เปลี่ยนแปลงยากขึ้น เพื่อนำไปใช้เป็นประโยชน์ในโอกาสต่อไป ส่วนหนึ่งอาจนำไปใช้เมื่อเกิดความรู้สึกขัดแย้งและมีสิ่งที่ทำให้ไม่สบายใจขึ้น

สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกเปิดรับข่าวสารของบุคคลนั้น ทอดด์ ฮันท์ และ เบนท์ ดี รูเบน (Todd Hunt and Brent d. Ruben. 1993 : 65 ; อ้างอิงมาจาก ปรมะ สตะเวทิน. 2540 : 122-124) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกเปิดรับข่าวสารของบุคคลไว้ ดังนี้

1. ความต้องการ (Need) ปัจจัยที่สำคัญที่สุดปัจจัยหนึ่งในกระบวนการเลือกของมนุษย์ คือ ความต้องการ ความต้องการทุกอย่างของมนุษย์ทั้งความต้องการทางกายและใจทั้งความต้องการ ระดับสูงและความต้องการระดับต่ำ ย่อมเป็นตัวกำหนดการเลือกของเรา เราเลือกตอบสนองความต้องการของเรา เพื่อให้ได้ข่าวสารที่ต้องการ เพื่อแสดงรสนิยม เพื่อการยอมรับในสังคม เพื่อความพอใจ ฯลฯ

2. ทักษะคติ และค่านิยม (Attitude and Values) ทักษะคติ คือ ความชอบและมีใจโน้มเอียง (Preference and Predisposition) ต่อเรื่องต่างๆ ส่วนค่านิยม คือหลักพื้นฐานที่เรายึดถือเป็นความรู้สึกที่ว่าเราควรจะทำหรือไม่ควรทำอะไรในการมีความสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อมและคน

ซึ่งทัศนคติและค่านิยมมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเลือกใช้ สื่อมวลชน การเลือกข่าวสาร การเลือกตีความหมายและการเลือกจดจำ

3. เป้าหมาย (Goal) มนุษย์ทุกคนมีเป้าหมาย มนุษย์ทุกคนกำหนดเป้าหมายในการดำเนินชีวิตทั้งในเรื่องอาชีพ การเข้าสมาคม การพักผ่อน เป้าหมายของกิจกรรม ต่าง ๆ ที่เรากำหนดขึ้นนี้จะมีอิทธิพลต่อการเลือกใช้สื่อมวลชน การเลือกข่าวสาร การเลือกตีความหมาย และการเลือกจดจำเพื่อสนองเป้าหมายของตน

4. ความสามารถ (Capability) ความสามารถของเราเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งรวมทั้งความสามารถด้านภาษามี อิทธิพลต่อเราในการที่จะเลือกรับข่าวสาร เลือกตีความหมาย และเลือกเก็บเนื้อหาของข่าวนั้นไว้

5. การใช้ประโยชน์ (Utility) กล่าวโดยทั่วไปแล้ว เราจะให้ความสนใจและใช้ความพยายามในการที่จะเข้าใจ และจดจำข่าวสารที่เราสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

6. สไตล์ในการสื่อสาร (Communication Style) การเป็นผู้รับสารของเรานั้นส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับสไตล์ในการสื่อสารของเรา คือ ความชอบหรือไม่ชอบสื่อบางประเภท ดังนั้นบางคนจึงชอบฟังวิทยุ บางคนชอบดูโทรทัศน์ บางคนชอบอ่านหนังสือพิมพ์ ฯลฯ

7. สภาวะ (Context) สภาวะในที่นี้หมายถึง สถานที่ บุคคล และเวลาที่อยู่ในสถานการณ์ การสื่อสาร สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีอิทธิพลต่อการเลือกของผู้รับสาร การมีคนอื่นอยู่ด้วย มีอิทธิพลตรงต่อการเลือกใช้สื่อและข่าวสาร การเลือกตีความหมายและเลือกจดจำข่าวสาร การที่เราต้องถูกมองว่าเป็นอย่างไร การที่เราคิดว่าคนอื่นมองเราอย่างไร เราเชื่อว่าคนอื่นคาดหวังอะไรจากเรา และการที่คิดว่าคนอื่นคิดว่าเราอยู่ในสถานการณ์อะไร ล้วนแต่มีอิทธิพลต่อการเลือกของเรา

8. ประสบการณ์และนิสัย (Experience and Habit) ในฐานะของผู้รับสาร ผู้รับสารแต่ละคนพัฒนานิสัยการรับสารอันเป็นผลมาจากประสบการณ์ในการรับข่าวสารของเรา เราพัฒนาความชอบสื่อชนิดใดชนิดหนึ่ง รายการประเภทใดประเภทหนึ่ง ดังนั้นเราจึงเลือกใช้สื่อชนิดใดชนิดหนึ่ง สนใจเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ตีความหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง และเลือกจดจำเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

นอกจากนี้ วิลเบอร์ ชแรมม์ (Wilbur Schramm. 1973 : 121-122 ; อ้างอิงมาจาก สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. 2533 : 25) ยังได้ชี้ให้เห็นถึงองค์ประกอบอื่นๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเลือกรับ

ข่าวสารของบุคคลดังนี้

1. ประสบการณ์ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้รับส่งสารแสวงหาข่าวสารที่แตกต่างกัน
2. การประเมินสาระประโยชน์ของข่าวสารที่ผู้รับสารแสวงหาเพื่อตอบสนอง จุดประสงค์ของตนอย่างหนึ่งอย่างใด
3. ภูมิหลังที่แตกต่างกันทำให้บุคคลมีความสนใจแตกต่างกัน
4. การศึกษาและสภาพแวดล้อมทำให้มีความแตกต่างในพฤติกรรมกรเลือกรับสาร
5. ความสามารถในการรับสาร ซึ่งเกี่ยวกับสภาพร่างกายและจิตใจที่ทำให้ พฤติกรรมกรเปิดรับสารแตกต่างกัน

6. บุคลิกภาพ ทำให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การโน้มน้าวใจ และพฤติกรรมของผู้รับสาร

7. อารมณ์ สภาพทางอารมณ์ของผู้รับสาร จะทำให้เข้าใจความหมายของข่าวสาร หรืออาจเป็นอุปสรรคต่อความเข้าใจความหมายของข่าวสารได้

8. ทัศนคติ จะเป็นตัวกำหนดท่าทีของการรับและตอบสนองต่อสิ่งเร้า หรือข่าวสารที่ได้พบเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสารนั้น

สำหรับเหตุผลในการที่มนุษย์เลือกสนใจหรือตั้งใจรับข่าวสารอย่างไรจากสื่อใดนั้น มีนักวิชาการหลายท่านที่มีความเห็นสอดคล้องกัน ดังนี้

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2533 : 40-44) จำแนกวัตถุประสงค์ของการเลือกเปิดรับข่าวสารของผู้รับสารไว้ 4 ประการ คือ

1. เพื่อการรับรู้ (Cognition) คือ ผู้รับสารต้องการสารสนเทศ (Information) เพื่อสนองต่อความต้องการและความอยากรู้
2. เพื่อความหลากหลาย (Diversions) เช่น การเปิดรับสื่อเพื่อแสวงหาความเร้าใจ ตื่นเต้น สนุกสนาน รวมทั้งการพักผ่อน
3. เพื่ออรรถประโยชน์ทางสังคม (Social Utility) หมายถึง การต้องการสร้างความคุ้นเคยหรือการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เช่น การใช้ภาษาร่วมสมัย เพื่อหลีกเลี่ยงงานประจำหรือหลีกเลี่ยงคนรอบข้าง
4. การผละสังคัม (Withdrawal) เป็นการเปิดรับสื่อหรือเข้าหาสื่อ เพื่อ หลีกเลี่ยงงาน

ประจำหรือหลีกเลี่ยงคนรอบข้าง

แม็คคอมบ์ และ เบคเกอร์ (McCombs and Becker. 1979 : 51-52 ; อ้างอิงมาจาก ประมะ สตะเวทิน. 2540 : 132) ได้ให้แนวคิดที่ว่า โดยทั่วไปบุคคลแต่ละคนมีการเปิดรับข่าวสารหรือการเปิดรับสื่อ เพื่อตอบสนองความต้องการ 4 ประการ คือ

1. เพื่อให้เรียนรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ (Surveillance) บุคคลสามารถติดตามความเคลื่อนไหวและสังเกตเหตุการณ์ต่าง ๆ รอบตัวจากการเปิดรับข่าวสาร ทำให้คนเป็นที่ทันเหตุการณ์ ทันสมัย
2. เพื่อการตัดสินใจ (Decision) การเปิดรับข่าวสาร ทำให้บุคคลสามารถกำหนดความคิดเห็นของตนต่อสภาวะ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ รอบตัว เพื่อการตัดสินใจโดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องชีวิตประจำวัน
3. เพื่อพูดคุยสนทนา (Discussion) บุคคลสามารถนำข้อมูลข่าวสารที่ได้รับไปใช้ในการพูดคุยกับผู้อื่นได้
4. เพื่อการมีส่วนร่วม (Participation) เพื่อรับรู้และมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ความเป็นไปต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมรอบ ๆ ตัว

นิกา ซูโต (2539 : 37) ได้ให้ความหมาย อิทธิพลหรือผลของสื่อมวลชนที่มีต่อผู้รับสาร ไว้ว่าอิทธิพล หมายถึง ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับบุคคลที่ได้รับสาร การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจเกิดได้ในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับความรู้ ความคิดเห็น ค่านิยมจนกระทั่ง เกิดเจตคติตลอดไป จนการเปลี่ยนแปลงความประพฤติ การปฏิบัติ และพฤติกรรมต่าง ๆ และจากการศึกษาวิจัยที่ผ่านมา ยังไม่พบทฤษฎีใดที่อ้างทั่วไปเกี่ยวกับผลของสื่อมวลชนได้โดยเฉพาะแยกไปจากเนื้อหาของสื่อ หรือตัวผู้รับสาร สื่อแต่ประเภทต่างก็มีคุณลักษณะเฉพาะตัวของสื่อในการให้ข่าวสาร ความรวดเร็วของการให้ข่าว ความคงทนและความยาวนานของสื่อ การรับง่าย การใช้ได้สะดวก แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความคุ้นเคยและความชำนาญและทักษะการใช้สื่อ เช่นเดียวกับการที่จะใช้ให้เกิดมีประสิทธิภาพ หรือประสิทธิผล ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงอิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อกลุ่มเด็กของสื่อใดสื่อหนึ่งจึงเป็นเรื่องของการเปรียบเทียบ อิทธิพลที่เกิดขึ้นขึ้นอยู่กับลักษณะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งของสิ่งแวดล้อมในสังคมนั้น ๆ

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (2539 : 39) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กในเรื่องของ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสื่อไว้ คือ ทฤษฎีสื่อเร้าและอิทธิพลของสื่อมวลชนต่อพฤติกรรมของเด็ก เมื่อวิทยุ โทรทัศน์ เริ่มแพร่หลายในสหรัฐและยุโรป ช่วงทศวรรษที่ 1940-1950 นักสื่อมวลชน นักการเมือง และนักวิชาการสื่อมวลชน ต่างเชื่อว่าสื่อมวลชนมีพลังในการโฆษณาชวนเชื่อ หรือมีอำนาจแบบเบ็ดเสร็จในการโน้มน้าวใจกลุ่มผู้รับสารให้คล้อยตามโดยไม่มีทางเลือก ความเชื่อที่ว่านี้มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีสื่อเร้าที่เห็นว่า การเรียนรู้ของมนุษย์เกิดขึ้นจากการตอบสนองต่อสื่อเร้า และในระยะเดียวกันนั่นเอง นักวิชาการสื่อมวลชนได้นำไปพัฒนาต่อเป็น ทฤษฎีเข็มฉีดยา (Hypodermic Needle) ซึ่งเชื่อว่าสื่อมวลชนมีอิทธิพลโดยตรงและทันทีต่อ พฤติกรรมของกลุ่มผู้รับสาร ในสังคมไทย ทฤษฎีเข็มฉีดยาเป็นทฤษฎีเข็มฉีดยาเป็นทฤษฎีที่มีการ นำไปใช้อย่างแพร่หลาย โดยเชื่อว่าวิทยุ โทรทัศน์และสื่อมวลชนประเภทต่างๆ มีอิทธิพลในการ กำหนดพฤติกรรมของเด็ก และประการสำคัญสื่อมวลชนได้นำเสนอรูปแบบและเนื้อหาที่ ทำให้เด็กเลียนแบบพฤติกรรมในเรื่องของความสัมพันธ์ทางเพศ และพฤติกรรมที่ใช้ความรุนแรง อิทธิพลของสื่อมวลชนขึ้นอยู่กับ การปลูกฝังค่านิยมและความเชื่อของสมาชิกของสังคม (Cultivation Theory) อิทธิพลในลักษณะนี้ จึงเป็นอิทธิพลต่อเนื่องลึกซึ้ง และมีผลระยะยาว จะเห็นได้ว่า อิทธิพลของสื่อมีบทบาทและส่งผลกระทบต่อการรับรู้และพฤติกรรม การแสดงออกของบุคคลเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่ยังขาดวิจารณญาณในการรับ สื่อต่างๆ การรับสารสนเทศจากสื่อต่างๆ จึงเป็นปัจจัยหนึ่งสามารถส่งผลกระทบต่อความฉลาดทาง อารมณ์ได้ด้วย

การวิเคราะห์เส้นทางด้วยลิสเรล (Path Analysis with LISREL : PAL)

การวิเคราะห์เส้นทาง เป็นการวิเคราะห์สาเหตุ โดยนักวิจัยต้องการศึกษาสาเหตุของ ปรัชญาการณต่างๆ ว่ามาจากอิทธิพลของสิ่งใด กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ นักวิจัยต้องการค้นหาว่า ตัวแปรตามที่กำลังศึกษานั้น เกิดจากอิทธิพลของตัวแปรอิสระอะไรบ้าง และตัวแปรอิสระนั้นมี อิทธิพลต่อตัวแปรตามมากน้อยเพียงใด (สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. 2526 : 91) การอธิบายสาเหตุของ ปรัชญาการณ นักวิจัยต้องอาศัยความรู้และทฤษฎีต่างๆ มาวิเคราะห์เพื่อตั้งสมมติฐานด้วยการ สร้างแผนภาพ (Diagram) แสดงเหตุต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อสิ่งที่ตนเองกำลังศึกษาอยู่ เมื่อนักวิจัย สร้างรูปแบบแผนภาพแสดงสาเหตุดังกล่าวแล้ว ก็หาวิธีทดสอบว่า แผนภาพดังกล่าวเป็นไปตาม

สมมติฐานที่ตั้งไว้หรือไม่ โดยการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) เทคนิคนี้ ไรท์ (Wright. 1934 : 217 ; อ้างอิงมาจาก นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2542 : 84) เป็นผู้คิดค้นขึ้นมา การทดสอบสมมติฐานอาจใช้วิธีการคำนวณโดยใช้โปรแกรมลิสเรล (LISREL) ซึ่งโปรแกรม LISREL จะคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์และระดับนัยสำคัญของแต่ละเส้นทาง พร้อมแนะนำเส้นทางที่เหมาะสมให้ด้วย

การวิเคราะห์เส้นทาง (Path analysis) เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรในเชิงเหตุและผล เป็นวิธีที่มีพื้นฐานทางสถิติมาจากการวิเคราะห์การถดถอย (Regression Analysis) โดยอาศัยแผนภาพและสมการโครงสร้างของแผนภาพเป็นหลักในการนำมาวิเคราะห์และอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรเหตุที่มีต่อตัวแปรผลทั้งในด้านขนาดและทิศทาง อีกทั้งยังสามารถอธิบายความสัมพันธ์ได้ทั้งความสัมพันธ์ทางตรงและทางอ้อม คือ

1. เป็นการศึกษาอิทธิพลระหว่างตัวแปรต่างๆ เพื่อดูว่ามีอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมของตัวแปรที่สันนิษฐานว่าเป็นสาเหตุต่อตัวแปรที่เป็นผลหรือไม่
2. สัมประสิทธิ์เส้นทาง เป็นค่าที่บ่งบอกถึงอิทธิพลทางตรงของตัวแปรที่เป็นสาเหตุที่ทำให้อีกตัวหนึ่งเปลี่ยนแปลงไป เพื่อหาความสัมพันธ์และพยากรณ์และศึกษาอิทธิพลเชิงสาเหตุ (Path Analysis)

3. การวิจัยมุ่งแสวงหาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Analysis)

การวิเคราะห์เส้นทางแบบพี เอ แอล (Path Analysis with LISREL : PAL)

พัฒนาโดยการนำวิธีประมาณค่าพารามิเตอร์หลายๆ วิธีมารวมกันโดยใช้โปรแกรมลิสเรล โดยเฉพาะการประมาณค่าด้วยวิธีความเป็นไปได้สูงสุด (Maximum Likelihood : ML) ที่สามารถประมาณค่าพารามิเตอร์โดยวิเคราะห์รวมทุกสมการในแผนภาพไปพร้อมๆ กัน นอกจากนี้ยังสามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงเหตุผลและผลที่เป็นความสัมพันธ์ย้อนกลับได้

การวิเคราะห์โมเดลเชิงสาเหตุเป็นการประยุกต์เพื่อการศึกษาความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (Structural Relation) ระหว่างตัวแปรแฝงโดยการประยุกต์หลักการของ Path Analysis และ Confirmatory Factor Model: CFM

สัญลักษณ์ของโมเดลเชิงสาเหตุ

ตัวแปรที่สังเกตได้

ตัวแปรแฝงหรือองค์ประกอบ

ปลาย $\longrightarrow$ หัว

ตัวแปรปลายมีผลโดยตรงต่อตัวแปรหัว
(ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ)

ตัวแปรมีความสัมพันธ์กัน

ลักษณะของโมเดลลิสเรล (LISREL model)

การศึกษาโมเดลเชิงสาเหตุแบบดั้งเดิม (Classical causal model) เป็นการศึกษาโมเดลประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมด และไม่มี ความคลาดเคลื่อนในการวัด เนื่องจากการศึกษาโมเดลเชิงสาเหตุดังกล่าวมีข้อตกลงเบื้องต้นว่า ตัวแปรต้องไม่มีความคลาดเคลื่อนในการวัด ข้อตกลงเบื้องต้นข้อนี้ยังไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริง ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับโมเดลลิสเรลแล้วจะ ผ่อนคลายข้อตกลงเบื้องต้นดังกล่าวได้ เนื่องจากโมเดลลิสเรลสามารถประมาณค่าพารามิเตอร์ของเทอมความคลาดเคลื่อนได้ ทำให้การศึกษาโมเดลตรงตามสภาพความเป็นจริง (Joreskog & Sorbom, 1996 : 21-98, Bollen, 1989 : 95 ; อ้างอิงมาจาก นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542 : 176-177)

โมเดลลิสเรล (linear structural relationship model) หมายถึง โมเดลแสดงความสัมพันธ์ โครงสร้างเชิงเส้นระหว่างตัวแปรที่เป็นไปได้ทั้งตัวแปรสังเกตได้ (Observed Variable) และตัวแปรแฝง (Latent Variable) ซึ่งโมเดลลิสเรลนี้เป็นโมเดลการวิจัยที่มีประโยชน์มาก และใช้ได้กับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์เกือบทุกประเภท เนื่องจากปัญหาสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรหรือปรากฏการณ์ต่างๆ นอกจากโมเดลลิสเรลจะมีคุณลักษณะที่ผ่อนคลายนข้อตกลงเบื้องต้นจากโมเดลเชิงสาเหตุแบบดั้งเดิมดังกล่าวแล้ว จากการศึกษาเกี่ยวกับโมเดลเชิงสาเหตุแบบดั้งเดิม

และโมเดลลิสเรล (Mueller. 1988 : 18, Joreskog & Sorbom. 1989 : 2 ; อ้างอิงมาจาก นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2542 : 25) สามารถเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างโมเดลเชิงสาเหตุแบบดั้งเดิมและโมเดลลิสเรลได้หลายประการ ซึ่งความแตกต่างแต่ละด้านจะแสดงให้เห็นถึงข้อดีของโมเดลลิสเรล กล่าวคือ

ประการแรก โมเดลลิสเรลสามารถวิเคราะห์อิทธิพลย้อนกลับได้ จึงสามารถระบุความสัมพันธ์เชิงสาเหตุแบบเส้น (Linear) และแบบบวก (Additive) ได้ทั้งทางเดียว และสองทาง (recursive and non-recursive model) ในขณะที่โมเดลเชิงสาเหตุแบบดั้งเดิมวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุแบบเส้นและแบบบวกที่เป็นทิศทางเดียวเท่านั้น

ประการที่สอง โมเดลลิสเรลมีความสามารถในการประมาณค่าพารามิเตอร์ในเทอมความคลาดเคลื่อน (Error of measurement) ได้ดีกว่า เนื่องจากมีข้อตกลงเบื้องต้นที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงว่าการวัดตัวแปรแฝงในการวิจัยทางการศึกษานั้น จะมีความคลาดเคลื่อนอยู่เสมอ ซึ่งในโปรแกรมลิสเรลจะมีวิธีการประมาณค่าพารามิเตอร์หลายแบบ และยอมให้ความแปรปรวนร่วมระหว่างความคลาดเคลื่อนมีค่าไม่เท่ากับศูนย์ได้ ทำให้ผลการวิเคราะห์ดีขึ้น แต่โมเดลเชิงสาเหตุแบบดั้งเดิมจะยึดข้อตกลงเบื้องต้นว่าตัวแปรไม่มีความคลาดเคลื่อนในการวัดและความแปรปรวนร่วมของเทอมความคลาดเคลื่อนมีค่าเท่ากับศูนย์

ประการที่สาม การวิเคราะห์ด้วยโมเดลลิสเรลสามารถวิเคราะห์โมเดลที่มีตัวแปรแฝงได้ และตัวแปรมีการวัดตั้งแต่ระดับนามบัญญัติ (Nominal scale) ขึ้นไป ส่วนโมเดลเชิงสาเหตุแบบดั้งเดิมจะมีเฉพาะตัวแปรสังเกตได้เท่านั้น โดยมีตัวแปรระดับอันตรภาค (Interval scale) ประการที่สี่ โมเดลลิสเรลวิเคราะห์ตามหลักการวิเคราะห์อิทธิพลร่วมกับการวิเคราะห์องค์ประกอบ สำหรับโมเดลเชิงสาเหตุแบบดั้งเดิมจะวิเคราะห์ตามหลักการวิเคราะห์อิทธิพล

ประการสุดท้าย โมเดลลิสเรลสามารถคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องออกมาได้พร้อมกับผลการวิเคราะห์ข้อมูล แต่ในโมเดลเชิงสาเหตุแบบดั้งเดิมต้องคำนวณด้วยมือ อีกทั้งการปรับโมเดล ก็ทำได้ยากกว่าในโมเดลลิสเรล

โมเดลลิสเรล หรือโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุเป็นหัวใจสำคัญของการวิเคราะห์อิทธิพลซึ่งจะช่วยให้นักวิจัยตอบคำถามวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรในการวิจัยได้ การดำเนินการวิเคราะห์เริ่มต้นจากการสร้างโมเดลลิสเรลแสดงอิทธิพลจากพื้นฐาน

ทางทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นโมเดลการวิจัย จากนั้นจึงดำเนินการวิเคราะห์ตามขั้นตอนต่างๆ 4 ขั้นตอน ดังนี้ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542 : 45-60)

1. การกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดล (Specification of the model)
2. การระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดล (Identification of the model)
3. การประมาณค่าพารามิเตอร์จากโมเดล (Parameter estimation of the model)
4. การตรวจสอบความตรงของโมเดล (Validation of the model)

เพื่อให้เป็นที่เข้าใจชัดเจนถึงขั้นตอนการวิเคราะห์ จึงขอเสนอรายละเอียดของการวิเคราะห์ แต่ละขั้นตอนพอสังเขป ดังนี้

1. การกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดล (Specification of the model)

โมเดลลิสเรล ประกอบด้วยโมเดลที่สำคัญ 2 โมเดล คือ โมเดลการวัด (Measurement model) และโมเดลสมการโครงสร้าง (Structural equation model) โมเดลการวัดเป็นโมเดลแสดงความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นระหว่างตัวแปรแฝงและตัวแปรสังเกตได้ ส่วนโมเดลสมการโครงสร้างเป็นโมเดลที่ระบุความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นระหว่างตัวแปรแฝงด้วยกันภายในโมเดลการวิจัย

งานสำคัญในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมลิสเรล คือ การกำหนดค่าเมทริกซ์ทั้ง 8 เมทริกซ์ ให้สอดคล้องกับโมเดลการวิจัยเพื่อจะได้เขียนคำสั่งให้โปรแกรมประมาณค่าพารามิเตอร์ตามลักษณะของพารามิเตอร์ในโมเดลลิสเรล การกำหนดค่าเมทริกซ์ทำได้ 3 แบบ ตามลักษณะของพารามิเตอร์ในโมเดล ที่แบ่งออกเป็น 3 ประเภท (Joreskog & Sorbom, 1989 ; อ้างอิงมาจาก นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542 : 30) ดังนี้

1.1 พารามิเตอร์กำหนด (Fixed parameters) เมื่อโมเดลการวิจัยไม่มีเส้นแสดงอิทธิพลระหว่างตัวแปร พารามิเตอร์ขนาดอิทธิพลตัวนั้นจะเป็นพารามิเตอร์กำหนด ใช้สัญลักษณ์ " 0 "

1.2 พารามิเตอร์บังคับ (Constrained parameters) เมื่อโมเดลการวิจัยมีเส้นอิทธิพลระหว่างตัวแปร และพารามิเตอร์ขนาดอิทธิพลตัวนั้นเป็นค่าที่ต้องการประมาณ แต่นักวิจัยมีเงื่อนไขที่ต้องกำหนดให้พารามิเตอร์บางตัวมีค่าเฉพาะคงที่ เช่น มีค่าเท่ากับหนึ่ง หรือมีค่าอื่นๆ กรณี เช่นนี้จะกำหนดค่าสมาชิกในเมทริกซ์ที่แทนค่าพารามิเตอร์นั้นเป็นพารามิเตอร์บังคับ

1.3 พารามิเตอร์อิสระ (Free parameters) เป็นพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า และ ไม่ได้บังคับให้มีค่าอย่างใดอย่างหนึ่ง ใช้สัญลักษณ์ “ * ”

2. การระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดล (Identification of the model)

การระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดลมีความสำคัญ และมีนักสถิติศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้กันมาก ผลการค้นพบสรุปได้ว่ามีเงื่อนไขที่ทำให้ระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวพอดีที่ต้องพิจารณาอยู่ 3 ประเภท (Bollen. 1989 ; อ้างอิงมาจาก นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2542 : 45) คือ เงื่อนไขจำเป็น (Necessary condition) เงื่อนไขพอเพียง (Sufficient condition) เงื่อนไขจำเป็นและพอเพียง (Necessary and sufficient condition) ดังรายละเอียดของแต่ละประเภทดังต่อไปนี้

2.1 เงื่อนไขจำเป็นของการระบุได้พอดี โมเดลจะเป็นโมเดลระบุได้พอดีต้องมีเงื่อนไขจำเป็น คือ จำนวนพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่าจะต้องน้อยกว่า หรือเท่ากับจำนวนสมาชิกในเมทริกซ์ความแปรปรวนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง เงื่อนไขข้อนี้เรียกว่ากฎที่ (t-rule) เป็นเงื่อนไขที่จำเป็น แต่ไม่พอเพียงที่จะระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดล การตรวจสอบเงื่อนไขข้อนี้ทำได้สะดวกเมื่อใช้โปรแกรมลิสเรล เพราะผลการวิเคราะห์จะให้จำนวนพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า (t) และจำนวนตัวแปรสังเกตได้ (NI) ซึ่งนำมาคำนวณหาจำนวนสมาชิกในเมทริกซ์ความแปรปรวนร่วมได้ กฎที่ กล่าวไว้ว่า โมเดลระบุได้พอดีเมื่อ $t < (1/2)(NI)(NI+1)$

2.2 เงื่อนไขพอเพียงของการระบุได้พอดี เงื่อนไขพอเพียงสำหรับการระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดลมีหลายกฎแตกต่างกันตามลักษณะของโมเดล (Bollen. 1989 : 104, 247, 332 ; อ้างอิงมาจาก นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2542 : 46) โดยมีกฎทั่วไปดังนี้

2.2.1 กฎสำหรับโมเดลลิสเรลที่ไม่มีความคลาดเคลื่อนในการวัด เงื่อนไขพอเพียงได้แก่ กฎความสัมพันธ์ทางเดียว (Recursive rule) กล่าวไว้ว่า เมทริกซ์ BE ต้องเป็นเมทริกซ์ได้แนวทแยงและเมทริกซ์ PS ต้องเป็นเมทริกซ์แนวทแยง

2.2.2 กฎสำหรับโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน เงื่อนไขพอเพียงได้แก่ กฎสามตัวบ่งชี้ (Three-indicator rule) กล่าวไว้ว่า สมาชิกในเมทริกซ์ LX จะต้องมีความไม่เท่ากับศูนย์อย่างน้อยหนึ่งจำนวนในแต่ละแถว องค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบต้องมีตัวบ่งชี้หรือตัวแปรสังเกตได้อย่างน้อยสามตัว และเมทริกซ์ TD ต้องเป็นเมทริกซ์แนวทแยง

2.2.3 กฎสำหรับโมเดลลิสเรลที่มีความคลาดเคลื่อนในการวัด เงื่อนไขพอเพียง

ได้แก่ กฎสองขั้นตอน (Two-step rule) กล่าวว่า ขั้นตอนที่หนึ่งให้นักวิจัยปรับโมเดลอิสระเป็นโมเดลวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน กล่าวคือ รวมตัวแปรภายในและภายนอกเป็นชุดเดียว เสมือนว่าเป็นตัวแปรภายนอกอย่างเดียวเช่นในโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

2.2.4 หากพบว่าโมเดลระบุได้พอดีให้ตรวจสอบขั้นตอนที่สองต่อไป ขั้นตอนที่สองให้นักวิจัยปรับโมเดลเป็นโมเดลอิสระที่ไม่มี ความคลาดเคลื่อนในการวัด กล่าวคือ เอาตัวแปรเฉพาะตัวแปรภายในมารวมเป็นชุดเดียวเสมือนว่าเป็นตัวแปรสังเกตได้ เช่นในโมเดลอิสระที่ไม่มี ความคลาดเคลื่อนในการวัดแล้วตรวจสอบโดยใช้กฎ 2.2.1

2.3 เงื่อนไขจำเป็นและพอเพียงของการระบุได้พอดี เงื่อนไขประเภทนี้เป็นเงื่อนไขที่มีประสิทธิภาพสูงสุด เมื่อเปรียบเทียบกับเงื่อนไขสองประเภทแรก เงื่อนไขข้อนี้กล่าวว่าโมเดลระบุได้พอดี ต่อเมื่อสามารถแสดงได้โดยการแก้สมการโครงสร้างว่า พารามิเตอร์แต่ละค่าจะได้รับการแก้สมการที่เกี่ยวข้องกับความแปรปรวน และความแปรปรวนร่วมของประชากร วิธีการตรวจสอบตามเงื่อนไขนี้ดูเป็นไปได้หากจะต้องแก้สมการโดยไม่มีคอมพิวเตอร์

3. การประมาณค่าพารามิเตอร์จากโมเดล (Parameter estimation of the model) จุดมุ่งหมายของการประมาณค่าพารามิเตอร์ คือ การหาค่าพารามิเตอร์ที่ทำให้เมทริกซ์ S และ Σ มีค่าใกล้เคียงกันมากที่สุด ซึ่งในที่นี้ S แทน เมทริกซ์ความแปรปรวน - ความแปรปรวนร่วมที่คำนวณได้จากกลุ่มตัวอย่าง และ Σ แทน เมทริกซ์ความแปรปรวน - ความแปรปรวนร่วมที่สร้างขึ้นจากพารามิเตอร์ที่ประมาณค่าได้จากโมเดลที่เป็นสมมติฐาน ถ้าเมทริกซ์ทั้งสองมีค่าใกล้เคียงกันแสดงว่าโมเดลที่เป็นสมมติฐาน มีความกลมกลืนกับโมเดลที่เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ (Joreskog & Sorbom. 1989, Bollen. 1989 ; อ้างอิงมาจาก นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2542 : 47)

การกำหนดเงื่อนไขให้เมทริกซ์ S และ Σ มีค่าใกล้เคียงกันนั้น ใช้วิธีการสร้างฟังก์ชันความกลมกลืน (Fit or fitting function) เป็นตัวเกณฑ์ในการตรวจสอบและหากจะทำให้ได้ค่าประมาณ ที่มีความคงเส้นคงวา (consistency) ทุกฟังก์ชันต้องมีคุณสมบัติรวม 4 ประการ (Bollen. 1989 : 106 : อ้างอิงมาจาก นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2542 : 48) ดังนี้

1. ฟังก์ชันความกลมกลืนต้องเป็นสเกลาร์ (Scalar) หรือเป็นเลขจำนวน
2. ฟังก์ชันความกลมกลืนต้องมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0

3. ฟังก์ชันความกลมกลืนต้องมีค่าเป็น 0 เมื่อเมทริกซ์ Sigma และ S มีค่าเท่ากันเท่านั้น

4. ฟังก์ชันความกลมกลืนเป็นฟังก์ชันต่อเนื่อง (Continuous function)

วิธีการประมาณค่าพารามิเตอร์ในแต่ละวิธีให้ผลการประมาณค่าที่มีคุณสมบัติแตกต่างกันไป โดยวิธีประมาณค่าที่ใช้ความกลมกลืนมีทั้งสิ้น 7 วิธี (Bollen, 1989, Joreskog & Sorbom, 1996 ; อ้างอิงมาจาก นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542 : 48-51) ดังนี้

1. วิธีกำลังสองน้อยที่สุดไม่ถ่วงน้ำหนัก (Unweighted Least Squares : ULS) ซึ่งค่าพารามิเตอร์ที่ประมาณด้วยวิธีนี้มีคุณสมบัติเป็นค่าประมาณที่มีความคงเส้นคงวาแต่ไม่มีประสิทธิภาพ (Efficiency) และค่าพารามิเตอร์ที่ได้ขาดคุณสมบัติของความเป็นอิสระจากมาตรวัด (Scale free) ขณะที่จุดเด่นของวิธีนี้ คือความง่ายและความสะดวกในวิธีการประมาณค่า และเป็นวิธีที่เหมาะสมกับข้อมูลที่มีลักษณะการแจกแจงแตกต่างไปจากการแจกแจงแบบปกติพหุนาม (Multivariate normal distribution)

2. วิธีกำลังสองน้อยที่สุดถ่วงน้ำหนักทั่วไป (Generalized Least Squares : GLS) ใช้วิธีการนี้ในการประมาณค่า เมื่อข้อมูลมีความแปรปรวนของตัวแปรตามไม่เท่ากันทุกค่าของตัวแปรต้น (Heteroscedasticity) หรือมีความสัมพันธ์กันระหว่างความคลาดเคลื่อน (Auto-correlation) เนื่องจากวิธีการประมาณค่าแบบ GLS จะทำการถ่วงน้ำหนักค่าสังเกตเพื่อปรับแก้ความแปรปรวนที่ไม่เท่ากันซึ่งค่าประมาณพารามิเตอร์ที่ได้มีความคงเส้นคงวามีประสิทธิภาพและเป็นอิสระจากมาตรวัด หรือไม่มีหน่วย

3. วิธีโลคัลลิฮูดสูงสุด (Maximum Likelihood : ML) เป็นวิธีที่ใช้ประมาณค่าพารามิเตอร์ในโมเดลที่นิยมใช้มากที่สุด ค่าที่ได้จะมีคุณสมบัติจะมีความคงเส้นคงวา มีประสิทธิภาพ และเป็นอิสระจากมาตรวัดหรือไม่มีหน่วย การแจกแจงสุ่มของค่าประมาณพารามิเตอร์ที่ได้จากวิธี ML เป็นแบบปกติ และความแปรปรวนของค่าประมาณขึ้นอยู่กับขนาดของค่าพารามิเตอร์

4. วิธีกำลังสองน้อยที่สุดถ่วงน้ำหนักทั่วไป (Generally Weighted Least Squares : WLS) เป็นวิธีประมาณค่าที่ครอบคลุมวิธีที่กล่าวมาทั้งหมด ลักษณะการประมาณค่าจะไม่ใช้เมทริกซ์เต็มรูป แต่จะใช้เฉพาะสมาชิกในแนวทแยงและใต้แนวทแยง โดยถ่วงน้ำหนักด้วยอินเวอร์สของเมทริกซ์ w ข้อเสีย คือ ถ้าหากเมทริกซ์ w มีตัวแปรสังเกตได้มากเกินไปจะทำให้คอมพิวเตอร์ใช้เวลาในการคำนวณมากขึ้น และวิธีนี้ไม่เหมาะสมกับเมทริกซ์ที่มีการตัดข้อมูล

สูญหายแบบตัดเฉพาะคู่ที่ขาด (Pairwise)

5. วิธีกำลังสองน้อยที่สุดถ่วงน้ำหนักแนวทแยง (Diagonally Weighted Least Squares : DWLS) การประมาณค่าพารามิเตอร์วิธีนี้พัฒนามาจากวิธี WLS โดยพยายามลดเวลาในการคำนวณของคอมพิวเตอร์ คือ แทนที่จะคำนวณจากทุกสมาชิกในเมทริกซ์ ก็คำนวณเฉพาะสมาชิกในแนวทแยงเมทริกซ์ ผลที่ได้ทำให้ค่าประมาณพารามิเตอร์ไม่มีประสิทธิภาพแต่จะมีประโยชน์ เพราะค่าประมาณที่ได้จะอยู่ระหว่างค่าที่ได้จากวิธี ULS และ WLS

6. วิธีตัวแปรที่ใช้เป็นเครื่องมือ (Instrumental Variables : IV) การประมาณค่าพารามิเตอร์ทั้งวิธีนี้ใช้เป็นการประมาณตั้งต้น สำหรับการประมาณค่าพารามิเตอร์ด้วยวิธีอื่นๆ ใช้หลักการ คือ การกำหนดตัวแปรอ้างอิง (Reference variable) สำหรับตัวแปรแฝงในโมเดล โดยโปรแกรมจะกำหนดโดยอัตโนมัติ จากค่าตัวแปรสังเกตได้ที่นักวิจัยกำหนดให้ค่าพารามิเตอร์ในเมทริกซ์ LX และ LY มีค่าเป็น 1 จากนั้นโปรแกรมลิสเรลจะนำตัวแปรอ้างอิงและตัวแปรสังเกตได้มาคำนวณ หาค่าประมาณพารามิเตอร์ โดยค่าประมาณพารามิเตอร์ที่ได้ไม่มีประสิทธิภาพ แต่มีคุณสมบัติความคงเส้นคงวา (Consistency)

7. วิธีกำลังสองน้อยที่สุดสองขั้น (Two - Stage Least Squares : TSLS) ใช้หลักการประมาณค่าพารามิเตอร์ตั้งต้นเช่นเดียวกับวิธี 4 โดยลักษณะค่าประมาณค่าพารามิเตอร์ที่ได้ไม่มีประสิทธิภาพ แต่มีความคงเส้นคงวา และข้อด้อยอีกข้อหนึ่งคือ โปรแกรมลิสเรลมิได้คำนวณค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานสำหรับค่าประมาณชุดนี้และไม่สามารถทดสอบนัยสำคัญได้

การตรวจสอบความตรงของโมเดล (Validation of the model)

ขั้นตอนที่สำคัญในการวิเคราะห์โมเดลลิสเรลอีกขั้นตอนหนึ่ง คือ การตรวจสอบความตรงของโมเดลลิสเรลที่เป็นสมมติฐานการวิจัย หรือการประเมินผลความถูกต้องของโมเดลหรือการตรวจสอบความกลมกลืนระหว่างข้อมูลเชิงประจักษ์กับโมเดลนั้น ซึ่งจะเสนอค่าสถิติที่ช่วยในการตรวจสอบ ความตรงของโมเดลรวม 5 วิธี (Joreskog & Sorbom, 1989 ; อ้างอิงมาจาก นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542 : 52-57) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานและสหสัมพันธ์ของค่าประมาณพารามิเตอร์ (Standard Errors and Correlations of Estimates) ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมลิสเรลจะให้ค่าประมาณพารามิเตอร์ ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน ค่าสถิติที่ และสหสัมพันธ์ระหว่าง

ค่าประมาณ ถ้าค่าประมาณที่ได้ไม่มีนัยสำคัญ แสดงว่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานมีขนาดใหญ่ และโมเดลการวิจัยอาจจะยังไม่ดีพอ ถ้าสหสัมพันธ์ระหว่างค่าประมาณมีค่าสูงมากเป็นสัญญาณ แสดงว่าโมเดลการวิจัยใกล้จะไม่เป็นบวกแน่นอน (non-positive define) เป็นโมเดลที่ไม่ดีพอ

2. สหสัมพันธ์พหุคูณและสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (Multiple Correlations and Coefficients of Determination) ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมลิสเรลจะให้ค่า สหสัมพันธ์พหุคูณและสัมประสิทธิ์การพยากรณ์สำหรับตัวแปรสังเกตได้แยกทีละตัวและรวมทุก ตัว รวมทั้งสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ของสมการโครงสร้างด้วย ค่าสถิติเหล่านี้ควรมีค่าสูงสุดไม่เกิน หนึ่ง และค่าที่สูงแสดงว่า โมเดลมีความตรง

3. ค่าสถิติวัดระดับความกลมกลืน (Goodness of fit Measures) ค่าสถิติในกลุ่มนี้ใช้ ตรวจสอบความตรงของโมเดลเป็นภาพรวมทั้งโมเดล มิใช่เป็นการตรวจสอบเฉพาะค่าพารามิเตอร์ แต่ละตัวเหมือนค่าสถิติสองประเภทแรก ในทางปฏิบัติแล้วนักวิจัยควรใช้ค่าสถิติวัดระดับความ กลมกลืนตรวจสอบความตรงของโมเดลทั้งโมเดล แล้วตรวจสอบความตรงของพารามิเตอร์ แต่ละตัวโดยพิจารณาค่าสถิติสองประเภทด้วย เพราะในบางกรณีถึงแม้ว่าค่าสถิติวัดระดับความ กลมกลืนจะแสดงว่าโมเดลกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ แต่อาจจะมีพารามิเตอร์บางค่าไม่มี นัยสำคัญก็ได้ นอกจากนี้ค่าสถิติวัดระดับความกลมกลืนยังใช้ประโยชน์ในการเปรียบเทียบโมเดล ที่แตกต่างกันสองโมเดลได้ด้วยว่า โมเดลใดมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์มากกว่ากัน ค่าสถิติในกลุ่มนี้มี 4 ประเภท (Joreskog & Sorbom, 1989 ; อ้างอิงมาจาก นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542 : 52-57) ดังต่อไปนี้

3.1 ค่าสถิติไค-สแควร์ (Chi-square Statistics) ค่าสถิติไค-สแควร์เป็นค่าสถิติที่ใช้ ทดสอบสมมติฐานทางสถิติว่าฟังก์ชันความกลมกลืนมีค่าเป็นศูนย์ การคำนวณค่าไค-สแควร์ คำนวณจาก ผลคูณขององศาอิสระกับค่าฟังก์ชันความกลมกลืน ถ้าค่าสถิติไค-สแควร์มีค่าสูงมาก แสดงว่าฟังก์ชันความกลมกลืนมีค่าแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือโมเดล ลิสเรลไม่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ถ้าค่าสถิติไค-สแควร์มีค่าต่ำมาก ยังมีค่าใกล้ ศูนย์มากเท่าไร แสดงว่า โมเดลลิสเรลสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ การใช้ค่าสถิติ ไค-สแควร์เป็นค่าสถิติวัดระดับความกลมกลืนต้องใช้ด้วยความระวัง เพราะข้อตกลงเบื้องต้นของ ค่าสถิติไค-สแควร์มีอยู่ 4 ประการ คือ

3.1.1 ตัวแปรภายนอกสังเกตได้ต้องมีการแจกแจงปกติ

3.1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นต้องใช้เมทริกซ์ ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมในการคำนวณ

3.1.3 ขนาดของกลุ่มตัวอย่างต้องมีขนาดใหญ่ เพราะฟังก์ชันความกลมกลืนจะมีการแจกแจงแบบไค-สแควร์ต่อเมื่อกลุ่มตัวอย่างมีขนาดใหญ่เท่านั้น

3.1.4 ฟังก์ชันความกลมกลืนมีค่าเป็นศูนย์จริงตามสมมติฐานที่ใช้ทดสอบไค-สแควร์

3.2 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness-of-Fit Index = GFI) ดัชนี GFI เป็นดัชนีที่พัฒนาขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์จากค่าไค-สแควร์ในการเปรียบเทียบความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ของโมเดลสองโมเดล หลักการพัฒนาดัชนี GFI คือ การนำค่าไค-สแควร์มาพิจารณาค่าไค-สแควร์มีค่าสูงเมื่อเทียบกับองศาอิสระ นักวิจัยปรับโมเดลใหม่แล้ววิเคราะห์ข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง ค่าไค-สแควร์ที่ได้ใหม่นี้ถ้ามีค่าลดลงมากกว่าค่าแรก แสดงว่าโมเดลใหม่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดีขึ้น ดัชนี GFI เป็นอัตราส่วนของผลต่างระหว่างฟังก์ชันความกลมกลืนจากโมเดลก่อนปรับและหลังปรับโมเดล กับฟังก์ชันความกลมกลืนก่อนปรับโมเดล ดัชนี GFI จะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 และ 1 และเป็นค่าที่ไม่ขึ้นกับขนาดของกลุ่มตัวอย่าง แต่ลักษณะการแจกแจงขึ้นอยู่กับขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ดัชนี GFI ที่เข้าใกล้ 1.00 แสดงว่า โมเดลมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3.3 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (Adjusted Goodness-of-Fit Index = AGFI) เมื่อนำดัชนี GFI มาปรับแก้ โดยคำนึงถึงขนาดของอิสระ (df) ซึ่งรวมทั้งจำนวนตัวแปรและขนาดกลุ่มตัวอย่าง ค่าดัชนี AGFI นี้มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับดัชนี GFI

3.4 ดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนเหลือ (Root Mean Squared Residual = RMR) เป็นดัชนีที่ใช้เปรียบเทียบระดับความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ของโมเดลสองโมเดลเฉพาะกรณีที่เป็นการเปรียบเทียบโดยใช้ข้อมูลชุดเดียวกัน ในขณะที่ดัชนี GFI และ AGFI สามารถใช้เปรียบเทียบได้ทั้งกรณีข้อมูลชุดเดียวกันและข้อมูลต่างชุดกัน ดัชนี RMR บอกขนาดของส่วนที่เหลือโดยเฉลี่ยจากการเปรียบเทียบระดับความกลมกลืนของโมเดลสองโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์และจะใช้ได้ดีต่อเมื่อตัวแปรภายนอกและตัวแปรสังเกตได้เป็นตัวแปรมาตรฐาน

(Standardized variable) เพราะค่าของดัชนีแปลความหมายสัมพันธ์กับขนาดของความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมระหว่างตัวแปร ค่าของดัชนี RMR ยิ่งเข้าใกล้ศูนย์ แสดงว่าโมเดลมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

4. การวิเคราะห์เศษเหลือหรือความคลาดเคลื่อน (Analysis of Residuals) ในการใช้โปรแกรมลิสเรล นักวิจัยควรวิเคราะห์เศษเหลือควบคู่กันไปกับดัชนีตัวอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้ว ผลจากการวิเคราะห์ ข้อมูลด้วยโปรแกรมลิสเรลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความคลาดเคลื่อนมีหลายแบบ แต่ละแบบใช้ประโยชน์ในการตรวจสอบความกลมกลืนของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนี้

4.1 เมทริกซ์เศษเหลือหรือความคลาดเคลื่อนในการเทียบความกลมกลืน (Fitted Residuals Matrix) หมายถึง เมทริกซ์ที่เป็นผลต่างของเมทริกซ์ S และ Sigma โปรแกรมลิสเรลจะให้ค่าความคลาดเคลื่อนทั้งในรูปคะแนนดิบ และคะแนนมาตรฐาน ค่าความคลาดเคลื่อนในรูปคะแนนมาตรฐาน คือ ผลหารระหว่างความคลาดเคลื่อนกับค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของความคลาดเคลื่อนนั้น ถ้าโมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูล ค่าความคลาดเคลื่อนในรูปคะแนนมาตรฐานไม่ควรมีค่าเกิน 2.00 ถ้ายังมีค่าเกิน 2.00 ต้องปรับโมเดล นอกจากจะให้ค่าความคลาดเคลื่อนแล้ว โปรแกรมลิสเรลให้แผนภาพต้น-ใบ (stem-and-leaf plot) ของความคลาดเคลื่อนด้วย

4.2 คิวพล็อต (Q-Plot) เป็นกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างค่าความคลาดเคลื่อนกับค่าควอนไทล์ปกติ (normal quantiles) ถ้าได้เส้นกราฟมีความชันมากกว่าเส้นทแยงมุมอันเป็นเกณฑ์ในการเปรียบเทียบ แสดงว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

5. ดัชนีปรับโมเดล (Model Modification Indices) ดัชนีตัวนี้เป็นประโยชน์มากในการปรับโมเดล ดัชนีปรับโมเดลเป็นค่าสถิติเฉพาะสำหรับพารามิเตอร์แต่ละตัวมีค่าเท่ากับค่าไค-สแควร์ ที่จะลดลงเมื่อกำหนดให้พารามิเตอร์ตัวนั้นเป็นพารามิเตอร์อิสระ หรือมีการผ่อนคลายข้อกำหนดเงื่อนไขบังคับของพารามิเตอร์นั้น ช่วยให้นักวิจัยสามารถตัดสินใจปรับโมเดลให้ดีขึ้น

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ค่าสถิติวัดระดับความกลมกลืน (Goodness of fit Measures) ในการตรวจสอบความตรงของโมเดล โดยพิจารณาจากค่าไค-สแควร์ (Chi-square) ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness of Fit Index) และดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (Adjusted Goodness of Fit Index)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

กรรณา สุตีคา (2549 : 44-46) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับเชาวน์ปัญญาของนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนคาราวิทยาลัยจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 118 คน จากประชากร 170 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบประเมินความฉลาดทางเชาวน์ปัญญา เด็กอายุ 2 – 15 ปี และแบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ วัยรุ่นอายุ 12 -17 ปี ของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีความฉลาดทางอารมณ์โดยรวม อยู่ในเกณฑ์ปกติ มีระดับความฉลาดทางเชาวน์ปัญญาอยู่ในระดับฉลาด และความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนมีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางเชาวน์ปัญญา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยวิธีหาค่าความสัมพันธ์แบบไค-สแควร์ และจากการหาค่าความสัมพันธ์แบบสหสัมพันธ์ พบว่าความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางเชาวน์ปัญญา .366 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01

กรรณิการ์ นารี (2549 : 103-104) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ กับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จังหวัดเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2548 จำนวน 400 คน ปรากฏผลดังนี้ ผลการศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ พบว่า การเอาใจเขามาใส่ใจเราและความสามารถสร้างแรงจูงใจอยู่ในเกณฑ์การมีความฉลาดทางอารมณ์สูง ส่วนการมีมนุษยสัมพันธ์ การตระหนักรู้ตน ความสามารถในการควบคุมตน อยู่ในเกณฑ์การมีความฉลาดทางอารมณ์ปานกลาง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆกับความฉลาดทางอารมณ์ พบว่า เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สถานภาพของครอบครัว รูปแบบการเลี้ยงดูแบบค่อนข้างเข้มงวด รูปแบบการเลี้ยงดูแบบค่อนข้างให้อิสระ ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้ปกครอง สิ่งแวดล้อมทางสังคม สิ่งแวดล้อมในชั้นเรียนและสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันกับความฉลาดทางอารมณ์ ด้านการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สถานภาพของครอบครัว รูปแบบการเลี้ยงดูแบบค่อนข้างเข้มงวด ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้ปกครองและสิ่งแวดล้อมในชั้นเรียนมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันกับความฉลาดทางอารมณ์ การมีมนุษยสัมพันธ์ เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สถานภาพของครอบครัว รูปแบบการเลี้ยงดูแบบค่อนข้างเข้มงวด

รูปแบบการเลี้ยงดูแบบค่อนข้างให้อิสระ ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้ปกครอง สิ่งแวดล้อมทางสังคมสิ่งแวดล้อมในชั้นเรียน และสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันกับความฉลาดทางอารมณ์ ด้านการตระหนักรู้ตน ด้านความสามารถในการควบคุมตน และด้านความสามารถสร้างแรงจูงใจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ฉัญญา แหมา (2549 : 87-88) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2548 จำนวน 211 คน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ผลการศึกษาระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความฉลาดทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลด้านการอบรมเลี้ยงดู สุขภาพจิต และสัมพันธ์ภาพกับเพื่อน ปัจจัยส่วนบุคคลที่สามารถพยากรณ์ปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ คือ แรงจูงใจในการเรียน สัมพันธ์ภาพกับเพื่อน การอบรมเลี้ยงดู สุขภาพจิต การเผชิญปัญหา บุคลิกภาพ สภาพแวดล้อมในโรงเรียน สัมพันธ์ภาพระหว่างนักเรียนกับบิดามารดา สัมพันธ์ภาพระหว่างนักเรียนกับครูและบรรยากาศในครอบครัว

อนันต์ นวลใหม่ (2549 : 102-103) ได้ศึกษาปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) และความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค (AQ) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอ่างทอง จำนวน 976 คน มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาตัวแปรปัจจัยและความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปัจจัยกับความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) และความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค (AQ) และศึกษาคำนำหนักของความสำคัญของตัวแปรปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) และความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค (AQ) เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามวัดความฉลาดทางอารมณ์ แบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดู แบบสอบถามวัดสัมพันธ์ภาพในครอบครัว และแบบสอบถามวัดความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค พบว่า ตัวแปรปัจจัยทั้งห้าตัวกับตัวแปรตามสองตัวที่วิเคราะห์ แบบตัวแปรพหุนามมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความสามารถในการเผชิญปัญหา และฟันฝ่าอุปสรรค (AQ) มีค่าสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คำนำหนักความสำคัญในรูปคะแนนมาตรฐานของตัวแปรปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ วิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย

สัมพันธ์ภาพในครอบครัว และวิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย ส่วนตัวแปรปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟื้นฟูอุปสรรค อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือวิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยและสัมพันธ์ภาพในครอบครัว

ทองเลื่อน รักษาภักดี (2549 : 101) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาภาพสินธุ์ เขต 3 จำนวน 366 คน โดยใช้แบบวัดปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว ปัจจัยด้านสถานศึกษา และความฉลาดทางอารมณ์ พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับนักเรียน และความสัมพัทธ์ระหว่างครูกับนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความคิดสร้างสรรค์และ แรงจูงใจใฝ่สัมพัทธ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กนิษฐา หมั่นกิจการ (2550 : 93-95) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) และความสามารถในการเอาชนะอุปสรรค (AQ) มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อศึกษาปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมพัทธ์ บุคลิกภาพด้านการแสดงตัว บุคลิกภาพด้านอารมณ์แปรปรวนบุคลิกภาพด้านอาการทางจิต การอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล การอบรมเลี้ยงดูแบบเผด็จการ และการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยตามใจที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) และความสามารถในการเอาชนะอุปสรรค (AQ) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 1 จำนวน 398 คน สรุปได้ว่าตัวแปรในกลุ่มตัวแปรอิสระกับตัวแปรความฉลาดทางอารมณ์และความสามารถในการเอาชนะอุปสรรคมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และค่าน้ำหนักความสำคัญสัมพัทธ์ของปัจจัยแต่ละด้านที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์มากที่สุดคือ แรงจูงใจใฝ่สัมพัทธ์โดยส่งผลทางบวก มีค่าเปอร์เซ็นต์ส่งผลเท่ากับ 33.33% และการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผลส่งผลทางบวก 15.74% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนบุคลิกภาพด้านการแสดงตัวส่งผลทางบวก มีค่าเปอร์เซ็นต์ส่งผลเท่ากับ 8.66 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 บุคลิกภาพด้านอาการทางจิต บุคลิกภาพด้านอารมณ์แปรปรวน ส่งผลทางลบ มีค่าเปอร์เซ็นต์ส่งผลเท่ากับ 18.30% และ 14.50% ตามลำดับ โดยที่การอบรมเลี้ยงดูแบบเผด็จการ และการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยตามใจ ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ชาอุชัย ชำนาญเอื้อ (2550 : 74) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) และความถนัดทางการเรียนกับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดเทศบาลเมืองอุดรดิตถ์ จำนวน 510 คน โดยใช้แบบวัดความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) แบบวัดความถนัดทางการเรียน และแบบวัดความสามารถในการเผชิญ และฝ่าฟันอุปสรรค พบว่า ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความฉลาดทางอารมณ์ การมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น การควบคุมอารมณ์ของตนเอง การมีแรงจูงใจในตนเอง การตระหนักรู้และเข้าใจในอารมณ์ของผู้อื่น และการตระหนักรู้และเข้าใจในอารมณ์ของตนเอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ธิดา รุติพานิชยางกูล (2550 : 88-90) ได้ศึกษาปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอารมณ์และความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคของนักเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อศึกษาความสัมพันธ์และค่าน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรปัจจัย ได้แก่ สัมพันธภาพในครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครู บรรยากาศการเรียนการสอน สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน ที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอารมณ์และความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค โดยมุ่งศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2549 ในเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 3 จำนวน 475 คน พบว่า ปัจจัยกับความมั่นคงทางอารมณ์ คือ สัมพันธภาพในครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผลและสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครู มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความมั่นคงทางอารมณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าเท่ากับ .237, .244 และ .166 ตามลำดับ ส่วนบรรยากาศการเรียนการสอนและสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน มีความสัมพันธ์กับความมั่นคงทางอารมณ์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายระหว่างตัวแปรปัจจัยกับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค พบว่า สัมพันธภาพในครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน บรรยากาศการเรียนการสอน และสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครู มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จันดา ทัพพะ (2550 : 91-92) ได้ศึกษาการพัฒนาโปรแกรมความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) และความสามารถในการเผชิญปัญหา และฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 48 คน โรงเรียนบ้านสองห้องหนองดงหนองหิน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 เพื่อพัฒนาโปรแกรมความฉลาดทางอารมณ์ และความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค ที่มีประสิทธิภาพ เปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ และความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคก่อนและหลังการใช้โปรแกรมความฉลาดทางอารมณ์ และความสามารถ ในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค และการจัดกิจกรรมแนะแนวตามปกติ พบว่า โปรแกรมความฉลาดทางอารมณ์ และความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค นักเรียนมีความฉลาดทางอารมณ์ และความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค หลังเข้าร่วมกิจกรรมในโปรแกรมเพิ่มขึ้นจากก่อนเข้าร่วมกิจกรรมในโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และความฉลาดทางอารมณ์และความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค ของนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมในโปรแกรมความฉลาดทางอารมณ์ และความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค สูงกว่านักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ธงชัย ทัพพะ (2550 : 72) ได้ศึกษาปัจจัยจำแนกความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนในระดับช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-6) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 จำนวน 800 คน เพื่อวิเคราะห์จำแนกประเภทปัจจัยความฉลาดทางอารมณ์ และเพื่อสร้างสมการจำแนกประเภทของปัจจัยความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 2 โดยใช้แบบวัดความฉลาดทางอารมณ์ พบว่า ปัจจัยที่สามารถจำแนกความฉลาดทางอารมณ์ คือ ปัจจัยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ปัจจัยแรงจูงใจใฝ่สัมพันธ์ ปัจจัยบุคลิกภาพ ปัจจัยสัมพันธ์ภาพกับเพื่อน ปัจจัยการเลี้ยงดูและปัจจัยอัตมโนทัศน์ เป็นปัจจัยที่สามารถจำแนกความฉลาดทางอารมณ์ด้านการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น สมการจำแนกกลุ่มสามารถนำคาดคะเนกลุ่มนักเรียนที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงได้ถูกต้องร้อยละ 53.4 และกลุ่มนักเรียนที่มีความฉลาดทางอารมณ์ต่ำได้ถูกต้อง ร้อยละ 59.4 เมื่อพิจารณาโดยรวมพบว่าสมการจำแนกกลุ่มสามารถคาดคะเนนักเรียนที่มีความฉลาดทางอารมณ์ทั้งสองกลุ่มได้ถูกต้อง ร้อยละ 56.40

ปาริยา แก้วธรรม (2550 : 62) ได้ศึกษาการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวแบบบูรณาการเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านบักดอง จังหวัดศรีสะเกษ ปีการศึกษา 2550 จำนวน 40 คน ผลการวิจัยพบว่า หลังการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวแบบบูรณาการ นักเรียนมีความฉลาดทางอารมณ์สูงกว่าก่อนการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวแบบบูรณาการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุนทรี อ่างโรตติสกุล (2550 : 78) ได้ศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ตนเองของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเทศบาลท่าอิฐ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2549 สังกัดเทศบาลเมืองอุตรดิตถ์ จำนวน 20 คน โดยใช้แผนการจัดกิจกรรมกลุ่ม ได้ผลดังนี้ ความฉลาดทางอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ตนเองของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก่อนการทดลองอยู่ในระดับปานกลาง ภายหลังเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษมีความฉลาดทางอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ตนเองอยู่ในระดับสูง และสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

มลิวลัย ยงโพธิ์ (2550 : 73-74) ได้ศึกษาและเปรียบเทียบความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค ความฉลาดทางอารมณ์ และการคิดวิเคราะห์ ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมโดยใช้ชุดฝึกพัฒนาความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค ความฉลาดทางอารมณ์ และการคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 โรงเรียนบ้านทรายมูลคำผักแพว จังหวัดนครพนม จำนวน 23 คน สรุปผลได้ดังนี้ ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านทรายมูลคำผักแพว จังหวัดนครพนม มีระดับคะแนนเฉลี่ยของความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคโดยรวมก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม เท่ากับ 39.130 จากคะแนนรวม 60 คะแนน โดยองค์ประกอบด้านการควบคุมอุปสรรคมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าทุกองค์ประกอบ และนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยของความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคโดยรวมหลังเข้าร่วมกิจกรรม เท่ากับ 51.912 จากคะแนนรวม 60 คะแนนซึ่งสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีระดับความสามารถในการคิดวิเคราะห์ หลังการเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ธัญญรัตน์ ลำทา (2550 : 59) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สำนักงานเขตบางกะปิ สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 363 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีระดับความฉลาดทางอารมณ์โดยรวมอยู่ในเกณฑ์ปกติ ความฉลาดทางอารมณ์โดยรวมของนักเรียนมีความสัมพันธ์มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยรวมอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นิตยา เพชรดำ (2550 : 64) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2549 ในโรงเรียนสำนักงานเขตบางกะปิ สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 330 คน ผลการวิจัยพบว่า ความฉลาดทางอารมณ์โดยรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง และเมื่อพิจารณาแต่ละองค์ประกอบพบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ทั้ง 9 ด้านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง โดยด้านการมีความสงบทางใจมีค่ามากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการยอมรับผิด ด้านการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น ด้านการปรับตัวต่อปัญหา ด้านการมีความภูมิใจในตนเอง ด้านการมุ่งมั่นพยายาม ด้านการควบคุมอารมณ์ ด้านการพึงพอใจในชีวิต และด้านการใส่ใจและเข้าใจอารมณ์ผู้อื่น ตามลำดับ

กัญจนา สีแก้ว (2551 : 87- 88) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพ 5 องค์ประกอบกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานครเขต 1 จำนวนนักเรียน 400 คน โดยใช้แบบวัดบุคลิกภาพห้าองค์ประกอบและความฉลาดทางอารมณ์ พบว่า บุคลิกภาพด้านการแสดงตัว บุคลิกด้านความสุภาพอ่อนโยน บุคลิกภาพด้านมโนธรรม บุคลิกภาพด้านความมั่นคงทางอารมณ์ บุคลิกภาพด้านสติปัญญา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความฉลาดทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นันทา โมกหอม (2551 : 88) ได้ศึกษาเพื่อเปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) และความสามารถเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ของนักเรียนที่มีบุคลิกภาพ การรับรู้ความสามารถของตนเอง และการคิดวิเคราะห์ต่างกัน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3 จำนวน 680 คน พบว่า ตัวแปรที่พยากรณ์

ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน คือ การรับรู้ความสามารถของตนเอง บุคลิกภาพ และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .433 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ตัวแปรที่พยากรณ์ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคของนักเรียน คือ การรับรู้ความสามารถของตนเอง และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .220 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ศศิธร บุตรเมือง (2551 : 64-67) ศึกษาระดับความฉลาดทางอารมณ์ที่สัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 โรงเรียนสำนักงานเขตภาษีเจริญ สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 360 คน ผลการวิจัยพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับคุณภาพชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สำนักงานเขตภาษีเจริญ สังกัดกรุงเทพมหานคร เป็นไปในทิศทางบวก ปัจจัยความฉลาดทางอารมณ์ด้านดี อยู่ในระดับต่ำกว่าปกติ ด้านเก่ง อยู่ในระดับปกติ ด้านสุข อยู่ในระดับปกติ ร้อยละ 71.4 มีความฉลาดทางอารมณ์โดยรวมอยู่ในระดับต่ำกว่าปกติ และมีคุณภาพชีวิตที่กลางๆ ร้อยละ 73.3

วนิดา สำแดงเดช (2552 : 109) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 400 คนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 1 พบว่า ระดับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 1 โดยรวมอยู่ในเกณฑ์ปกติ คิดเป็นร้อยละ 69.44 และพิจารณารายด้านพบว่า ด้านสุข มีคะแนนอยู่ในเกณฑ์ปกติมากที่สุด คิดเป็น ร้อยละ 79.58 รองลงมาคือ ด้านเก่ง มีคะแนนอยู่ในเกณฑ์ปกติ คิดเป็นร้อยละ 68.33 และด้านดีมีคะแนนอยู่ในเกณฑ์ปกลีน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 60.42 ตามลำดับ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน ได้แก่ ปัจจัยภายในตัวนักเรียน ประกอบด้วย มโนภาพแห่งตน บุคลิกภาพแบบเก็บตัว และแรงจูงใจไม่สัมฤทธิ์ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และปัจจัยภายนอกตัวนักเรียน ประกอบด้วย การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย สัมพันธภาพกับเพื่อน ซึ่งมีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่า และสัมพันธภาพภายในครอบครัว พฤติกรรมการสอนของครู มีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุรีย์ ดาวอุดม (2552 : 69-70) ได้ศึกษาและพัฒนากิจกรรมดนตรีบำบัดแบบผสมผสาน

เพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2552 โรงเรียนอนุบาลวัดป่าเลไลย์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 จำนวน 30 คน ผลการวิจัยพบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมดนตรีบำบัดแบบผสมผสานเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเจตคติต่อการเรียนด้วยกิจกรรมดนตรีบำบัดแบบผสมผสานเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อรนุช สอนน้อย (2552 : 82) ได้ศึกษาตัวแปรระดับนักเรียนและตัวแปรระดับโรงเรียนที่มีอิทธิพลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยตัวแปรระดับนักเรียนประกอบด้วย เพศหญิง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และบรรยากาศในครอบครัว ส่วนตัวแปรระดับโรงเรียน ประกอบด้วย บรรยากาศการเรียนการสอน และสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า เพศหญิง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และบรรยากาศในครอบครัวมีอิทธิพลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ .01 ส่วนบรรยากาศการเรียนการสอนมีอิทธิพลต่อความฉลาดทางอารมณ์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

อภัย เบ็ญนวล (2553 : 61-62) ได้ศึกษาการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ด้วยกิจกรรมนันทนาการ เพื่อเปรียบเทียบระดับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปางคึก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 14 คน พบว่า ก่อนการทดลองใช้กิจกรรมนันทนาการเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยในระดับต่ำกว่าปกติ หลังการทดลองใช้กิจกรรมนันทนาการเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยในระดับปกติ แสดงว่า นักเรียนมีคะแนนความฉลาดทางอารมณ์ในด้านดี ด้านเก่งและด้านมีความสุขเพิ่มขึ้นในระดับเกณฑ์ปกติ

เจษฎา ศิริจันทร์ (2553 : 53-57) ได้ศึกษาผลของกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้านการจัดการอารมณ์ตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนคลองกุ่ม เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร โดยใช้โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้านการจัดการอารมณ์ตนเอง พบว่า หลังจากนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความฉลาดทาง

อารมณ์ด้านการจัดการอารมณ์ของตนเอง นักเรียนมีความฉลาดทางอารมณ์ด้านการจัดการอารมณ์ของตนเองสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมีความฉลาดทางอารมณ์ด้านการจัดการอารมณ์ของตนเองสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้านการจัดการอารมณ์ของตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เจษฎา นิมเจริญ (2554 : 34) ได้ศึกษาระดับความฉลาดทางอารมณ์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนพานทองสภานูปถัมภ์ จังหวัดชลบุรี จำนวน 127 คน พบว่าความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนโรงเรียนพานทองสภานูปถัมภ์ โดยรวมอยู่ในระดับปกติ มีค่าเฉลี่ยเป็น 145.98 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าในด้านที่อยู่ในระดับปกติ ด้านเก่งอยู่ในระดับปกติ และด้านสุขอยู่ในระดับปกติ โดยมีค่าเฉลี่ยเป็น 52.16, 48.48, และ 45.34 ตามลำดับ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนพานทองสภานูปถัมภ์ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.87 และความฉลาดทางอารมณ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนพานทองสภานูปถัมภ์ ทั้งโดยรวมและรายด้าน พบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วราภรณ์ อะทะวงษา (2554 : 134) ได้ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 1 ประจำปี 2552 จำนวน 375 คน สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลรวมต่อความฉลาดทางอารมณ์สูงสุด คือ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ รองลงมา คือ อัตมโนทัศน์ ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อความฉลาดทางอารมณ์สูงสุด คือ ผลสัมฤทธิ์การเรียน รองลงมา คือ บุคลิกภาพแบบแสดงตัว และบุคลิกภาพแบบเก็บตัว ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความฉลาดทางอารมณ์สูงสุด คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย รองลงมา คือ แรงจูงใจใฝ่สัมพันธ์ สัมพันธภาพกับเพื่อน การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย และรูปแบบความสัมพันธ์ของโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์และเมื่อพิจารณาค่าอิทธิพลของตัวแปรในโมเดลมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ .01 ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ของตัวแปรภายใน คือ ความฉลาดทางอารมณ์ มีค่าเท่ากับ 0.33 แสดงว่า ปัจจัยทั้งหมดในโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรความฉลาดทางอารมณ์ได้ร้อยละ 33

พูนทรัพย์ พรหมชินวณิช (2554 : 106-108) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพ การรับรู้ความสามารถของตนเอง ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน และการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย กับความฉลาดทางอารมณ์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553 จำนวน 973 คน ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความฉลาดทางอารมณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ การรับรู้ความสามารถของตนเอง ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค และการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ .117, .778, .353, และ .695 ตามลำดับ ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางลบกับความฉลาดทางอารมณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ -.329

อารยา อัจหาญ (2555 : 92-93) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ กับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านธารนพเก้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 ปีการศึกษา 2554 จำแนกตามเพศและชั้นเรียน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านธารนพเก้า มีความฉลาดทางอารมณ์ด้านดี เก่ง และมีสุขอยู่ในระดับปกติ นักเรียนที่มีเพศต่างกันมีความฉลาดทางอารมณ์ด้านดีและด้านสุขต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนหญิงมีความฉลาดทางอารมณ์ด้านดีและด้านสุขสูงกว่านักเรียนชาย ส่วนด้านเก่งไม่แตกต่างกัน นักเรียนที่มีระดับชั้นเรียนต่างกันมีความฉลาดทางอารมณ์ด้านดีและเก่งแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 มีความฉลาดทางอารมณ์ด้านดีและด้านสุขสูงกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ส่วนด้านเก่งนักเรียนมีความฉลาดทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับดีมาก และนักเรียนที่มีเพศและระดับชั้นเรียนต่างกันมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไม่แตกต่างกัน ความฉลาดทางอารมณ์กับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโดยรวมไม่สัมพันธ์ แต่ความฉลาดทางอารมณ์สัมพันธ์กับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านรักความเป็นไทยและมีจิตสาธารณะ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งความฉลาดทางอารมณ์ด้านดีและด้านเก่งมีความสัมพันธ์

กับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านรักความเป็นไทยและด้านมีจิตสาธารณะ ความฉลาดทาง
 อารมณ์ด้านสุขมีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านรักความเป็นไทย อย่างมี
 นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. งานวิจัยต่างประเทศ

จอห์นสัน (Johnson. 2004 : 368) ได้ศึกษาเพื่อสืบสวนความสัมพันธ์ระหว่างปัญญา
 ด้านอารมณ์ของวัยรุ่นกับความก้าวร้าวของวัยรุ่น กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีที่
 2 จำนวน 7 คน อายุอยู่ระหว่าง 11 ถึง 14 ปี วิธีการศึกษาให้นักเรียนเหล่านี้ตอบแบบวัดเขาวน
 อารมณ์ของบารอน ฉบับเยาวชน (Baron EQ-I : YV) ซึ่งเป็นแบบวัดปัญญาด้านอารมณ์ และตอบ
 แบบสอบถามความก้าวร้าว (Buss และ Perry. 1992) ทำการตรวจสอบสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน
 ซึ่งบ่งชี้สหสัมพันธ์ทางลบ อย่างมีนัยสำคัญโดยรวมระหว่างปัญญาด้านอารมณ์กับความก้าวร้าว
 ($r = -.693$; $p = .001$) ใช้การวิเคราะห์พหุคูณถอยเป็นขั้นเพื่อสอบสวนความสัมพันธ์ต่อไป
 ระหว่างส่วนประกอบของความก้าวร้าวกับปัญญาด้านอารมณ์ ผลการวิเคราะห์พบว่า การจัดการ
 กับความเครียด ($\beta = -.736$; $p = .001$) และความเข้าใจในตนเอง ($\beta = -.268$; $p =$
 $.001$) แบบวัดเป็นพยากรณ์ความก้าวร้าวทางร่างกายได้อย่างมีนัยสำคัญ การวิเคราะห์พหุคูณ
 เป็นขั้นครั้งที่ 2 พบว่า ความโกรธ ($\beta = .591$; $p = .001$) และความเป็นศัตรูกัน ($\beta =$
 $.292$; $p = .05$) เป็นตัวพยากรณ์ความก้าวร้าวทางร่างกายได้อย่างมีนัยสำคัญเช่นกัน ผลการ
 วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว พบว่า มีความแตกต่างทางเพศอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งนักเรียน
 ชายทำคะแนนความก้าวร้าวทางร่างกาย และความก้าวร้าวโดยรวมได้สูงที่ระดับนัยสำคัญทาง
 สถิติ .001 และนักเรียนหญิงทำคะแนนสูงกว่าในการวัดปัญญาด้านอารมณ์

เรเกอร์ (Reker. 2004 : 340) ได้ศึกษาเพื่อตรวจสอบบทบาทการประนีประนอม
 เกี่ยวกับปัญญาด้านอารมณ์ของเด็กในด้านความปลอดภัยที่ผูกพันเด็กกับพฤติกรรมภายในและ
 ภายนอก กลุ่มตัวอย่างเป็นมารดาและกลุ่มเด็กรวมทั้งสิ้น 205 คน ซึ่งเกณฑ์การเลือกกลุ่ม
 ตัวอย่างมาจากแถวจังหวัดออนตาริโอตอนใต้ในประเทศแคนาดา รายงานของมารดาและของเด็ก
 เกี่ยวกับความปลอดภัยที่ผูกพันกับเด็ก ปัญญาด้านอารมณ์ และการทำให้เป็นพฤติกรรมภายใน
 และพฤติกรรมภายนอกได้มาสำหรับเด็กชาย 82 คน เด็กหญิง 118 คน อายุระหว่าง 7-18 ปี
 คำถามเชิงโครงสร้างที่เป็นแบบอย่างได้ใช้เพื่อทดสอบสมมติฐาน ซึ่งผลของความปลอดภัยที่

ผูกพันระหว่างมารดากับบุตร ซึ่งมีต่อพฤติกรรมความซึมเศร้า และความประพฤติ ความรู้ความเข้าใจและกิจกรรมชั้นสูงของเด็กเหล่านี้ได้รับการประนี ประนอมโดยใช้ความเข้าใจทางอารมณ์ และการควบคุมอารมณ์(นั่นคือปัญญาด้านอารมณ์) ผลการศึกษาปรากฏดังนี้ การวิเคราะห์เส้นทางตัวแปรแฝง โดยอาศัยรูปแบบการวัด 2 ปัจจัย ซึ่งมีมารดาและบุตรแยกกันประมาณค่านั้น แสดงให้เห็นว่าระดับปัญญาด้าน อารมณ์ของเด็กบางส่วนประนีประนอมความสัมพันธ์ระหว่างการผูกพันกับพฤติกรรมที่ทำให้เป็นภายในและภายนอก ความปลอดภัยที่ผูกพันมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมภายนอก แต่ยังมีความสัมพันธ์ทางลบกับพฤติกรรมภายใน ดังนั้นจึงเป็นการเสนอแนะว่ามีผลของการปราบในรูปแบบภายนอก

รอย (Roy. 2003 : 3585) ได้ศึกษาเพื่อสนับสนุนงานวิจัยการพัฒนาปัญญาด้านอารมณ์ โดยการเปรียบเทียบผลจากการวัดปัญญาด้านอารมณ์พหุปัจจัยในวัยรุ่นระหว่างประชากรที่ต่อต้านสังคมกับประชากรที่ไม่ได้ต่อต้านสังคมจากโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในท้องถิ่น โรงเรียนหนึ่งในรัฐนิวยอร์กเขตชนบทบนเหนือ วิธีการศึกษาในการพยายามสนับสนุนความเที่ยงตรงของแบบวัดปัญญาด้านอารมณ์พหุปัจจัยในวัยรุ่นได้ประเมินการปฏิบัติหน้าที่ใน 2 ด้าน ซึ่งรู้จักกันว่าเป็นส่วนประกอบของปัญญาด้านอารมณ์โดยใช้ดัชนีบ่งชี้ความสามารถทางปฏิกริยาด้านมนุษยสัมพันธ์สำหรับวัดความสามารถในการรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และใช้แบบวัดการจัดการกับการตอบสนอง ซึ่งวัดสไตล์การจัดการกับปัญหา ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณตรวจสอบความแตกต่างระหว่างสองกลุ่มนั้นสำหรับแบบวัดทั้งสามฉบับ ผลการศึกษาพบว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างกลุ่มต่อต้านสังคมกับกลุ่มไม่ต่อต้านสังคมในการวัดปัญญาด้านอารมณ์พหุปัจจัยในวัยรุ่นหรือในการวัดการจัดการกับการตอบสนอง อย่างไรก็ตามดัชนีบ่งชี้ความสามารถทางปฏิกริยาด้านมนุษยสัมพันธ์ พบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในผลการทดสอบด้วยแบบทดสอบย่อยระหว่างสองกลุ่มนั้นกับคะแนนรวม และใช้สหสัมพันธ์ของเพียร์สันเพื่อกำหนดความสัมพันธ์ภายในสองกลุ่มดังกล่าวผลจากการวิเคราะห์ครั้งนี้ได้ให้หลักฐานความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญในด้านต่างๆไม่กีดกันระหว่างผลการทดสอบด้วยแบบทดสอบย่อยที่วัดปัญญาด้านอารมณ์พหุปัจจัยในวัยรุ่น กับด้วยแบบทดสอบย่อยที่วัดดัชนีบ่งชี้ความสามารถทางปฏิกริยาด้านมนุษยสัมพันธ์และด้วยแบบวัดการจัดการกับการตอบสนองตามลำดับ ส่วนที่มีนัยสำคัญมากที่สุดที่มีต่อการศึกษานี้ที่มีอยู่และต่อแนวความคิดที่ความสามารถในการรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ได้รับ

การประเมินในการวัดปัญญาด้านอารมณ์พหุปัจจัยในวัยรุ่น ได้แก่ ความสัมพันธ์เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เมื่อใช้แบบทดสอบย่อยภาระงานเชิงเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ข้อมูลที่ไม่มีนัยสำคัญทั้งหมดแสดงว่าแบบทดสอบย่อยในแบบวัดปัญญาด้านอารมณ์พหุปัจจัยในวัยรุ่นในกลุ่มควบคุมที่สัมพันธ์กับภาระงานเชิงเห็นอกเห็นใจผู้อื่นอยู่ในทิศทางที่เป็นบวก นอกจากนี้กลุ่มทดลองมีเฉพาะแบบทดสอบย่อยเกี่ยวกับใบหน้าการออกแบบ และการสังเคราะห์ แบบวัดปัญญาด้านอารมณ์พหุปัจจัยในวัยรุ่นเท่านั้นที่ดูเหมือนจะบ่งชี้ว่าในขณะที่เยาวชนที่ต่อต้านสังคมสามารถใช้ภาษาพูดได้ระหว่างถูกและผิด เมื่อถูกบังคับให้ดูใบหน้าและการออกแบบหรือให้ตัดสินแนวความคิด อย่างรับรู้ เยาวชนจึงจะแตกต่างกันจากกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้ต่อต้านสังคม

จากการศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์ข้างต้น จึงเห็นว่าตัวแปรที่คาดว่าจะมีผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 คือ มโนภาพแห่งตน บุคลิกภาพ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การอบรมเลี้ยงดู ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สัมพันธภาพกับเพื่อน และการรับสารสนเทศ ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความฉลาดทางอารมณ์ โดยพิจารณาจากมโนภาพแห่งตน บุคลิกภาพ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย สัมพันธภาพกับเพื่อน และการรับสารสนเทศ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความฉลาดทางอารมณ์

ตัวแปรแฝงภายใน	ตัวแปรภายนอก	งานวิจัย	ปี พ.ศ.
ความฉลาดทางอารมณ์	1. มโนภาพแห่งตน	ธงชัย ทัพละ	2550
		นันทา โมกหอม	2551
		วนิดา สำแดงเดช	2552
		วราภรณ์ อะทะวงษา	2554
		พูนทรัพย์ พรหมชินวงษ์	2554
	2. บุคลิกภาพ	ธัญญา แหมา	2549
		กนิษฐา หมั่นกิจการ	2550
		ธงชัย ทัพละ	2550
		กัญจนา สีแก้ว	2551
		นันทา โมกหอม	2551

ตัวแปรแฝงภายใน	ตัวแปรภายนอก	งานวิจัย	ปี พ.ศ.
ความฉลาด ทางอารมณ์	2. บุคลิกภาพ	วนิดา สำแดงเดช	2552
		วราภรณ์ อะทะวงษา	2554
	3. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	กรรณิการ์ นารี	2549
		ทองเลื่อน รักษาภักดี	2549
		กนิษฐา หมั่นกิจการ	2550
		ธงชัย ทัพพะ	2550
		วนิดา สำแดงเดช	2552
		วราภรณ์ อะทะวงษา	2554
	4. การอบรมเลี้ยงดู	กรรณิการ์ นารี	2549
		อนันต์ นวลใหม่	2549
		ทองเลื่อน รักษาภักดี	2549
		กนิษฐา หมั่นกิจการ	2550
		ธิดา รุติพานิชยางกุล	2550
		วนิดา สำแดงเดช	2552
		อรนุช สอนน้อย	2552
		วราภรณ์ อะทะวงษา พูนทรัพย์ พรหมชินวงษ์	2554 2554
	5. สัมพันธภาพกับเพื่อน	กรรณิการ์ นารี	2549
		ธัญญา แหมา	2549
		ทองเลื่อน รักษาภักดี	2549
		ชาญชัย ชำนาญเอื้อ	2550
ธงชัย ทัพพะ		2550	
ธิดา รุติพานิชยางกุล		2550	
วนิดา สำแดงเดช วราภรณ์ อะทะวงษา		2552 2554	
6. การรับสารสนเทศ	ธงชัย ทัพพะ	2550	
	วนิดา สำแดงเดช	2552	

ตารางที่ 2 การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องระหว่างตัวแปรแฝง

ตัวแปรแฝงภายใน	ตัวแปรแฝงภายนอก	งานวิจัย	ปี พ.ศ.
การอบรมเลี้ยงดู	1. มโนภาพแห่งตน	อรนุช สอนน้อย	2552
		วนิดา สำแดงเดช	2552
		วราภรณ์ อะทะวงษา	2554
	2. บุคลิกภาพ	วราภรณ์ อะทะวงษา	2554
		พูนทรัพย์ พรหมชินวงษ์	2554
มโนภาพแห่งตน	บุคลิกภาพ	วนิดา สำแดงเดช	2552
		วราภรณ์ อะทะวงษา	2554
		พูนทรัพย์ พรหมชินวงษ์	2554

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสนับสนุนตัวแปรที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 โดยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ ได้แก่ มโนภาพแห่งตน บุคลิกภาพ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย สัมพันธภาพกับเพื่อน และการรับสารสนเทศ ดังนั้นเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปร ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุความฉลาดทางอารมณ์ เป็นโมเดลที่ใช้ข้อมูลจากการวัดตัวแปรแฝงแต่ละตัววัดจากตัวแปรสังเกตได้ ดังนี้

1. ตัวแปรแฝงภายนอก (Exogenous Latent Variables) ได้แก่

1.1 บุคลิกภาพ (PER) วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร ได้แก่

1.2.1 การแสดงตัว (EXT)

1.2.2 ความสุภาพอ่อนโยน (AGR)

1.2.3 ความกล้าหาญ (CON)

1.2.4 ความมั่นคงทางอารมณ์ (NEU)

1.2.5 ความคิดสร้างสรรค์ (INT)

1.2 การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (DEA) วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้
4 ตัวแปร ได้แก่

- 1.2.1 การให้ความรักความอบอุ่น (LOA)
- 1.2.2 การใช้เหตุผล (REA)
- 1.2.3 การยอมรับความสามารถ (ACA)
- 1.2.4 การให้อิสระในการตัดสินใจ (FEO)

1.3 สัมพันธภาพกับเพื่อน (RSF) วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัวแปร ได้แก่

- 1.3.1 การมีเจตคติที่ดีต่อเพื่อน (FAV)
- 1.3.2 การสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อน (REL)
- 1.3.3 ความสามารถในการทำงานร่วมกับเพื่อน (ABI)

1.4 การรับสารสนเทศ (INF) วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร ได้แก่

- 1.4.1 ความสนใจในสารสนเทศ (ATT)
- 1.4.2 การใช้ประโยชน์จากสารสนเทศ (UTI)

2. ตัวแปรแฝงภายใน (Endogenous Latent Variables) ได้แก่

2.1 มโนภาพแห่งตน (SEL) วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัวแปร ได้แก่

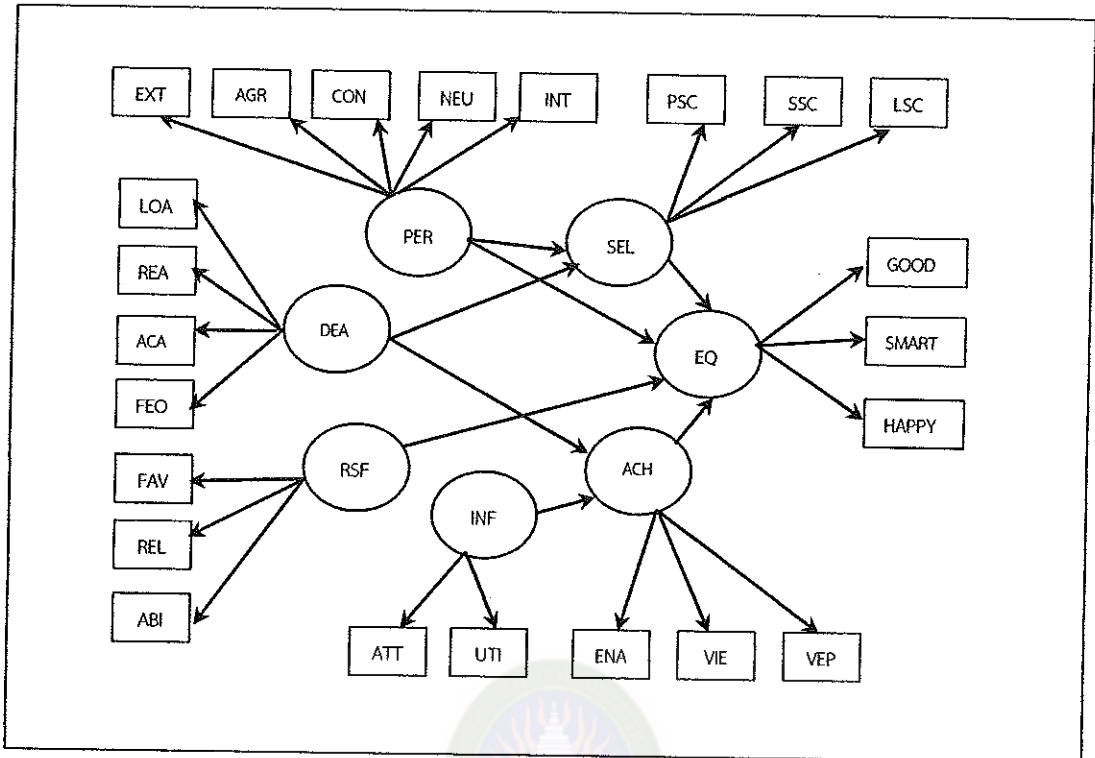
- 2.1.1 การรับรู้ตนเองทางกาย (PSC)
- 2.1.2 การรับรู้ตนเองทางสังคม (SSC)
- 2.1.3 การรับรู้ตนเองทางการเรียน (LSC)

2.2 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (ACH) วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัวแปร ได้แก่

- 2.2.1 ประสบการณ์จากความสำเร็จ (ENA)
- 2.2.2 การได้เห็นตัวแบบประสบความสำเร็จ (VIE)
- 2.2.3 การพุดช้กจูงจากผู้อื่น (VEP)

2.3 ความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัวแปร ได้แก่

- 2.3.1 ด้านดี (GOOD)
- 2.3.2 ด้านเก่ง (SMART)
- 2.3.3 ด้านสุข (HAPPY)

ภาพที่ 1 โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1